

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 223

7 Οκτωβρίου 2014

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4301

Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεών τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων και λοιπές διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδουμε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Άρθρο 1 Έννοια Θρησκευτικής Κοινότητας

Θρησκευτική κοινότητα είναι ικανός αριθμός φυσικών προσώπων με συγκεκριμένη θρησκευτική Ομολογία γνωστής θρησκείας, μόνιμα εγκατεστημένων σε ορισμένη γεωγραφική περιοχή, με σκοπό την κοινή άσκηση της λατρείας της και την τέλεση των καθηκόντων που απαιτούνται από την κοινή Ομολογία των μελών της.

Άρθρο 2 Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο

Ένωση προσώπων της αυτής θρησκευτικής κοινότητας, η οποία επιδιώκει τη συστηματική και οργανωμένη άσκηση της λατρείας της και τη συλλογική εκδήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων των μελών της, αποκτά προσωπικότητα, όταν εγγραφεί σε ειδικό δημόσιο βιβλίο (Θρησκευτικών Νομικών Προσώπων) που τηρείται στο πρωτοδικείο της έδρας του. Για να συσταθεί θρησκευτικό νομικό πρόσωπο χρειάζονται τριακόσια τουλάχιστον πρόσωπα, εκ των οποίων ένας τουλάχιστον είναι ο θρησκευτικός λειτουργός, ιεραργός ή ποιμένας της θρησκευτικής κοινότητας, στον οποίο έχει ανατεθεί η τέλεση των θρησκευτικών τελετών, ο οποίος πρέπει να είναι Έλληνας ή πολίτης κράτους - μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή αλλοδαπός νόμιμα διαμένων στην Ελλάδα.

Άρθρο 3 Διαδικασίες και διατυπώσεις σύστασης

1. Για την εγγραφή του θρησκευτικού νομικού προσώπου στο βιβλίο, η διοίκησή του υποβάλλει αίτηση στο αρμόδιο μονομελές πρωτοδικείο, η οποία εκδικάζεται κατά την εκούσια δικαιοδοσία και στην οποία επισυνά-

πτονται η συστατική πράξη υπογεγραμμένη από όλους τους ιδρυτές - μέλη του με τα πλήρη στοιχεία ταυτότητας και κατοικίας τους, η Ομολογία πίστης, τα ονόματα των μελών της διοίκησης, στην οποία περιλαμβάνεται απαραίτητα και ο θρησκευτικός λειτουργός της κοινότητας, πλήρες βιογραφικό σημείωμα του τελευταίου, από το οποίο θα προκύπτουν οι τυχόν θρησκευτικές σπουδές του, ο τρόπος και ο χρόνος ανάδειξης, εκλογής ή επιλογής του στη θέση αυτή, κατάλογος με τους λατρευτικούς χώρους του και ο κανονισμός του, με τις υπογραφές των μελών του και με ημεροχρονολογία. Το μέλος δεν μπορεί να συμμετέχει ταυτόχρονα σε άλλο θρησκευτικό νομικό πρόσωπο, της αυτής ή άλλης θρησκείας ή δόγματος. Το δικαστήριο υποχρεωτικά διατάσσει με πράξη του την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο προς συζήτηση. Αντίγραφο της αίτησης με την πράξη ορισμού δικασίμου και όλα τα δικαιολογητικά επιδίδονται, με επιμέλεια των αιτούντων, δεκαπέντε τουλάχιστον ημέρες πριν τη δικάσιμο στον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και στον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών.

2. Τα στοιχεία ταυτότητας των μελών - ιδρυτών του θρησκευτικού νομικού προσώπου, πλην των μελών της διοίκησης που υπογράφουν την αίτηση, δεν γνωστοποιούνται καθ' οποιονδήποτε τρόπο σε τρίτους ούτε περιλαμβάνονται στο τηρούμενο βιβλίο θρησκευτικών νομικών προσώπων.

3. Τα υπό σύσταση θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που υπάγονται πνευματικά και διοικητικά σε εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο, υποβάλλουν υποχρεωτικά κοινή αίτηση με το τελευταίο.

Άρθρο 4 Κανονισμός

Ο κανονισμός για να είναι έγκυρος πρέπει να μην έρχεται σε αντίθεση προς τη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη και πρέπει να καθορίζει: α) την επωνυμία, η οποία περιέχει οπωσδήποτε τη βασική προσδιοριστική της θρησκείας λέξη στην ελληνική γλώσσα ή την πιεστή απόδοσή της με ελληνικούς χαρακτήρες και την ένδειξη «Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», β) την έδρα, γ) την εσωτερική οργανωτική δομή του, δ) τα όργανα της διοίκησης, τους όρους ανάδειξης ή διορισμού και παύσης τους και τους κανόνες λειτουργίας τους,

ε) τους όρους ανάδειξης, εκλογής ή επιλογής των θρησκευτικών λειτουργών, στ) τον τρόπο της δικαστικής και εξώδικης αντιπροσώπευσης, ζ) τους όρους εισόδου, αποχώρησης και αποβολής των μελών του, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, η) τους όρους με τους οποίους συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει το ανώτατο συλλογικό όργανο, θ) τους πόρους του και την προέλευσή τους, ι) τις τυχόν σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις, πνευματικούς και διοικητικούς δεσμούς με ημεδαπό εκκλησιαστικό πρόσωπο, καθώς και με θρησκευτικές κοινότητες ή οργανώσεις της αλλοδαπής, ια) τους όρους τροποποίησης του κανονισμού και ιβ) τους όρους για τη διάλυση του νομικού προσώπου. Στον κανονισμό ορίζεται με σαφήνεια η θρησκεία, το δόγμα και η Ομολογία πίστεως, την οποία υπηρετεί το νομικό πρόσωπο, περιγράφονται οι διδασκαλίες και οι λατρευτικές εκδηλώσεις τους και αναφέρονται όλα τα ιερά κείμενα και οι κανόνες, οι οποίοι συγκροτούν το θρησκευτικό και οργανωτικό περιεχόμενό της και το δεσμεύουν.

Άρθρο 5

Εγγραφή στο βιβλίο και απόκτηση νομικής προσωπικότητας

Αν συντρέχουν οι νόμιμοι όροι, το πρωτοδικείο δέχεται την αίτηση και διατάζει: α) να δημοσιευθεί στον τύπο η Ομολογία πίστεως και περίληψη του κανονισμού με τα ουσιώδη στοιχεία του και β) να εγγραφεί το νομικό πρόσωπο στο βιβλίο Θρησκευτικών Νομικών Προσώπων. Η εγγραφή αυτή είναι ημεροχρονολογημένη και περιλαμβάνει την επωνυμία και την έδρα του, την Ομολογία πίστεως, τη χρονολογία του κανονισμού, τα μέλη της διοικήσεως και τον θρησκευτικό λειτουργό, καθώς και τους όρους που περιορίζουν αυτούς. Ο κανονισμός επικυρώνεται από τον πρόεδρο του δικαστηρίου, κοινοποιείται στον εισαγγελέα πρωτοδικών και κατατίθεται στο αρχείο του πρωτοδικείου. Το θρησκευτικό πρόσωπο αποκτά προσωπικότητα από τη στιγμή που θα εγγραφεί στο βιβλίο και η εγγραφή γίνεται αμέσως μετά την έκδοση της απόφασης. Οι δικονομικές προθεσμίες άρχονται για το Δημόσιο από της κοινοποίησεως της απόφασης στον εισαγγελέα, για τους τρίτους από την επόμενη της δημοσίευσής στον τύπο.

Άρθρο 6

Παρεμβάσεις και ένδικα μέσα

1. Τρίτο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων μπορεί να ασκήσει μόνο κύρια παρέμβαση κατά τη συζήτηση της αίτησης, ενώ κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Δικαίωμα πρόσθετης παρέμβασης υπέρ του αιτούντος έχει το κατ' άρθρο 12 του παρόντος εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο που πρεσβεύει την ίδια θρησκεία και στο οποίο εντάσσεται διοικητικά το υπό σύσταση νομικό πρόσωπο ή, εφόσον δεν υφίσταται ήδη ομόδοξο εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο, άλλα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα της αυτής θρησκείας και δόγματος.

2. Τα δικαιώματα αυτά έχει και ο αρμόδιος εισαγγελέας πρωτοδικών αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήσεως του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Άρθρο 7

Περιουσία νομικού προσώπου

1. Η περιουσία του θρησκευτικού νομικού προσώπου προέρχεται από τακτικές ή έκτακτες εκουσίες εισφορές

των μελών του, δωρεές ή κληρονομίες, από ενισχύσεις συνδεδεμένων με αυτό ημεδαπών νομικών προσώπων της αυτής εκκλησίας ή θρησκείας και από τις προσόδους αυτής της περιουσίας. Δύναται να λαμβάνει δάνεια από νομίμως λειτουργούντα τραπεζικά ιδρύματα της ημεδαπής ή της αλλοδαπής, καθώς επίσης και να διενεργεί εράνους, κατά τις κείμενες διατάξεις, για συγκεκριμένους φιλανθρωπικούς σκοπούς. Δεν δύναται να κατέχει εταιρικές μερίδες σε προσωπικές εταιρίες, δύναται όμως να κατέχει μετοχές σε κεφαλαιουχικές εταιρίες, εισηγμένες ή μη, σε ποσοστό, το οποίο δεν υπερβαίνει το εκάστοτε ποσοστό της μεγάλης μειοψηφίας, χωρίς δικαίωμα διορισμού ή ειδικότερου ελέγχου των μελών της διοίκησής του.

2. Η περιουσία του θρησκευτικού νομικού προσώπου ούτε διανέμεται ούτε μεταβιβάζεται στα μέλη του για οποιονδήποτε λόγο. Σε περίπτωση διάλυσής του, η περιουσία του μπορεί να περιέρχεται σε άλλο θρησκευτικό νομικό πρόσωπο της αυτής Ομολογίας ή σε συνεστημένη Εκκλησία της αυτής θρησκείας ή Ομολογίας, εφόσον αυτό προβλέπεται ρητά στον κανονισμό του. Άλλως, περιέρχεται στο Δημόσιο και διατίθεται κατά τις διατάξεις περί εθνικών κληροδοτημάτων, για φιλανθρωπικούς σκοπούς στην περιοχή όπου το νομικό πρόσωπο είχε την έδρα του.

Άρθρο 8

Διοίκηση και γενική συνέλευση

1. Το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο διοικείται, σύμφωνα με τον κανονισμό του από τον θρησκευτικό λειτουργό του ή από πολυμελές όργανο στο οποίο αυτός μετέχει αναγκαστικά. Το όργανο ούτε συγκαλείται ούτε συνεδριάζει νομίμως εάν απουσιάζει ο θρησκευτικός λειτουργός. Σε περίπτωση που συντρέχει περίπτωση έκλειψης του θρησκευτικού λειτουργού, το όργανο διοίκησης συνεδριάζει και αποφασίζει νομίμως μέχρι την αντικατάσταση του εκλείποντος μέλους του, για θέματα που αφορούν στην εύρυθμη λειτουργία του νομικού προσώπου.

2. Ο κανονισμός του θρησκευτικού νομικού προσώπου μπορεί να ορίζει ως ανώτατο όργανό του τη συνέλευση των μελών του, η οποία μπορεί να αποφασίζει για κάθε υπόθεσή του που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα άλλου οργάνου. Η συνέλευση, αν ο κανονισμός δεν ορίζει διαφορετικά, ιδίως εκλέγει τα πρόσωπα της διοίκησης, εγκρίνει τα οικονομικά και αποφασίζει για τη διάλυση του νομικού προσώπου. Ο κανονισμός ρυθμίζει τουλάχιστον τους όρους με τους οποίους συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει η συνέλευση και ελεύθερα κάθε άλλο ζήτημα, το οποίο αφορά στο όργανο αυτό, τις αρμοδιότητες και στο έργο του.

Άρθρο 9

Ίδρυση ευκτήριων οίκων και ησυχαστηρίων

Τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δικαιούνται κατά τις ισχύουσες διατάξεις, να ιδρύουν, να οργανώνουν και να λειτουργούν οπουδήποτε εντός της Επικράτειας, επί ονόματί τους και ως παραρτήματά τους, ευκτήριους οίκους, ησυχαστήρια και γενικότερα χώρους λατρείας για συναθροίσεις με θρησκευτικούς σκοπούς, υπό τη διοικητική και πνευματική τους εποπτεία. Επίσης, δύναται να ιδρύουν και να λειτουργούν, κατά τις κείμενες διατάξεις, κατασκηνώσεις, ιδιωτικά σχολεία, εκπαιδευτήρια,

ραδιοφωνικούς σταθμούς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, για την ανάπτυξη της προσφοράς τους και την προώθηση σχετικών δραστηριοτήτων.

Άρθρο 10

Διάλυση θρησκευτικού νομικού προσώπου

1. Το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο διαλύεται στις περιπτώσεις που προβλέπει ο κανονισμός του και σε περίπτωση που τα μέλη του μείνουν λιγότερα από εκατό. Με απόφαση του μονομελούς πρωτοδικείου, το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο μπορεί να διαλυθεί αν το ζητήσει η διοίκησή του για οποιονδήποτε λόγο και αν το ζητήσει η εποπτεύουσα αρχή ή ο αρμόδιος εισαγγελέας: α) αν δεν έχει τουλάχιστον έναν θρησκευτικό λειτουργό για διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών, β) αν στην πραγματικότητα επιδιώκει σκοπό διαφορετικό από αυτόν που ορίζει ο νόμος και γ) αν η λειτουργία του έχει καταστεί παράνομη ή ανήθικη ή αντίθετη προς τη δημόσια τάξη. Η αίτηση εκδικάζεται κατά την εκουσία δικαιοδοσία.

2. Η εποπτεύουσα αρχή μπορεί να προβαίνει σε τακτικούς ή έκτακτους ελέγχους για τη διακρίβωση της νόμιμης λειτουργίας του νομικού προσώπου, οι οποίοι περιορίζονται αποκλειστικά στη συνδρομή ή μη των λόγων διάλυσής του.

Άρθρο 11

Αναστολή λειτουργίας νομικού προσώπου

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνον εφόσον συντρέχουν λόγοι διάλυσης του θρησκευτικού νομικού προσώπου ή κίνδυνος διασάλευσης της δημόσιας τάξης, κατόπιν αιτήσεως της εποπτεύουσας αρχής ή του αρμόδιου εισαγγελέα πρωτοδικών, δύναται, να ανασταλεί η λειτουργία του θρησκευτικού νομικού προσώπου, να σφραγιστούν προσωρινά οι εγκαταστάσεις του και να ληφθούν τα κατάλληλα ασφαλιστικά μέτρα, με απόφαση του μονομελούς πρωτοδικείου της έδρας του, το οποίο δικάζει κατά τη διαδικασία των άρθρων 682 Κ.Πολ.Δ. Η ισχύς της δικαστικής απόφασης δεν μπορεί να υπερβαίνει τους έξι μήνες, ενώ οι διατάξεις του άρθρου 693 Κ.Πολ.Δ. δεν εφαρμόζονται. Στην περίπτωση συνδρομής λόγων διάλυσης του νομικού προσώπου, η εποπτεύουσα αρχή ή ο αρμόδιος εισαγγελέας οφείλουν να καταθέσουν αμελλητί ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου τη σχετική αίτηση περί διάλυσής του, η οποία υποχρεωτικά προσδιορίζεται και συζητείται εντός του χρονικού διαστήματος της ισχύος της αναστολής.

Άρθρο 12

Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο

1. Εκκλησία είναι η ένωση τουλάχιστον τριών θρησκευτικών νομικών προσώπων της αυτής θρησκείας, η οποία έχει επισκοπική ή συνοδική ή άλλη κεντρική δομή, λειτουργεί βάσει του κανονισμού της και διοικείται από εκλεγμένα ή διορισμένα, ατομικά ή συλλογικά όργανα. Για την απόκτηση νομικής προσωπικότητας και την εγγραφή της στο ειδικό βιβλίο, απαιτείται η κατάθεση κοινής αίτησης των θρησκευτικών νομικών προσώπων στο πρωτοδικείο της έδρας της Εκκλησίας, στην οποία επισυνάπτονται η συστατική πράξη, οι Ομολογίες πίστεως και των τριών θρησκευτικών προσώπων,

τα ονόματα των μελών της διοίκησης, η οποία αποτελείται απαραίτητα και από θρησκευτικούς λειτουργούς των μελών της και ο κανονισμός της. Οι διατάξεις που ισχύουν για τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα εφαρμόζονται ανάλογα και για τις Εκκλησίες. Η επωνυμία της περιέχει οπωσδήποτε και την ένδειξη «Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο».

2. Θρησκευτικές κοινότητες που δεν φέρουν τα χαρακτηριστικά της πρώτης παραγράφου, έστω και χωρίς νομική προσωπικότητα, μπορούν να χρησιμοποιούν τον όρο «Εκκλησία» στην επωνυμία τους, εφόσον όμως δεν αντιποιούνται την επωνυμία των εκκλησιαστικών νομικών προσώπων.

Άρθρο 13

Αναγνώριση νομικής προσωπικότητας της εν Ελλάδι Καθολικής Εκκλησίας, λοιπών υφιστάμενων Εκκλησιών και νομικών προσώπων τους

1. Αναγνωρίζονται ως ίδια νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, χωρίς καμία άλλη διατύπωση και χωρίς την τήρηση των διαδικασιών που ορίζονται στα άρθρα 3 και 12, έστω και αν δεν υφίστανται οι ελάχιστοι αριθμοί πιστών ή θρησκευτικών νομικών προσώπων που προβλέπονται στα προηγούμενα άρθρα, ως εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου η «Καθολική Εκκλησία στην Ελλάδα» που εδρεύει στην Αθήνα και έχει ως ανώτατη αρχή την «Ιερά Σύνοδο της Καθολικής Ιεραρχίας Ελλάδος (Ι.Σ.Κ.Ι.Ε.)» και ως θρησκευτικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου οι θρησκευτικές κοινότητες (Επισκοπές, Ενορίες, Μονές) με τις κάτωθι επωνυμίες, οι οποίες είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με την Καθολική Εκκλησία και των οποίων η εσωτερική οργάνωση και λειτουργία διέπεται από το κανονικό δίκαιό της:

Α) Στην Καθολική Αρχιεπισκοπή Νάξου, Τήνου, Άνδρου, Μυκόνου:

1) «Καθολική Αρχιεπισκοπή Νάξου-Τήνου-Άνδρου-Μυκόνου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στη Νάξο.

2) «Ιερά Μητρόπολη Καθολικών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στο Κάστρο Νάξου.

3) «Ιερός Μοναστηριακός Καθολικός Ναός του Αγίου Αντωνίου της Παδούης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στο Κάστρο της Νάξου.

4) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Αντωνίου Αββά Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στη Χώρα Νάξου.

5) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Αντωνίου της Παδούης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στην Παροικία Πάρου.

6) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Νάουσα Πάρου.

7) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Παναγίας του Ροδαρίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Μύκονο.

8) «Καθεδρικός Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας του Ροδαρίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ξινάρα Τήνου.

9) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Χώρα Τήνου.

10) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγία η Πονεμένη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Χώρα Τήνου.

11) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Στενή Τήνου.

12) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Στενή.

13) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Φανερωμένη Τήνου.

14) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Ευαγγελιστριάς Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Μυρσίνη Τήνου.

15) «Ιερός Καθολικός Ναός Κοιμήσεως και Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Μυρσίνη Τήνου.

16) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Λειβάδα Τήνου.

17) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Παναγίας του Καρμήλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ποταμιά Τήνου.

18) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας της Πονεμένης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ποταμιά Τήνου.

19) «Ιερός Καθολικός Ναός Κυρίας των Αγγέλων (Κιουράς των Αγγέλων) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ποταμιά Τήνου.

20) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Παναγίας του Ελέους (Ξεσκλαβώστρας) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κέχρο Τήνου.

21) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίων Αναργύρων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κέχρο Τήνου.

22) «Ιερός Καθολικός Ναός Αναστάσεως του Κυρίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κέχρο Τήνου.

23) «Ιερός Μοναστηριακός Καθολικός Ναός του Αγίου Φραγκίσκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Μέση Τήνου.

24) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Αγαπητού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Αγάπη Τήνου.

25) «Ιερός Καθολικός Ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Αγάπη Τήνου.

26) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας του Ροδαρίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Σκλαβοχώρι Τήνου.

27) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιωάννη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Σκαλάδο Τήνου.

28) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Σκαλάδο Τήνου.

29) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας του Καρμήλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Σκαλάδο Τήνου.

30) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ξινάρα Τήνου.

31) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ξινάρα Τήνου.

32) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ξινάρα Τήνου.

33) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κουμάρο Τήνου.

34) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Άγγελας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κουμάρο Τήνου.

35) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κουμάρο Τήνου.

36) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βωλάξ Τήνου.

37) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Μάρκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βωλάξ Τήνου.

38) «Ιερός Καθολικός Ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καλαμάν Τήνου.

39) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιωάννη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κώμη Τήνου.

40) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Ονόματος της Παναγίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κώμη Τήνου.

41) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κώμη Τήνου.

42) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας στη Σπηλιά Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κώμη Τήνου.

43) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίων Αναργύρων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κώμη Τήνου.

44) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Μοναστήρια Τήνου.

45) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Περάστρα Τήνου.

46) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Αντωνίου της Παδούης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Περάστρα Τήνου.

47) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Ευαγγελιστριάς Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κρόκο Τήνου.

48) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κρόκο Τήνου.

49) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιγνατίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Λουτρά Τήνου.

50) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Δημητρίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Λουτρά Τήνου.

51) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας Πηγαδιώτισσας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Λουτρά Τήνου.

52) «Ιερός Μοναστηριακός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Λουτρά Τήνου.

53) «Ιερός Μοναστηριακός Καθολικός Ναός Ιεράς Καρδίας του Ιησού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Λουτρά Τήνου.

54) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ζαχαρία Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καλλονή Τήνου.

55) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωάννη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καλλονή Τήνου.

56) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίων Αναργύρων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Λιντάδο Τήνου.

57) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Παντελεήμονος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καλλονή Τήνου.

58) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Υπακοής Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καλλονή Τήνου.

59) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Καρκάδο Τήνου.

60) «Ιερός Καθολικός Ναός του Σωτήρα Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Καρκάδο Τήνου.

61) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Κάτω Κλείσμα Τήνου.

62) «Ιερός Καθολικός Ναός της Αναστάσεως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Κάτω Κλείσμα Τήνου.

63) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιωάννη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αετοφωλιά Τήνου.

64) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρα Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αετοφωλιά Τήνου.

65) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου (Κιουράς Καρδιανής) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καρδιανή Τήνου.

66) «Ιερός Καθολικός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καρδιανή Τήνου.

67) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Τριάδας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κάμπο Τήνου.

68) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωάννη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κάμπο Τήνου.

69) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κάμπο Τήνου.

70) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ρωμανού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Άγιο Ρωμανό Τήνου.

71) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Τιμίου Σταυρού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κτικάδο Τήνου.

72) «Ιερός Καθολικός Ναός του Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κτικάδο Τήνου.

73) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Κτικάδο Τήνου.

74) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας των Χιόνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Χατζηράδο Τήνου.

75) «Ιερός Καθολικός Ναός του Αγίου Φωτοδότη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Κιόνια Τήνου.

76) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Αντωνίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Σμαρδάκιτο Τήνου.

77) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Σιλβέστρου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Σμαρδάκιτο Τήνου.

78) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Μιχαήλ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Ταραμπάδο Τήνου.

79) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Λουκά Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Ταραμπάδο Τήνου.

80) «Ιερό Προσκύνημα Παναγίας της Βρυσιώτισσας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βρυσί Τήνου.

81) «Ιερό Προσκύνημα της Ιεράς Καρδίας του Ιησού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Εξώμβουργο Τήνου.

82) «Ιερά Μονή Αγίου Ιωσήφ των Ιησουϊτών Πατέρων της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στα Λουτρά Τήνου.

83) «Ιερά Μονή Ουρσουλινών Μοναχών της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στο Κάστρο Νάξου.

84) «Ιερά Μονή Ουρσουλινών Μοναχών της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στη Χώρα Τήνου.

85) «Ιερά Μονή Μαρτιανών Αδελφών της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στην Κολυμπήθρα Τήνου.

Β) Στην Καθολική Αρχιεπισκοπή Κερκύρας, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας:

1) «Καθολική Αρχιεπισκοπή Κερκύρας, Ζακύνθου - Κεφαλληνίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στην Κέρκυρα.

2) «Ιερός Καθολικός Καθεδρικός και Ενοριακός Ναός Αγίων Ιακώβου και Χριστοφόρου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Κέρκυρας.

3) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Ιεράς Καρδίας του Ιησού, Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κωτσέλλα Κέρκυρας.

4) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας Παντοτινής Βοήθειας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Γαρίτσα Κέρκυρας.

5) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Κέρκυρας.

6) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας του Καρμήλου Τένεδος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Κέρκυρας.

7) «Ιερός Καθολικός Ναός Άγιος Πίος από την Πιετρελτσίνα Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Μεσογγή Κέρκυρας.

8) «Ιερός Καθολικός Ναός Ιησούς Καλός Ποιμένας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Άγιο Νικόλαο Ποταμού Κέρκυρας.

9) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Αργοστόλι Κεφαλληνίας.

10) «Ιερός Καθολικός Καθεδρικός και Ενοριακός Ναός Αγίου Μάρκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη Ζακύνθου.

11) «Ναΐδριο Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο ομώνυμο νησίδριο στις Βολίμες Ζακύνθου.

12) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ανδρέα Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Πρέβεζας.

13) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίας Οικογένειας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Ιωάννινα.

14) «Ιερά Μονή Πατέρων Καπουκίνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην περιοχή Σολάρι Κέρκυρα.

15) «Ιερά Μονή Μελιταίων Αδελφών Φραγκισκανίδων της Ιεράς Καρδίας του Ιησού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην περιοχή Κωτσέλλα Κέρκυρας.

16) «Ιερά Μονή Αδελφών Θεϊκής Αγάπης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην περιοχή Ποταμού Κέρκυρας.

17) «Ιερά Μονή Αδελφών Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Κέρκυρας.

18) «Ιερά Μονή Αδελφών Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βαθύ Σάμου.

19) «Ιερός Ενοριακός Καθολικός Ναός Ιεράς Καρδίας του Ιησού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βαθύ Σάμου.

Γ) Στην Αρχιεπισκοπή Καθολικών Αθηνών:

1) «Ιερά Αρχιεπισκοπή Καθολικών Αθηνών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

2) «Ιερός Καθεδρικός (και ενοριακός) Ναός Αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτου των Καθολικών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

3) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Παύλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Πειραιά.

4) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Λουκά Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ηράκλειο Αττικής.

5) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Θηρεσίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Νέο Ηράκλειο Αττικής.

6) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καλλιθέα Αθηνών.

7) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Χριστού Βασιλέως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Παγκράτι Αθηνών.

8) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγ. Ιωάννου Βαπτιστού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ψυχικό Αθηνών.

9) «Ιερός Καθολικός Ναός Αποστόλου Παύλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κηφισιά.

10) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγ. Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ακαδημία Πλάτωνος.

11) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγ. Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Αιγάλεω Αττικής.

12) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Ιεράς Καρδίας του Σωτήρος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

13) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Φραγκίσκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στους Αγίους Αναργύρους Αττικής.

14) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Θηρεσίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

15) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Βαρβάρας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Λαύριο Αττικής.

16) «Ιερός Καθολικός Ναός Ιεράς Καρδίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καμάρτζα (Αγ. Κωνσταντίνου) Λαυρίου.

17) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας του Καρμήλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Πλάκα Κερατέας.

18) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίων Αποστόλων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Βούλα.

19) «Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Παναγίας της Φανερωμένης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Πειραιά.

20) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Αντωνίου της Παδούλης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Καραβά (Νίκαια) Πειραιώς.

21) «Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Αγίας Τριάδος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Παλλήνη Αττικής.

22) «Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Ανδρέου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Πάτρα.

23) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ναύπλιο.

24) «Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Μιχαήλ γερμανόφωνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κηφισιά.

25) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίων Φραγκίσκου και Κλάρας ιταλοφώνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

26) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Άσπρα Σπίτια (Παραλία Διστόμου) Βοιωτίας.

27) «Ιερά Μονή των Πατέρων της Μεταστάσεως της Θεοτόκου (Ασσομψιονιστών) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

28) «Ιερά Μονή Αγίου Φραγκίσκου των μοναχών Φραγκισκανών Καπουκίνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στους Αγίους Αναργύρους Αττικής.

29) «Ιερά Μονή Πατέρων Ιησουιτών (ή Ι. Μονή του Τάγματος του Ιησού) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

30) «Ιερά Μονή Δομινικανών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

31) «Ιερά Μονή του Τάγματος του Ενσαρκωμένου Λόγου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κηφισιά.

32) «Κοινότης των εν Ελλάδι Μαρριανών Αδελφών ή Μαρριτών των Σχολών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

33) «Ιερά Μονή Αγίου Παύλου του Τάγματος των Αδελφών των χριστιανικών Σχολών «Δελασάλ» της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Πειραιά.

34) «Ιερά Μονή Αδελφών του Ελέους του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Πεύκη Αττικής.

35) «Ιερά Μονή Αδελφών του Ελέους του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

36) «Ιερά Μονή του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

37) «Ιερά Μονή του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ηράκλειο Αττικής.

38) «Ιερά Μονή του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Πειραιά.

39) «Ιερά Μονή Ουρσουλινών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Νέο Ψυχικό.

40) «Ιερά Μονή Αδελφών Ιεραποστόλων της Αγάπης (Μητέρας Τερέζας της Καλκούτας) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

41) «Ιερά Μονή Αδελφών Ιεραποστόλων της Αγάπης (Μητέρας Τερέζας της Καλκούτας) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

42) «Ιερά Μονή των Αδελφών Ιεραποστόλων του Χριστού Βασιλέως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

43) «Ιερά Μονή των Αδελφών του Τιμίου Σταυρού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αγία Παρασκευή Αττικής.

44) «Ιερά Μονή Αδελφών του Καρμήλου Αγίας Τριάδος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ηράκλειο Αττικής.

45) «Θρησκευτικό κίνημα (Αδελφότητα) «Focolare» Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ηράκλειο Αττικής.

46) «Ιερά Μονή Ουρσουλινών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Ανάβρυτα.

47) «Θρησκευτική Κοινότητα Πάπα Ιωάννη 23ου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Νέο Κόσμο - Αθήνα.

Δ) Στην Καθολική Αρχιεπισκοπή Ρόδου:

1) «Καθολική Αρχιεπισκοπή Ρόδου (Δωδεκανήσου) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

2) «Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Παναγίας της Νίκης (Santa Maria) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

3) «Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Φραγκίσκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

4) «Καθολικός Ιερός Ναός Αγίας Άνας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

5) «Καθολικός Ιερός Ναός Ιεράς Καρδίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

6) «Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Τιμίου Σταυρού, Ενορίας «Αμνού του Θεού», Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κω.

7) «Ιερά Μονή Παναγίας της Νίκης (Santa Maria) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

8) «Ιερά Μονή Αγίου Φραγκίσκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

9) «Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη Βαπτιστή Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ρόδο.

Ε) Στην Καθολική Επισκοπή Σύρου:

1) «Καθολική Επισκοπή Σύρου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

2) «Καθεδρικός και Ενοριακός Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

3) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Σεβαστιανού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

4) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Ευαγγελιστριάς Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ερμούπολη.

5) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αμιάντου Συλήψεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Βάρη.

6) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Πέτρου Αποστόλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ποσειδωνία.

7) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Πάγο.

8) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Παναγίας Φανερωμένης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Χρυσά.

9) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Ιεράς Καρδίας του Ιησού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Γαλησσά.

10) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Μάννα.

11) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Κίνι.

12) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Παντελεήμονος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Φοίνικα.

13) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βήσσα.

14) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιακώβου Αποστόλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Πέτρα.

15) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίας Θηρεσίας του Βρέφους Ιησού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Δανακό.

16) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Πισκοπειό.

17) «Ιερός Μοναστηριακός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωάννου Βαπτιστή των Πατέρων Καπουκίνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

18) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας του Καρμήλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

19) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Αντωνίου Αββά Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

20) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Φραγκίσκου της Ασσίζης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αζόλιμνο.

21) «Ιερό Προσκύνημα των Αγίων Αναργύρων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Λυγερό.

22) «Ιερός Καθολικός Ναός η Παναγία των Ρόδων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Πλάκα της Μήλου.

23) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Αδάμαντα της Μήλου.

24) «Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού των Πατέρων Καπουκίνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

25) «Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου των Αδελφών των Χριστιανικών Σχολών «Δελασάλ» της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ερμούπολη.

26) «Ιερά Μονή των Αδελφών του Ελέους του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ερμούπολη.

27) «Ιερά Μονή Πατέρων Ιησουϊτών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Τάλαντα.

ΣΤ) Στην Καθολική Επισκοπή Θήρας:

- 1) «Καθολική Επισκοπή Θήρας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.
- 2) «Ιερός Καθεδρικός Καθολικός Ναός Αγίου Ιωάννη Βαπτιστή Καθολικών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.
- 3) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Αντωνίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.
- 4) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.
- 5) «Ιερός Καθολικός Ναός Αμιάντου Συλλήψεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.
- 6) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Άννας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Καρτεράδο της νήσου Θήρας.
- 7) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Μάρκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.
- 8) «Ιερός Καθολικός Ναός της «Παναγία των Αγίων Θεοδώρων» Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Φηροστεφάνι της νήσου Θήρας.
- 9) «Ιερά Μονή Δομινικανίδων Αγία Αικατερίνη Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Φηρά της νήσου Θήρας.

Ζ) Στην Καθολική Επισκοπή Κρήτης:

- 1) «Καθολική Επισκοπή Κρήτης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Χανιά της νήσου Κρήτης.
- 2) «Ιερός Καθεδρικός Καθολικός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Χανιά της νήσου Κρήτης.
- 3) «Ιερός Καθολικός Ναός των Εισοδείων της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Χανιά της νήσου Κρήτης.
- 4) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Αντωνίου της Παδούης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ρέθυμνο της νήσου Κρήτης.
- 5) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιωάννου Βαπτιστή Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ηράκλειο της νήσου Κρήτης.
- 6) «Ιερά Μονή Πατέρων Καπουκίνων Μοναχών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Χανιά της νήσου Κρήτης.
- 7) «Ιερά Μονή Πατέρων Καπουκίνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Ηράκλειο της νήσου Κρήτης.
- 8) «Καθολικό Ποιμαντικό Κέντρο του Αγίου Παύλου του Αποστόλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ιεράπετρα της νήσου Κρήτης.

Η) Στην Καθολική Επισκοπή Χίου:

- 1) «Καθολική Επισκοπή Χίου (Λέσβου - Σάμου) Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Νάξο.
- 2) «Καθεδρικός και Ενοριακός Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Χίου.
- 3) «Ιερός Καθολικός Ιερός Ναός Αμιάντου Συλλήψεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Χίο.
- 4) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίου Ισιδώρου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Τάλαρο Χίου.

5) «Μοναστηριακός Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Ευτυχίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Χίου.

6) «Μοναστηριακός Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Ιωσήφ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην πόλη της Χίου.

7) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Μυτιλήνη της Λέσβου.

8) «Ιερός Καθολικός Ναός Μεταστάσεως της Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βαθύ Σάμου.

9) «Ιερός Καθολικός Ναός Παναγίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βαθύ Σάμου.

Θ) Στο Αποστολικό Βικαριάτο Θεσσαλονίκης:

1) «Αποστολικό Βικαριάτο Θεσσαλονίκης της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Δήμο Παύλου Μελά, Θεσσαλονίκης.

2) «Ιερός Καθολικός Καθεδρικός και Ενοριακός Ναός της Αμιάντου Συλλήψεως της Παναγίας της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

3) «Ιερά Μονή Λαζαριστών του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

4) «Ιερά Μονή των Αδελφών των Χριστιανικών Σχολών «Δελασάλ» της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

5) «Ιερά Μονή Σωτήρος Χριστού των Αδελφών του Ελέους του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

6) «Ιερά Μονή Αδελφών Ιεραποστόλων της Αγάπης της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

7) «Ιερά Μονή των Αδελφών του Ελέους του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

8) «Ιερά Μονή Λαζαριστών του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Καβάλας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καβάλα.

9) «Ιερός Ναός Αγίου Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Καβάλας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καβάλα.

10) «Εν Ελλάδι Ίδρυμα των Αδελφών του Ελέους του Αγίου Βικεντίου του Παύλου της Καθολικής Εκκλησίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καβάλα.

11) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός της Αμιάντου Συλλήψεως της Παναγίας της Καθολικής Εκκλησίας Βόλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βόλο.

12) «Ιερά Μονή Αδελφών Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως της Καθολικής Εκκλησίας Βόλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βόλο.

13) «Ιερός Ναός Αγίου Ιωσήφ της Καθολικής Εκκλησίας Αλεξανδρουπόλεως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αλεξανδρούπολη.

14) «Ιερά Μονή Κοινοβιακών Φραγκισκανών Μοναχών Αλεξανδρουπόλεως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αλεξανδρούπολη.

15) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός της Ιεράς Καρδιάς του Ιησού της Καθολικής Εκκλησίας Λάρισας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Λάρισα.

16) «Ιερός Καθολικός Ενοριακός Ναός Αγίου Ιωσήφ, Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ξάνθη.

1) Για την Ελληνική Καθολική Εξαρχία:

1) «Ελληνική Καθολική Εξαρχία Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

2) «Καθεδρικός και Ενοριακός Ιερός Ελληνόρρυθμος Καθολικός Ναός Αγίας Τριάδος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

3) «Ιερός Ενοριακός Καθολικός Ναός Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Γιαννιτσά νομού Πέλλας.

4) «Ιερός Καθολικός Ναός του Σωτήρος Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Νέα Μάκρη Αττικής.

5) «Ιερός Καθολικός Ναός του Σωτήρος Χριστού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Άνω Σύρο.

6) «Ιερά Μονή της «Παμμακαριστού Θεοτόκου» Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

7) «Ιερά Μονή των Καθολικών Ουκρανών Βασιλειανών Αδελφών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

ΙΑ) Για την Εξαρχία των εν Ελλάδι Αρμενίων Καθολικών:

1) «Εξαρχία των εν Ελλάδι Αρμενίων Καθολικών Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

2) «Ιερός Καθολικός Καθεδρικός και Ενοριακός Ναός Αγίου Γρηγορίου του Φωτιστή Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

3) «Ιερός Καθολικός Ναός Αγίας Θηρεσίας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Παλαιά Κοκκινιά στον Πειραιά.

2. Εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους από δημοσιεύσεως του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τα ως άνω νομικά πρόσωπα οφείλουν να υποβάλουν, δια του Προέδρου της Ιεράς Συνόδου της Καθολικής Ιεραρχίας της Ελλάδος, σχετική αίτηση με τα δικαιολογητικά που προβλέπονται στο άρθρο 3 και 12 στο πρωτοδικείο της έδρας τους, καθώς και περιγραφή της εδαφικής αρμοδιότητας κάθε νομικού προσώπου, προκειμένου να εγγραφούν αυτόματα στο οικείο βιβλίο θρησκευτικών νομικών προσώπων. Συστατική πράξη και κανονισμός υπογεγραμμένος από τα μέλη των νομικών προσώπων υποβάλλονται, μόνον εφόσον υπάρχουν.

Η εγγραφή γίνεται με πράξη του προϊσταμένου του δικαστηρίου. Μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής, καμία δημόσια υπηρεσία δεν συναλλάσσεται με τα ανωτέρω νομικά πρόσωπα εάν δεν έχουν εγγραφεί στο οικείο βιβλίο.

3. Υφιστάμενοι ναοί, ευκτήριοι οίκοι, μονές, ησυχαστήρια, παρεκκλήσια, εξωκλήσια και γενικότερα χώροι λατρείας της Καθολικής Εκκλησίας που δεν περιλαμβάνονται στο παρόν άρθρο, καθώς και χώροι λατρείας που η τελευταία θα ιδρύσει στο μέλλον, δύνανται να θεωρούνται ως παραρτήματα των αντίστοιχων θρησκευτικών ή εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, να διοικούνται και να εκπροσωπούνται από αυτά και η εσωτερική οργάνωση και λειτουργία τους διέπεται από το κανονικό δίκαιο της Καθολικής Εκκλησίας. Εντός προθεσμίας δύο ετών, οι άδειες ίδρυσης και λειτουργίας των νομίμως λειτουργούντων χώρων λατρείας επανεκδίδονται στο

όνομα του οικείου θρησκευτικού ή του εκκλησιαστικού νομικού προσώπου της Καθολικής Εκκλησίας, μετά από αίτησή του, την οποία προσυπογράφει και ο θρησκευτικός λειτουργός που διαποιμαίνει το χώρο λατρείας χωρίς καμία άλλη διατύπωση και χωρίς την υποβολή λοιπών δικαιολογητικών.

4. Θρησκευτικές κοινότητες που λειτουργούν υφιστάμενους ναούς, ευκτήριους οίκους, μονές, ησυχαστήρια και γενικότερα χώρους λατρείας της Καθολικής Εκκλησίας που δεν περιλαμβάνονται στο παρόν άρθρο, καθώς και θρησκευτικές κοινότητες που θα ιδρύσουν στο μέλλον ναούς, ευκτήριους οίκους, μονές, ησυχαστήρια και γενικότερα χώρους λατρείας, σύμφωνα με το κανονικό δίκαιο της Καθολικής Εκκλησίας, δύνανται να αποκτούν την ιδιότητα του θρησκευτικού νομικού προσώπου κατά τις διατάξεις των άρθρων 3 επ., υποβάλλοντας τα δικαιολογητικά της παραγράφου 1β. Ως προς την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία τους θα διέπονται από το κανονικό δίκαιο της Καθολικής Εκκλησίας.

5. Αναγνωρίζονται ως ίδια θρησκευτικά ή εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, χωρίς την προηγούμενη τήρηση των διαδικασιών που ορίζονται στα άρθρα 3 και 12, έστω και αν δεν υφίστανται οι ελάχιστοι αριθμοί πιστών ή θρησκευτικών νομικών προσώπων που προβλέπονται στα προηγούμενα άρθρα, οι κάτωθι θρησκευτικές κοινότητες:

α) Η Αγγλικανική Εκκλησία, ως θρησκευτικό νομικό πρόσωπο υπό την επωνυμία: «Αγγλικανική Εκκλησία στην Ελλάδα Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

β) Η Αιθιοπική Ορθόδοξη Εκκλησία ως θρησκευτικό νομικό πρόσωπο υπό την επωνυμία: «Αιθιοπική Ορθόδοξη Εκκλησία της Αθήνας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα.

γ) Η Κοπτορθόδοξη Εκκλησία ως εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο υπό την επωνυμία: «Αιγυπτιακή Κοπτορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στις Αχαρνές Αττικής και ως θρησκευτικά νομικά πρόσωπα οι ενορίες της με τις επωνυμίες: (γα) «Κοπτορθόδοξη Ενορία της Παρθένου Μαρίας και του Απόστολου Μάρκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στις Αχαρνές Αττικής και (γβ) «Κοπτορθόδοξη Ενορία Απόστολου Μάρκου και Αγίου Αντωνίου Ηλιουπόλεως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Ηλιούπολη Αττικής.

δ) Η Εκκλησία των Ορθόδοξων Αρμενίων ως εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο υπό την επωνυμία: «Μητρόπολη Ορθόδοξων Αρμενίων Ελλάδος Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα και ως θρησκευτικά νομικά πρόσωπα οι ενορίες της με τις επωνυμίες: (δα) «Ιερός Ναός Αγίου Γρηγορίου Φωτιστού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα, (δβ) «Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Νέο Κόσμο Αττικής, (δγ) «Ιερός Ναός Αγίου Ιακώβου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στον Πειραιά, (δδ) «Ιερός Ναός Παναγίας Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη, (δε) «Ιερός Ναός Αγίου Γρηγορίου Φωτιστού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κομοτηνή, (δστ) «Ιερός Ναός Τιμίου Σταυρού Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Καβάλα, (δζ) «Ιερός Ναός Αγίας Παναγίας Θεοτόκου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Ξάνθη, (δη)

«Ιερός Ναός Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αλεξανδρούπολη, (δθ) «Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Διδυμότειχο.

ε) Η Ευαγγελική Εκκλησία των γερμανόγλωσσων ως θρησκευτικό νομικό πρόσωπο υπό την επωνυμία: «Ευαγγελική Εκκλησία Γερμανόγλωσσων εν Ελλάδι Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» που εδρεύει στην Αθήνα.

στ) Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία ως εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο υπό την επωνυμία: «Ευαγγελική Εκκλησία της Ελλάδος Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα και ως θρησκευτικά νομικά πρόσωπα οι ενορίες της με τις επωνυμίες: (στα) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Αθηνών Α΄ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα, (στβ) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Αθηνών Β΄ Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αθήνα (Κουκάκι), (στγ) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κατερίνης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κατερίνη και (στδ) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Θεσσαλονίκης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη, (στε) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Βόλου Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Βόλο, (στστ) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Ιωαννίνων Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στα Ιωάννινα, (στζ) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Κερκύρας Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Κέρκυρα, (στη) «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Αλεξανδρούπολης Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στην Αλεξανδρούπολη.

ζ) Η Ορθόδοξη Εκκλησία των Ασυριών ως θρησκευτικό νομικό πρόσωπο με την επωνυμία: «Χριστιανική Ασυριακή Εκκλησία στην Ελλάδα Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο», που εδρεύει στο Αιγάλεω Αττικής.

η) Η Αρμενική Ευαγγελική Εκκλησία της Ελλάδος ως Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο με την επωνυμία «Αρμενική Ευαγγελική Εκκλησία της Ελλάδος», που εδρεύει στον Πειραιά.

6. Εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους από της δημοσίευσής του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τα νομικά πρόσωπα της προηγούμενης παραγράφου οφείλουν να υποβάλουν σχετική αίτηση με τα δικαιολογητικά που προβλέπονται στα άρθρα 3 και 12 στο πρωτοδικείο της έδρας τους προκειμένου να εγγραφούν αυτόματα στο οικείο βιβλίο θρησκευτικών νομικών προσώπων. Συστατική πράξη και κανονισμός υπογεγραμμένος από τα μέλη των νομικών προσώπων υποβάλλονται, μόνον εφόσον υπάρχουν. Τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που υπάγονται πνευματικά και διοικητικά σε εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο, υποβάλουν υποχρεωτικά κοινή αίτηση με το τελευταίο. Η εγγραφή γίνεται με πράξη του προϊσταμένου του δικαστηρίου. Μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής, καμία δημόσια υπηρεσία δεν συναλλάσσεται με τα ανωτέρω νομικά πρόσωπα εάν δεν έχουν εγγραφεί στο οικείο βιβλίο.

7. Υφιστάμενοι ναοί, ευκτήριοι οίκοι, μονές, ησυχαστήρια και γενικότερα χώροι λατρείας των θρησκευτικών κοινοτήτων της παραγράφου 5 που δεν περιλαμβάνονται στο παρόν άρθρο, καθώς και χώροι λατρείας που οι τελευταίες θα ιδρυσθούν στο μέλλον, δύνανται να θεωρούνται ως παραρτήματα των αντίστοιχων θρησκευτικών ή εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, να διοικούνται και να εκπροσωπούνται από αυτές και, σύμφωνα με τον κανονισμό τους. Εντός προθεσμίας

δύο ετών, οι άδειες ίδρυσης και λειτουργίας των νομίμως λειτουργούντων χώρων λατρείας επανεκδίδονται στο όνομα του θρησκευτικού ή εκκλησιαστικού νομικού προσώπου της συγκεκριμένης θρησκείας, μετά από αίτησή του, την οποία προσυπογράφει και ο θρησκευτικός λειτουργός που διαπαισιώνει το χώρο λατρείας χωρίς καμία άλλη διατύπωση και χωρίς την υποβολή λοιπών δικαιολογητικών.

Άρθρο 14

Μητρώο νομικών προσώπων και θρησκευτικών λειτουργών

1. Στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων τηρείται ηλεκτρονικό μητρώο θρησκευτικών και εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, στο οποίο καταχωρίζονται όλα τα νομικά πρόσωπα του παρόντος νόμου, η δικαστική απόφαση που έκανε δεκτή την αίτηση, η συστατική πράξη, η Ομολογία πίστεως και ο κανονισμός τους. Επίσης, τηρείται ηλεκτρονικό μητρώο των θρησκευτικών λειτουργών που τελούν ιερολογίες με αστικές συνέπειες είτε αυτοί ανήκουν σε θρησκευτική κοινότητα οργανωμένη καθ' οποιονδήποτε νομικό τύπο είτε ανήκουν σε κοινότητα χωρίς νομική προσωπικότητα. Η καταχώρηση του κάθε θρησκευτικού λειτουργού, με τα στοιχεία ταυτότητάς του και την θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει, γίνεται με επιμέλεια της τελευταίας, κατόπιν σχετικής αίτησης, όπου επισυνάπτεται βιογραφικό σημείωμα του λειτουργού και οι τίτλοι θρησκευτικών σπουδών που τυχόν διαθέτει. Οι θρησκευτικές κοινότητες με ή χωρίς νομική προσωπικότητα και οι θρησκευτικοί λειτουργοί τους υποχρεούνται να γνωστοποιούν αμελλητί τις αλλαγές στα τηρούμενα στοιχεία, ώστε να ενημερώνονται άμεσα τα τηρούμενα μητρώα και ιδίως να διαγράφονται σε περίπτωση απώλειας της ιδιότητάς τους.

2. Το μητρώο θρησκευτικών λειτουργών συνιστά για τα κατά τόπον αρμόδια ληξιαρχεία και για τις πράξεις που εγγράφουν στα βιβλία τους, επίσημη πηγή πληροφόρησης της ιδιότητας του θρησκευτικού λειτουργού και είναι ελεύθερος προσβάσιμο από αυτά μέσω της ιστοσελίδας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, προκειμένου να καθίσταται εφικτός ο άμεσος έλεγχος της συνδρομής της ιδιότητας αυτής στα πρόσωπα που συντάσσουν τη σχετική πράξη κατ' άρθρο 1367 ΑΚ.

3. Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων δύναται να αναρτήσει στο διαδίκτυο ελεύθερος προσβάσιμη στο κοινό, ηλεκτρονική εφαρμογή που να επιτρέπει την επιβεβαίωση της εγγραφής συγκεκριμένου προσώπου στο μητρώο θρησκευτικών λειτουργών και της θρησκευτικής κοινότητας στην οποία αυτό ανήκει.

Άρθρο 15

Ικανότητα Διαδίκτυο

Θρησκευτικές κοινότητες που δεν έχουν αποκτήσει καθ' οιονδήποτε τρόπο νομική προσωπικότητα, μπορούν να είναι διάδικοι ενώπιον αστικού και διοικητικού δικαστηρίου.

Άρθρο 16

Διατήρηση ειδικότερων νομικών καθεστώτων

Οι διατάξεις του παρόντος δεν εφαρμόζονται: (α) για τους θρησκευτικούς λειτουργούς και την οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων, που ανήκουν στην κανονική δικαιοδοσία και κλίμα της κατά το άρθρο 3 του

Συντάγματος Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος ή των λοιπών, εντός ή εκτός Ελλάδος, ομόδοξων Εκκλησιών του Χριστού, Πατριαρχείων, Μητροπόλεων ή Μονών, που είναι ενωμένες δογματικώς με τη Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως και τηρούν, όπως και εκείνη, απαρασαλεύτως τους Ιερούς Αποστολικούς και Συνοδικούς Κανόνες και τις Ιερές Παραδόσεις, (β) για τους θρησκευτικούς λειτουργούς και την οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων που πιστεύουν στον ιουδαϊσμό, για τις οποίες εφαρμόζονται οι διατάξεις περί ισραηλιτικών κοινοτήτων και (γ) για τους θρησκευτικούς λειτουργούς και την οργάνωση θρησκευτικών κοινοτήτων μουσουλμάνων στις εδαφικές περιφέρειες των μουφτειών.

Άρθρο 17

Τεκμήριο γνωστής θρησκείας

Τεκμαίρεται ως γνωστή θρησκεία κάθε θρησκεία και δόγμα που για την άσκηση της δημόσιας λατρείας της, τελεί σε ισχύ σχετική άδεια ίδρυσης και λειτουργίας ναού ή ευκτήριου οίκου της.

Άρθρο 18

Μεταβίβαση περιουσίας από υφιστάμενα νομικά πρόσωπα

1. Σωματεία, ιδρύματα ή αστικές εταιρίες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που έχουν συσταθεί από θρησκευτικές κοινότητες και λειτουργούν κατά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, μπορούν να μεταβιβάσουν λόγω δωρεάς, την ακίνητη περιουσία τους στα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που θα συστήσουν οι αυτές θρησκευτικές κοινότητες, ακόμα και αν το καταστατικό τους ορίζει διαφορετικά, υπό την προϋπόθεση της λήψης σχετικής ομόφωνης απόφασης όλων των μελών τους, σε συνέλευση που θα συνέλθει ειδικά για το θέμα αυτό. Εφόσον η μεταβίβαση λόγω δωρεάς του προηγούμενου εδαφίου λάβει χώρα εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους από την απόκτηση της νομικής προσωπικότητας του θρησκευτικού νομικού προσώπου και, πάντως, όχι πέραν αποκλειστικής προθεσμίας τριών ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, δεν υπόκειται σε φορολογική επιβάρυνση.

2. Εκκλησίες που αναγνωρίζονται δυνάμει του άρθρου 13, δύνανται να μεταβιβάσουν, σύμφωνα με τις ειδικότερες προβλέψεις του κανονισμού τους, περιουσιακά στοιχεία τους σε άλλα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που υπάγονται σε αυτές πνευματικά ή διοικητικά. Εφόσον η μεταβίβαση του προηγούμενου εδαφίου λάβει χώρα εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους από την απόκτηση της νομικής προσωπικότητας του θρησκευτικού νομικού προσώπου και, πάντως, όχι πέραν αποκλειστικής προθεσμίας τριών ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, δεν υπόκειται σε φορολογική επιβάρυνση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Άρθρο 19

Ρυθμίσεις για την Εκκλησία της Κρήτης

1. Προστίθεται ενδέκατη παράγραφος στο άρθρο 10 του ν. 4149/1961 (Α΄ 41), η οποία έχει ως εξής:

«1. Η Ιερά Επαρχιακή Σύνοδος της Εκκλησίας της Κρήτης δύναται, κατόπιν σχετικής πρότασης του Αρχιεπισκόπου ή του επιχωρίου Μητροπολίτη, να συστήνει με αποφάσεις της, εκκλησιαστικά Ιδρύματα για την προαγωγή μη κερδοσκοπικών φιλανθρωπικών, μορφωτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών σκοπών, τα οποία αποτελούν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και αποκτούν νομική προσωπικότητα από της δημοσίευσής της απόφασης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με την απόφαση αυτή εγκρίνεται ο Κανονισμός του Εκκλησιαστικού Ιδρύματος, ο οποίος περιέχει τους εν γένει κανόνες λειτουργίας και διαχείρισής του, με τους οποίους καθορίζεται οπωσδήποτε η επωνυμία, η έδρα, ο σκοπός του και το εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που το εκκλησιαστικό ίδρυμα επικουρεί, η διοίκησή του, οι πόροι, οι κανόνες διαχείρισης της περιουσίας του, καθώς και οι όροι διάλυσής του. Σε περίπτωση διάλυσης του εκκλησιαστικού Ιδρύματος, η περιουσία του περιέρχεται αυτοδικαίως στο εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, τους σκοπούς του οποίου επικουρεί. Εκκλησιαστικό ίδρυμα που συστήθηκε για τη θεραπεία ορισμένου σκοπού και διαχειρίζεται περιουσία, η οποία διατέθηκε, εν ζωή ή αιτία θανάτου, σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου της Εκκλησίας της Κρήτης, ειδικά γι' αυτόν το σκοπό, δεν μεταβάλλει το σκοπό του, ει μη μόνον υπό τους όρους του άρθρου 109 του Συντάγματος και της κείμενης νομοθεσίας για τα κοινωφελή ιδρύματα, αναλόγως εφαρμοζόμενης στην περίπτωση αυτή στα εκκλησιαστικά ιδρύματα. Οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου εφαρμόζονται αναλόγως στα εκκλησιαστικά μουσεία και στα Ιερά Προσκυνηματα της Εκκλησίας της Κρήτης.»

2. Η ισχύς της προηγούμενης ρύθμισης για τα προϋφιστάμενα του παρόντος εκκλησιαστικά Ιδρύματα ανατρέχει στο χρόνο δημοσίευσής κάθε Κανονισμού στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, από τον οποίο χρόνο θεωρείται ότι αυτά έχουν αποκτήσει νομική προσωπικότητα. Κανονισμοί εκκλησιαστικών Ιδρυμάτων, που δεν πληρούν τους παραπάνω όρους οφείλουν να προσαρμοσθούν με αποφάσεις της Ιεράς Επαρχιακής Συνόδου της Εκκλησίας της Κρήτης, κατά τα ανωτέρω, εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους, διαφορετικά συνεχίζουν να λειτουργούν ως αποκεντρωμένη υπηρεσία του εκκλησιαστικού νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου που επικουρούν. Οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου εφαρμόζονται αναλόγως και στα εκκλησιαστικά μουσεία και τα Ιερά Προσκυνηματα της Εκκλησίας της Κρήτης (Ιερά Αρχιεπισκοπή, Ιερές Μητροπόλεις, Ιερές Μονές, Ιεροί Ενοριακοί Ναοί και στα υπαγόμενα σε αυτά εκκλησιαστικά ιδρύματα, Ιερά Προσκυνηματα και εκκλησιαστικά μουσεία.»

3. Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 131 του ν. 4149/1961 (Α΄ 41) προστίθεται νέο εδάφιο που έχει ως ακολούθως:

«Οι διατάξεις των άρθρων 4 και 23 του α.ν. 1539/1938 «Περί προστασίας των Δημοσίων Κτημάτων», όπως αυτός μεταγενέστερα τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε, έχουν ανάλογη εφαρμογή και επί των κτημάτων, που ανήκουν στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου της Εκκλησίας της Κρήτης (Ιερά Αρχιεπισκοπή, Ιερές Μητροπόλεις, Ιερές Μονές, Ιεροί Ενοριακοί Ναοί) και στα υπαγόμενα σε αυτά εκκλησιαστικά Ιδρύματα, Ιερά Προσκυνηματα και εκκλησιαστικά μουσεία.»

Άρθρο 56
Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου άρχεται από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.
Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 7 Οκτωβρίου 2014

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΑΡΟΛΟΣ ΓΡ. ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΓΚΙΚΑΣ ΧΑΡΔΟΥΒΕΛΗΣ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΤΑΪΚΟΥΡΑΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΑΡΓΥΡΗΣ ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ - ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΕΝΔΙΑΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ	ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΟΛΓΑ ΚΕΦΑΛΟΓΙΑΝΝΗ	ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΟΥ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 7 Οκτωβρίου 2014

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

στο σχέδιο νόμου «Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεών τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων»

Προς τη Βουλή των Ελλήνων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΝΟΜΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

A. ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

A1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τον προτεινόμενο νόμο θεσμοθετείται για πρώτη φορά η έννοια του θρησκευτικού νομικού προσώπου, μιας νέας μορφής νομικού προσώπου που προσιδιάζει στο σωματείο του Αστικού Κώδικα, προτείνοντας ωστόσο σημαντικές διαφορές από τον τύπο αυτό, προκειμένου να ρυθμίσει με τον καλύτερο τρόπο - και με ταυτόχρονη προστασία και σεβασμό του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας, έκφραση της οποίας είναι και η ελεύθερη λατρεία- το ευαίσθητο θέμα της οργάνωσης και της απόκτησης νομικής μορφής θρησκευτικών ομάδων που επιθυμούν να λειτουργούν περισσότερο οργανωμένα και με έναν εξωτερικό νομικό τύπο που να αντιλαμβάνεται το εσωτερικό δίκαιο. Έτσι, η ρύθμιση της οργάνωσης της θρησκευτικής κοινότητας με συγκεκριμένο νομικό τύπο, αποσκοπώντας στο να διευκολύνει τη δράση και τη λειτουργία της κοινότητας και παράλληλα προστατεύοντας την ιδιαιτερότητα της φύσεως και της αποστολής των θρησκευτικών φορέων, ιδιαιτερότητα που δεν αμφισβητείται (ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΕΛΛΗΣ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, «Οι σχέσεις Εκκλησίας - Κράτους υπό το πρίσμα της υπαγωγής της πρώτης στην έννοια του «ευρύτερου δημόσιου τομέα» και στους κανόνες περί «διαπλοκής»», ΕΔΔΔΔ 4/2001 σελ. 660), επιλύει προβλήματα δεκαετιών που η Ελληνική Πολιτεία άφησε αρρυθμιστά και δεν επέδειξε το σθένος να τα αντιμετωπίσει (π.χ. έλλειψη νομικής προσωπικότητας σε ιστορικές εκκλησίες και κοινότητες με μεγάλο αριθμό πιστών), αναγκάζοντας τους ενδιαφερόμενους να χρησιμοποιούν, κατ' ανάγκη και αδόκιμα, τις γνωστές μορφές του ιδιωτικού δικαίου (αστική μη κερδοσκοπική εταιρία, σωματείο), με συνακόλουθες δυσλειτουργίες αλλά και αρνήσεις εκκλησιών να υπαχθούν σε ένα τέτοιο καθεστώς (θεωρώντας ότι τέτοια νομική μορφή υποβαθμίζει το σκοπό αλλά και το κύρος τους, που το εδράζουν στη μακραίωνη ζωή τους, και μάλιστα υπό διαφορετικές κρατικές μορφές και καθεστώτα). Δεν αμφισβητείται ότι τα δικαιώματα του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι για θρησκευτικούς σκοπούς είναι θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα που απορρέουν από την ελευθερία άσκησης της θρησκείας, κατ' άρθρο 13 παρ.2Σ (ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, «Ατομικά Δικαιώματα», Αθήνα 2012, σελ. 393 επ.), ασκούνται συλλογικά και εξυμνούνται την έκφραση και την εξωτερική του (ενδιάθετου) θρησκευτικού φρονήματος. Παρόμοια θέση έχει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), ιδίως τα τελευταία έτη, αφού όταν πλέον κρίνει σχετικά ζητήματα θρησκευτικής ελευθερίας και συλλογικής έκφρασής της, δεν περιορίζεται μόνο στην εξέταση

της προσφυγής υπό το πρίσμα και το περιεχόμενο του σχετικού άρθρου 9 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αλλά σε συνδυασμό του με το άρθρο 11 περί της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι. Το ζήτημα της απόδοσης νομικής προσωπικότητας σε θρησκευτικούς οργανισμούς έχει θίξει και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Ο.Α.Σ.Ε) σε συνεργασία με την Επιτροπή για τη Δημοκρατία μέσω της Εφαρμογής του Νόμου (Venice Commission) του Συμβουλίου της Ευρώπης σε σχετικό εγχειρίδιο του με τίτλο «Guidelines for review of legislation pertaining to religion or belief» (πηγή: <http://www.osce.org/odihr/13993>), με το οποίο έθεσε κάποιους κανόνες που θα πρέπει τα κράτη να τηρούν, προκειμένου να νομοθετούν στο ευαίσθητο πεδίο της θρησκευτικής ελευθερίας, χωρίς φυσικά να αναιρείται το κυριαρχικό δικαίωμά τους να θέτουν αυτά το νομικό σύστημα, τους όρους και τη διαδικασία απόκτησης της νομικής προσωπικότητας μίας θρησκευτικής κοινότητας (ήτοι της ικανότητας δικαίου, ώστε να αχθούν σε αυτοτελείς φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και να προσλάβουν αυθύπαρκτη στο χώρο και συνεχή στο χρόνο οντότητα).

Πρέπει να τονιστεί ότι η δυνατότητα θέσπισης νέων μορφών νομικών προσώπων ανήκει φυσικά στη νομοθετική αρμοδιότητα της Βουλής (άρθρο 26Σ), η οποία μπορεί να ρυθμίσει κατά κανόνα κάθε ζήτημα, με όρια και περιορισμούς της φυσικά το Σύνταγμα, τους Διεθνείς Κανόνες και Συμβάσεις και τους νόμους υπέρτερης νομοθετικής ισχύς (π.χ. νόμους άπαξ εκδιδόμενους, όπως αυτούς περί προστασίας των κεφαλαίων εξωτερικού). Ο Αστικός Κώδικας βέβαια προβλέπει συγκεκριμένες μορφές νομικών προσώπων (σωματείο, ίδρυμα, αστική εταιρία), όπως φυσικά και ο Εμπορικός Νόμος έχει προβλέψει συγκεκριμένες μορφές εταιριών (ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ, ΑΕ). Η τυπολογία αυτή όμως δεσμεύει τους ιδιώτες, οι οποίοι δεν μπορούν, στα πλαίσια της ελευθερίας των συμβάσεων και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, να παρεκκλίνουν από αυτές σε τέτοιο βαθμό ώστε να αλλοιώνουν τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά που ο νόμος απαιτεί για τη λειτουργία τους (βέβαια έχουν ένα σημαντικό βαθμό αυτορρύθμισης με τα καταστατικά τους). Από την άλλη, ο νομοθέτης πολλακίς έχει θεσμοθετήσει νέες μορφές νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου (νέες μορφές εταιριών, διάφοροι συνεταιρισμοί) ώστε δεν δεσμεύεται (από καμία διάταξη υπέρτερης ισχύος) να ρυθμίζει μία νέα μορφή νομικού προσώπου και να δίδει τη δυνατότητα οργάνωσης σε ενώσεις που μπορεί να προκύπτουν από τις σύγχρονες ανάγκες. Με άλλα λόγια, «τίποτα όμως δεν παρεμποδίζει τελικά τον κοινό νομοθέτη να διαμορφώσει μια νέα ειδικότερη κατηγορία νομικών προσώπων, τα εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα» (ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, «Σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας», σελ. 200). Επίσης, το Ε΄ Τμήμα του ΣΤΕ, σε πρόσφατο Πρακτικό Επεξεργασίας προεδρικού διατάγματος περί της εγκρίσεως του κανονισμού της Ισραηλιτικής Κοινότητας Αθηνών (171/2010) δεν ήταν αντίθετο στη θέσπιση ενός συστήματος απόδοσης νομικής προσωπικότητας ιδιωτικού δικαίου στις θρησκευτικές κοινότητες.

Η συγκεκριμένη επιλογή φιλοδοξεί να επιλύσει ζητήματα που εκκρεμούν για χρόνια μεταξύ της πολιτείας και διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων, αμφισβητήσεις και διαφορές που μεταφέρθηκαν τόσο στη νομική θεωρία (που έφθασε στο σημείο να θεωρήσει συγκεκριμένες Εκκλησίες ως ίδρυμα ή έτι περαιτέρω ως νομικά πρόσωπα

δημοσίου δικαίου π.χ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, «Το νομικό καθεστώς των Διαμαρτυρομένων Εκκλησιών στην Ελλάδα» in Πολιτεία, Ορθόδοξη Εκκλησία και Θρησκευόμενα στην Ελλάδα, Κατερίνη 2006, σελ. 176 επ., ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΥΖΩΪΔΗΣ «Περί του καθεστώτος ορθόδοξου ιδιωτικού ναού ως «εκτός συναλλαγής»», ΑΡΜ 1999/1309 όσο και στην ελληνική δικαιοσύνη (η οποία αποσπασματικά και χωρίς αυτό να αποτελέσει την κρατούσα άποψη, είτε έκρινε υπέρ της ύπαρξης αυτοτελών νομικής προσωπικότητας συγκεκριμένων Εκκλησιών - χωρίς περαιτέρω προσδιορισμό της μορφής και του δικαίου που τις διέπει - είτε δέχθηκε ότι αποτελούν Ν.Π.Ι.Δ. και συγκεκριμένα ίδρυμα π.χ. η με αριθμό 1558/1974 ΣΤΕ για την Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Θεσσαλονίκης, είτε περαιτέρω δέχθηκε - εξ αφορμής φορολόγησης της δωρεάς ακινήτου- ότι πράγματι έχουν νομική προσωπικότητα ιδρύματος και μάλιστα ότι η μεταβίβαση έλαβε χώραν «..κατά την ορθότεραν γνώμην προς νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου» ΦολΠρωτ Αλεξανδρούπολης 28/1972, ΝοΒ 21/554), χωρίς όμως να θέτει ως λύση την αυτόματη αναγνώριση των υφιστάμενων ή των μελλοντικών θρησκευτικών φορέων. Εδώ ίσως θα έπρεπε να θυμίσουμε μια περίπτωση της ημεδαπής νομικής πραγματικότητας που εμφανίζει κάποιες ομοιότητες με την περίπτωση των θρησκευτικών συσσωματώσεων, ήτοι το ζήτημα περί της ύπαρξης ή μη νομικής προσωπικότητας στα πολιτικά κόμματα. Είναι αλήθεια ότι επικράτησε έντονη διαφωνία περί τούτου στη συνταγματική θεωρία, τουλάχιστον μέχρι την οριστική επίλυσή του από τη διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 29 του ν. 3023/2002, η οποία θέσπισε ρητώς τη νομική προσωπικότητα για τις συλλογικότητες αυτές (οι οποίες χαιρούν συνταγματικής θεσμοποίησης, δυνάμει του άρθρου 29 παρ.1α' Σ), έστω και χωρίς να προσδιορίζει ειδικότερα το είδος τους ως Ν.Π.Ι.Δ. ή Ν.Π.Δ.Δ. (ΑΠΟΣΤ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ: «Τα δικαιώματα ίδρυσης και συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα στο Σύνταγμα, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και την κοινή νομοθεσία» Το μέλλον των πολιτικών κομμάτων, Αθήνα 2003).

Έτι περαιτέρω, είναι ξένη ως προς την ιστορία μας και το νομικό πολιτισμό μας (σε αντίθεση π.χ. με το ιταλικό κράτος που προβλέπει κάτι τέτοιο ρητά στο Σύνταγμα του) η σύμβαση του κράτους με εκκλησίες για την ρύθμιση τέτοιων σχέσεων (όπως για παράδειγμα τα κοινοβόδια, ήτοι οι διεθνείς συμφωνίες που συνάπτει η Αγία Έδρα -ως αυτοτελής και αναγνωρισμένη κρατική οντότητα- με τα διάφορα κράτη), σύμβαση η οποία αλλοιώνει το χαρακτήρα των συνταγματικών δικαιωμάτων και μειώνει τη θέση του κράτους, αφού από εγγυητή και προστάτη όλων των πολιτών και των συνταγματικών δικαιωμάτων τους, το τοποθετεί σε θέση διαπραγματευόμενου και τελικώς αντισυμβαλλόμενου, τουλάχιστον για μία συγκεκριμένη θρησκευτική ομάδα αυτών, περιστέλλοντας έτσι το θεσμικό ρόλο του και τον πυρήνα των συνταγματικών διατάξεων και δη της θρησκευτικής ελευθερίας, έστω και αν η συμφωνία αυτή αφορά σε επιμέρους ζητήματα και εκδηλώσεις της, (βέβαια δεν πρέπει να λησμονείται ότι η Ειδική Επιτροπή για τη μελέτη θεμάτων σχέσεων Πολιτείας - Εκκλησίας, η οποία συγκροτήθηκε το 1987 και υπό το βάρος του ν. 1700/1987, εισηγήθηκε τότε την εισαγωγή ενός νέου συστήματος ρυθμίσεως των σχέσεων μεταξύ των δύο θεσμών, σύστημα που προέβλεπε την αποτύπωση των θεμελιωδών ρυθμίσεων του σε μία «Συμ-

φωνία Πολιτείας και Εκκλησίας», βάσει των αρχών του αμοιβαίου σεβασμού και της αναγνώρισεως της αυτοτέλειας τους εκατέρωθεν, πρόταση που τελικώς δεν έλαβε καμία συνέχεια. Στα πλαίσια του σχετικού διαλόγου, προβλήθηκαν και άλλες παρόμοιες απόψεις, ωστόσο ως προς την πρόσδοση στην Εκκλησία νομικής προσωπικότητας, αυτή θα έπρεπε να ρυθμιστεί με νόμο {βλ. διεξοδικά ΙΩΑΝΝΗ ΚΟΝΙΔΑΡΗ «Η διαπάλη νομιμότητας και κανονικότητας και η θεμελίωση της εναρμονίσεώς τους», Αθήνα 1994, σελ. 204 επ.}. Μάλιστα, μία ανάλογη επιλογή απομακρύνεται ακόμα περισσότερο από την ημεδαπή νομική πραγματικότητα, αφού δεν φαίνεται δυνατή μια ομαλή ένταξη της και συμφωνία της με το ισχύον συνταγματικό σύστημα των σχέσεων μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας, είτε αυτό είναι το σύστημα της νόμω κρατούσης πολιτείας (κατά την κρατούσα άποψη που δέχεται το μεγαλύτερο μέρος της νομικής συνταγματικής θεωρίας, Δ. Τσάτσος, Κ. Μαυριάς, Σ. Τρωϊάνος, Γ. Πούλης, Χ. Παπαστάθης, Κ. Ράλλης, Α. Μαρίνος κ.λπ.), είτε αυτό ευρίσκεται στο «μεταίχμιο μεταξύ του συστήματος της νόμω κρατούσης πολιτείας και ενός καθεστώτος συναλληλίας» (Α. Μάνεσης - Κ. Βαβούσκος) είτε αυτό είναι το σύστημα των συνταγματικά ρυθμισμένων σχέσεων (ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, «Οι σχέσεις κράτους και εκκλησίας», Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 59 επ.), ο οποίος ειδικά αναφέρει τα εξής: «Πρώτον, η σύναψη μιας τέτοιας σύμβασης παραπέμπει -συνειρμικά τουλάχιστον- στα κοινοβόδια ως μορφή και μέθοδο ρύθμισης των σχέσεων κράτους και ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Από την άποψη αυτή, μια τέτοια προσέγγιση ξενίζει, γιατί βρίσκεται μακριά από την πολιτειολογική αλλά και την εκκλησιαστική αντίληψη που έχει επικρατήσει ως προς τις σχέσεις κράτους και ορθόδοξης εκκλησίας... Δεύτερον, η σύναψη μιας τέτοιας σύμβασης διαμορφώνει μια έμμεση και δευτερογενή ομοταξία, που δεν προβλέπεται στο Σύνταγμα» (Βενιζέλος, ο.π. σελ. 196). Αυτά ισχύουν ακόμα και αν δεχθούμε ότι εν τέλει η όποια προσπάθεια συστηματικής κατάταξης του συστήματος αυτού «προσκρούει στην πολυμορφία της ιστορικής πραγματικότητας, η οποία δεν είναι δυνατόν να υπαχθεί αβιάστως σε ένα μικρό αριθμό σχημάτων» (ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου», Αθήνα 2011, σελ. 43 επ.). Τέλος, δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το ελληνικό νομικό σύστημα δεν αναγνωρίζει ούτε επιτρέπει αυτόνομη κανονιστική αρμοδιότητα, ανεξάρτητη από ειδική νομοθετική εξουσιοδότηση (ούτε και για τους ρητά αναγνωριζόμενους κατά το Σύνταγμα αυτοδιοικούμενους οργανισμούς (Α.Ε.Ι, Ο.Τ.Α), καθώς και για την Εκκλησία της Ελλάδος, για την οποία γίνεται δεκτό ότι το συνταγματικό θεμέλιο της κανονιστικής αρμοδιότητάς της είναι το άρθρο 43 παρ.2 Σ (Σ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ - Γ. ΠΟΥΛΗΣ, «Εκκλησιαστικό Δίκαιο» Αθήνα 2003 σελ. 42, ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, ό.π. σελ. 9). Δεν είναι λοιπόν δυνατό να αναγνωρίζεται άνευ ετέρου η νομική υπόσταση ενός φορέα που έχει ιδρυθεί ή εξαρτάται από άλλη δικαιοκή σφαίρα (π.χ. το κανονικό δίκαιο μίας εκκλησίας), χωρίς αυτό να ενδύεται ένα νομικό μανδύα που αναγνωρίζει η έννομη τάξη του κράτους (φυσικά στο εσωτερικό του δύναται να απολαμβάνει το μέγιστο της αυτοοργάνωσης και της αυτονομίας). Και μάλιστα, στην περίπτωση της Καθολικής Εκκλησίας, να αναγνωρίζεται αυτομάτως η νομική υπόσταση του, με μόνη την απόφαση του αρμοδίου εκκλησιαστικού οργάνου - συνήθως του οικείου Επισκόπου κατόπιν Παπικής εγκρίσεως -, σύμφωνα με το

Κανονικό Δίκαιο της και χωρίς την ελάχιστη εμπλοκή του ημεδαπού δικαίου, πράγμα που θα συνεπαγόταν την ανέλεγκτη και κυριαρχική ίδρυση νομικών προσώπων εντός της ελληνικής επικράτειας, από μια άλλη δικαιοταξία (εκκλησιαστική και μάλιστα αλλοδαπή), δυνατότητα που δεν ισχύει για καμία θρησκευτική κοινότητα στην Ελλάδα. Έτσι, παρά την ιδιαίτερη έννομη τάξη που εγκαθιδρύεται δια του κανονικού δικαίου (πολλές φορές με ισχυρούς δεσμούς και αλληλεπιδράσεις και στο πολιτειακό δίκαιο), αυτή περιορίζεται στις εκκλησίες και τα μέλη τους, αφού «...κανένα κράτος από την εποχή που υπάρχουν κυρίαρχα κράτη, δηλαδή την εποχή της θρησκευτικής Μεταρρύθμισης απέναντι στον καθολικισμό στην Ευρώπη, δεν αποδέχθηκε την ανωτερότητα και άμεσο ισχύ του κανονικού δικαίου εντός των ορίων της επικράτειας του...» (ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, «Περί της προβληματικής του υπό εκκλησιαστική κηδεμονία εδάφους», Αθήνα 2004, σελ. 365 επ.).

Η νομική μορφή τέτοιων φορέων έχει να κάνει κυρίως με τις εξωτερικές σχέσεις τους, ως εκ τούτου πρέπει να συμβαδίζει με το γενικό νομικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν. Άλλωστε, η -πρόσφατη στο δικαϊκό χώρο- κατασκευή (κατά πλάσμα δικαίου) της έννοιας της νομικής προσωπικότητας, δεν είναι άγνωστη πλέον ακόμα και στο κανονικό δίκαιο ιστορικών Εκκλησιών αλλά και στον τρόπο που το κράτος, τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, αντιμετώπιζε αυτές τις συσσωματώσεις, αντιλαμβανόμενων των χριστιανικών εκκλησιών, ήδη από την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου, ως υποκείμενα δικαίου, έστω και αν οι νομικοί της Ρωμαϊκής και κατόπιν της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας δεν είχαν ακόμα σχηματοποιήσει τη νομική έννοια της νομικής προσωπικότητας (ΙΩ-ΑΝΝΗΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Νομική θεώρηση των μοναστηριακών τυπικών», Αθήνα 2003, σελ. 165-166 επ. ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΛΙΓΑΣ, «Σύστημα Ρωμαϊκού Δικαίου καθά εν Ελλάδι πολιτεύεται πλήν των Ιονίων Νήσων» Αθήνα 1878, σελ. 309 επ.). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό της Καθολικής Εκκλησίας, η οποία στα άρθρα 113 επ. του Κώδικα του Κανονικού Δικαίου του 1983 αναγνωρίζει τη διάκριση μεταξύ φυσικών και νομικών (και περαιτέρω ηθικών) προσώπων, υιοθετώντας την ορολογία και την τυπολογία του ηπειρωτικού ευρωπαϊκού δικαϊκού συστήματος: «114 παράγραφος 1: Juridic persons are constituted either by the prescript of law or by special grant of competent authority given through a decree» (http://www.vatican.va/archive/ENG1104/_INDEX.HTM). Περαιτέρω, την ιδιότητα του νομικού προσώπου (και μάλιστα ως έχον ιδιότητα διεθνούς νομικής προσωπικότητας) δεν την αρνείται ούτε η ίδια η Καθολική Εκκλησία, αποτελούσα μάλιστα κατά την άποψη της «ιδίω δικαίω νομικόν πρόσωπον διεθνούς δικαίου» (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΛΑΧΑΣ, «Η νομική θέσις της Καθολικής Εκκλησίας εν τη Ελληνική Επικράτεια» Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 1978 σελ. 11 επ.), χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι αποτελεί αυτομάτως και νομικό πρόσωπο κατά τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου (βεβαίως σημειώνεται ότι είναι διάφορη η νομική προσωπικότητα της Αγίας Έδρας της Πόλης του Βατικανού και της Καθολικής Εκκλησίας, δημιουργώντας ένα πλέγμα από διαφορετικές, ωστόσο στενά συμπλεκόμενες, οντότητες). Ωστόσο παραμένει αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι και η Αγία Έδρα χρησιμοποιεί εν τέλει τα κοσμικά - νομικά εργαλεία για να προσδιορίζεται διεθνώς, αναγνωριζόμενη ως ξεχωριστή κυρίαρχη και ανεξάρτητη κρατική οντότητα τόσο εντός της

κρατικής γεωγραφικής περιφέρειας στην οποία βρίσκεται (Ιταλία) όσο και σε σχέση με τις άλλες διεθνείς οντότητες (κράτη) και οργανισμούς (ΟΗΕ κ.λπ.), στα οποία η Πόλη του Βατικανού αποστέλλει διπλωματικούς ακολούθους, αναπτύσσει ξεχωριστές σχέσεις κ.λπ.. Μάλιστα, οι κάτοικοι της Πόλης του Βατικανού έχουν διπλή ιθαγένεια, ήτοι και υπηκοότητα Βατικανού (εκτός της ιταλικής), με αποτέλεσμα να έχουν ιδιαίτερα διαβατήρια. Συνεπώς, χωρίς να παραγνωρίζεται η φύση, ο χαρακτήρας, η ιστορία και η παγκόσμια αποστολή της -που χωρίς αμφιβολία ξεπερνάει τα κοσμικά πλαίσια και το θεσμό του κράτους όπου αρχικώς διαμορφώθηκε και επικράτησε, γεγονός είναι ότι απευθύνεται στη διεθνή κοινότητα και μετέχει στα διεθνή όργανα ως ιδιαίτερη κρατική - κοσμική οντότητα και όχι ως εξωκοσμικός θεσμός. Έτσι, αν και το καθεστώς του Κράτους του Βατικανού έχει αμφισβητηθεί πολλές φορές, αποτελώντας *sui generis* περίπτωση στη διεθνή κοινότητα (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ - ΚΩΝΣΤ/ΤΙΝΟΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ, «Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας» Αθήνα 2011, σελ. 108 επ.), ειδικά διότι υποστηρίζεται ότι στερείται της κρατικής κυριαρχίας, ως αναγκαίο χαρακτηριστικό στοιχείο μίας κρατικής οντότητας (Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ - Μ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΙΔΗΣ, «Θεμελιώδεις Έννοιες στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο», Αθήνα 2103, σελ. 143), η αναντίρρητη ιστορική πραγματικότητα (μάλιστα μέχρι το 1870 ο Πάπας ήταν ταυτόχρονα αρχηγός της καθολικής εκκλησίας και αρχηγός των παπικών κρατών - η Πόλη της Ρώμης και οι επαρχίες της Marchia και της Umbria- εκπροσωπούμενος και υπό τις δύο ιδιότητες) αρκεί για το διεθνές δίκαιο ώστε να αναγνωρίζεται από μεγάλα αριθμό κρατών που ανταλλάσσουν μαζί του διπλωματικούς αντιπροσώπους και συμβάλλονται σε διεθνείς συνθήκες (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Αθήνα 2011, σελ. 208 επ.). Όλα αυτά όμως δεν αναιρούν το γεγονός ότι «η αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας της Καθολικής Εκκλησίας, η οποία σε κάθε περίπτωση παραχωρείται αποκλειστικά από την Πολιτεία αφορά μόνον στα εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου...», ΝΙΚΟΣ ΜΑΓΓΙΩΡΟΣ, «Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και το Κράτος στην Ελλάδα. Μία Νομοκανονική Προσέγγιση» in Πολιτεία, Ορθόδοξη Εκκλησία και Θρησκευόμενα στην Ελλάδα, Κατερίνη 2006, σελ. 146).

Εν τέλει, όπως έκρινε και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (υπόθεση Καθολική Εκκλησία των Χανίων κατά Ελλάδας 16.12.1997), δεν θα μπορούσε αυτό να αποφανθεί σχετικά με την επιλογή της κατάλληλης μορφής (ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου) για την απόδοση νομικής προσωπικότητας στις θρησκευτικές κοινότητες στην Ελλάδα, ούτε θα μπορούσε να παροτρύνει την Ελληνική Κυβέρνηση περί της λήψης κατάλληλων δράσεων, προκειμένου να απονεμηθεί νομική προσωπικότητα της μίας ή της άλλης μορφής.

Έτι περαιτέρω, η μορφή του νομικού προσώπου, ως εργαλείο νομικής οργάνωσης, δεν είναι κατ' ανάγκη ασύμβατη με μη χριστιανικές θρησκείες. Μπορεί, σύμφωνα με την παραδοσιακή και επίσημη θέση των νομομαθών του Ισλάμ, (μιας κατ' εξοχήν νομικής θρησκείας ΝΙΚΗΤΑΣ ΑΛΙΜΠΡΑΝΤΗΣ «Το νομικό σχήμα στις θρησκείες και η χριστιανική πίστη» in Γενέθλιον Απόστολου Γεωργιάδη, Αθήνα 2006, σελ. 2652, στην οποία «πυρήν της νομοθεσίας είναι η θρησκεία» ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΠΑΤΡΑΓΑΣ, «Η ανατροπή των τυράννων εν τη Ανατολική

Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και τω Ισλάμ», Αθήνα 2013, σελ. 15 και συνεπώς δεν υφίσταται «διάκρισις μεταξύ θρησκείας και πολιτείας, μεταξύ θείου και ανθρωπίνου νόμου» ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΖΙΑΚΑΣ, «Ιστορία των Θρησκευμάτων τόμ. Β΄ Το Ισλάμ» Θεσσαλονίκη 1998, σελ.371επ., αντιθέτως το ιδεώδες «...είνε να υπάρχει πλήρης ταύτιση μεταξύ ισλαμικής κρατικής οντότητας και ισλαμικής κοινωνίας...» ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ, ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΠΑΤΡΑΓΑΣ, «Περί το καθεστώς της αναδείξεως του Μουφτή κατά την Ελληνικήν Έννομον Τάξιν» Ε.Δ.Δ.Δ. 2/2001 σελ. 283), η ξεχωριστή νομική προσωπικότητα σε νομικά πρόσωπα (ήτοι προσωπικότητα που προσδίδεται σε μη φυσικά πρόσωπα, σύμφωνα με το δυτικό σύστημα δικαίου, είτε αγγλοσαξονικό είτε ευρωπαϊκό) να είναι ξένη προς το Ισλαμικό Δίκαιο και να μην βρίσκει καμία αναφορά στο δίκαιο της Σαρία (αφού το δίκαιο αυτό επιβάλλει υποχρεώσεις και αναγνωρίζει δικαιώματα μόνο σε φυσικά πρόσωπα) αλλά και από το καθ' ημάς Οθωμανικό δίκαιο (Α.Π. 485/2013 Νομοκανονικά 2014 τεύχος 1 σελ. 152), ωστόσο από πολλούς συγγραφείς έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι υφίστανται συγγενικοί θεσμοί ακόμα και στο δίκαιο αυτό, όπως είναι ο «Al-dhimmah», που ουσιαστικά σημαίνει «εγγύηση». Νεότεροι νομομαθείς υποστηρίζουν ότι μπορεί να γίνει αποδεκτή από το Ισλάμ η κατασκευή του νομικού προσώπου, βασιζόμενοι στο προηγούμενο άλλων Ισλαμικών οργανισμών και πρακτικών, όπως οι: «waqf», «masjid», «baitul mal», ειδικότερα δε ο «waqf» (ή κατά την τούρκικη απόδοση του στο γνώριμο σε εμάς θεσμό του «Βακούφ»), είναι ένας νομικός και θρησκευτικός οργανισμός, στο οποίο ένα φυσικό πρόσωπο έχει αφιερώσει περιουσία για θρησκευτικό ή φιλανθρωπικό σκοπό, διακρινόμενος πλέον από τον δωρητή και την λοιπή περιουσία του και δυνάμενος να είναι ο ίδιος υποκείμενο περιουσιακών δικαιωμάτων. Σήμερα πάντως, τέτοιοι θεσμοί (κυρίως εταιρικά νομικά πρόσωπα) έχουν εισαχθεί και λειτουργούν και σε μουσουλμανικές χώρες (περισσότερα για τα τρία είδη των βακουφίων στο Ισλάμ, ανάλογα με τους αποδέκτες της παραχώρησης ή τα παραχωρούντα πρόσωπα, ήτοι το αλ-χάιρη, το αλ-δόρη και το αλ-ερσάντ δημόσιο θησαυροφυλάκειο αλλά και γενικότερα για το θεσμό αυτό ιδίως σε: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ - ΠΑΤΡΑΓΑΣ, «Ο θεσμός των Βακουφίων κατά το Ισλαμικόν Δίκαιον», Αθήνα 2013) και Εγκυκλοπαίδεια Μειζαντινός ελληνισμού, Χριστιανικά Βακούφια της Κωνσταντινούπολης, στην ιστοσελίδα: <http://constantinople.ehw.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=10983> αλλά και ZAINAL A. ZURYATI, MOHAMED YUSOFF, AHMAD N. AZRAE «Separate legal entity under Syariah law and its application on Islamic banking in Malaysia: A note» in "International Journal of Banking and Finance" vol 6/2009 τεύχος 2, MAHMOOD SANUSI: «The Concept of Artificial Legal Entity and Limited Liability in Islamic Law» in «Critical issues on Islamic banking and financial markets: Islamic economics, banking and finance, investments, Takaful and financial planning», Dinamas Publications, Κουάλα Λαμπούρ - Μαλαισία 2005, στην ιστοσελίδα: <http://www.kantakji.com/fiqh/files/fatawa/w228.doc>, TIMUR KURAN «The Absence of the Corporation in Islamic Law: Origins and Persistence», σε: http://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/2546/Kuran_The_Absence_of.pdf;jsessionid=E03838362250947A38DEC034FF30673E?sequence=1. Ειδικότερα, όσον αφορά τη νομική φύση και τις κατηγορίες του

θεσμού αυτού στο Οθωμανικό Δίκαιο σε: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΑΘΡΑΚΟΚΟΙΛΗΣ, «Η Διεκδικητική Αγωγή», Αθήνα 2014, σελ. 181 επ).

Σε κάθε περίπτωση, ο νόμος επιδιώκει να είναι γενικός και να αφορά σε όλες τις θρησκευτικές κοινότητες και θρησκείες, άρα είναι αρκετά αφαιρετικός και «ευρύχωρος» ώστε να επιτρέψει σε όλους τους θρησκευόμενους να τον χρησιμοποιήσουν, χωρίς να υιοθετεί ευνοϊκές ή εξαιρετικές ρυθμίσεις για συγκεκριμένες εκκλησίες ή θρησκείες, εκτός των προβλέψεων του άρθρου 13Σ. Ειδικά για τα νομικά πρόσωπα που υπάγονται στις ρυθμίσεις των μεταβατικών διατάξεων του άρθρου 13 ΕισΝΑΚ που προβλέπει: «Τα νομικά πρόσωπα που έχουν συσταθεί νόμιμα κατά την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα εξακολουθούν να υπάρχουν, σχετικά με την ικανότητα και τη διοίκηση ή λειτουργία τους εφαρμόζονται σ' αυτά οι σχετικές διατάξεις του Κώδικα» και του άρθρου 33 του ν. 2731/1999 (Α΄ 138) που ορίζει: «Στα νομικά πρόσωπα που έχουν διατηρηθεί σε ισχύ με το άρθρο 13 ΕισΝΑΚ, συμπεριλαμβάνονται και τα προ της 23.2.1946 συσταθέντα ή λειτουργούντα καθιδρύματα της Καθολικής Εκκλησίας στην Ελλάδα», διευκρινίζεται ότι δεν επηρεάζονται από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις, αφού ήδη η νομική προσωπικότητα τους έχει νομοθετικώς αναγνωρισθεί και ρυθμισθεί από το ιδιωτικό δίκαιο (τις διατάξεις 61 επ του Αστικού Κώδικα), επιλογή που έχει κριθεί θετικά που πλήθος δικαστικών αποφάσεων (ΕφΘες 1161/1983, ΑΡΜ 37/1983 σελ. 965, ΕφΑιγ 101/1979, ΝοΒ 29/1981, σελ. 129, ΤριμφορΕφΠειρ 452/1969 ΔΦΝ 23/1969, σελ. 665, ΣΤΕ 1141/1961). Ωστόσο δεν εμποδίζονται, εάν αυτά κρίνουν ότι εξυπηρετείται πληρέστερα ο σκοπός και η αποστολή τους, να επιλέξουν την εισαγόμενη δια του παρόντος νομική οργάνωση.

Πρέπει να σημειωθεί ότι με τις προτεινόμενες διατάξεις δεν εισάγεται κάποιος προληπτικός περιορισμός του συνταγματικού δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας και ειδικότερα της ελευθερίας της λατρείας (όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ, «Η ελευθερία της λατρείας αποτελεί την σπουδαιότεραν εκδήλωσιν της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως, εις τρόπον ώστε να μην είναι νοητή η δευτέρα άνευ της πρώτης ... δεδομένου ότι το Σύνταγμα δεν καθιερώνει απλώς ανεξιθρησκίαν αλλά θρησκευτικήν ελευθερίαν...» «Εκκλησία και Δίκαιο» Αθήνα 2000, σελ. 20), αφού οι πιστοί οποιασδήποτε γνωστής θρησκείας, είτε αυτοί αποτελούν μία μικρή θρησκευτική ομάδα (π.χ. ολίγων ατόμων) είτε συνιστούν θρησκευτική κοινότητα -με την έννοια που προσδίδεται στο παρόν- μπορούν ανεμπόδιστα να ασκήσουν όχι μόνο ατομικά αλλά και συλλογικά τη λατρεία τους κατά τις κείμενες διατάξεις, δηλαδή με την ίδρυση και λειτουργία ευκτήριου οίκου (έστω χωρίς νομική προσωπικότητα) υπό το σημερινό καθεστώς αδειοδότησης των ν.1363/1938 και 1672/1939, καθεστώς που, όπως κρίθηκε από τα Ελληνικά Δικαστήρια (πιο χαρακτηριστική η ΣΤΕΟΛ1444/1991 αλλά και η ΑΠ 20/2001) είναι συνταγματικός συμβατό ανεκτό, αφού οι διατάξεις τους «...έχουν δε την έννοια ότι η προβλεπόμενη διαδικασία θεσπίζεται για την εξακρίβωση της θρησκευτικής δοξασίας ως γνωστής και όχι κρύφιας τη μη προσβολή της δημόσιας τάξης ή των χρηστών ηθών και τη μη άσκηση προσηλυτισμού, δηλαδή των προϋποθέσεων υπό τις οποίες, κατά την έννοια του άρθρου 13 παρ. 2 του Συντάγματος, κατοχυρώνεται το ατομικό δικαίωμα των οπαδών των διαφόρων θρησκευτικών δοξα-

σιών να ασκούν ελευθέρως τη λατρεία», ώστε η αδειοδότηση του να είναι υποχρεωτική, εφόσον διαπιστωθεί η πλήρωση των τριών ως άνω συνταγματικών προϋποθέσεων, εγκαθιδρύοντας έτσι δέσμια αρμοδιότητα του Υπουργού και όχι διακριτική ευχέρεια του (ΣΤΕ 5572/1996). Φυσικά, οι λοιπές απαιτήσεις που έθεταν οι διατάξεις περί αδείας του επιχώριου Μητροπολίτη ή ο ελάχιστος αριθμός των αιτούντων την αδειοδότηση έχουν προ καιρού καταπέσει (ΟΛΣΤΕ 2274/1962 και ΣΤΕ 1842/1992, οι οποίες έκριναν ότι οι μικροί αριθμοί των οκτώ και επτά οπαδών αντίστοιχα, είναι επαρκείς για χορήγηση άδειας ιδρύσεως ευκτήριου οίκου) αλλά και καταργηθεί νομοθετικά (άρθρο 27 του ν. 3467/2006). Συνεπώς και όσον αφορά στην ίδρυση των λατρευτικών χώρων των θρησκευτικών κοινοτήτων, συνεχίζουν να ισχύουν οι κείμενες διατάξεις και διοικητικές διαδικασίες που ήδη εφαρμόζονται σήμερα (οι νόμοι του 1938/1939 και οι λοιπές διατάξεις δημοσίας τάξεως, όσον αφορά κυρίως στο ακίνητο που θα χρησιμοποιηθεί για το σκοπό αυτό, σε συνδυασμό με τη σχετική νομολογία του ΣΤΕ), είτε οι κοινότητες αυτές οργανωθούν σε νομικά πρόσωπα είτε όχι. Επαναλαμβάνεται, προς αποφυγή συγχύσεως, ότι η απόδοση της νομικής προσωπικότητας αφορά αποκλειστικά και μόνο στην θρησκευτική κοινότητα, ήτοι την ένωση πιστών (όπως, κατ' άρθρο 1 παρ. 4 του ν. 590/1977, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας αποτελεί η ενορία μετά του ενοριακού ναού της). Ως εκ τούτου, δεν λαμβάνει νομική προσωπικότητα ο ίδιος ο ευκτήριος οίκος ή ο ναός που λειτουργεί η κοινότητα αυτή προκειμένου να εξυπηρετήσει τις λατρευτικές ανάγκες της. Δυστυχώς, η σύγχυση αυτή παρατηρείται συχνά λόγω του γεγονότος ότι, στο ελληνικό νομικό σύστημα και στη διαμορφωμένη τυπολογία των σχέσεων Πολιτείας - θρησκευτικών κοινοτήτων, ο λατρευτικός χώρος είθισται να αποτελεί το βασικό - κεντρικό στοιχείο που εξυπηρετεί την οργανωμένη συλλογική λατρεία, αφού προβλέπεται ειδική άδεια για την ίδρυση και λειτουργία του. Άδεια, η οποία μόνον εμμέσως συνεπάγεται την «αναγνώριση», ως συνταγματικά προστατευόμενης, της θρησκείας της αιτούμενης θρησκευτικής κοινότητας, αφού δεν υφίσταται κάποιο άλλο επίσημο σύστημα έκδοσης διοικητικής ή άλλης πράξης, ώστε να θεωρηθεί («αναγνωριστεί») μια θρησκεία γνωστή και συνταγματικώς προστατευόμενη (ΕφΑθ 5018/2011 ΤΝΠ ΔΣΑ), για την οποία προστασία είναι αδιάφορη η ύπαρξη ή μη ειδικών χώρων λατρείας, εκκλησιαστικών αρχών ή ακόμα και ιερωμένων (πράγμα που γίνεται ευκόλως κατανοητό για θρησκευτικές ομάδες που δεν αναγνωρίζουν ιερατείο ή που οι λατρευτικές ανάγκες τους δεν χρήζουν ιδιαίτερων χώρων λατρείας, αφού κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει μια θρησκευτική ομάδα από τυχόν λατρευτικές εκδηλώσεις στην ύπαιθρο, αν φυσικά δεν παραβιάζονται άλλοι κανόνες δημοσίας τάξης).

Το άρθρο 9 του σχεδίου νόμου απλώς δίδει ρητά το δικαίωμα ίδρυσης (με τις υφιστάμενες διαδικασίες) τέτοιου χώρου και στα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα, για να αποφευχθεί κάθε αμφισβήτηση, χωρίς να αλλάζει τις σημερινές διαδικασίες ή να τροποποιεί το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο. Ίσως οι διατάξεις του 1938 χρειάζονται επικαιροποίηση και μία νέα θεώρηση, αυτό όμως είναι ανεξάρτητο από τη νομική οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων, αφού ακόμα και μία ομάδα που δεν θα έχει τις

προϋποθέσεις ή τη βούληση να οργανωθεί ως Ν.Π.Ι.Δ. θα μπορεί (όπως σήμερα) να ιδρύει ένα χώρο λατρείας για να ασκεί τα συνταγματικά δικαιώματά της.

Η όλη διαδικασία ανατίθεται στη δικαστική κρίση του αρμοδίου πρωτοδικείου και δεν ανατίθεται ως νέα διοικητική αρμοδιότητα, κρίνοντας τη λύση αυτή ως καταλληλότερη για την εξασφάλιση τέτοιων θεμελιωδών δικαιωμάτων και τη νομιμότητά τους, σύμφωνα με τους τρεις όρους που το ίδιο το Σύνταγμα θέτει: (α) γνωστή θρησκεία, μη κρυφίες δοξασίες, (β) μη άσκηση προσηλυτισμού, (γ) συμφωνία με τη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη. Εν τέλει, η δικαστική κρίση συνδυάζει τα αναγκαία εχέγγυα ελέγχου, την κατάρτιση του κριτή σε ανθρώπινα δικαιώματα, την αμεροληψία και την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία του, πόσω μάλλον όταν για την ίδρυση απλών σωματείων και συλλόγων ακολουθείται αυτή η οδός.

A.2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Καταρχάς, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι στον Ευρωπαϊκό χώρο παρατηρείται μεγάλη ποικιλία στη νομική αντιμετώπιση των θρησκευτικών κοινοτήτων από το κράτος και στα συστήματα οργάνωσης που έχουν θεσπιστεί, χωρίς να υπάρχει ένα κοινό σύστημα ή έστω ένα εναρμονισμένο νομικό πλαίσιο. Έτσι, το κάθε κράτος, ανάλογα και με τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που επικράτησαν κατά τη διαμόρφωση του- μεταχειρίζεται με διαφορετικό τρόπο τις θρησκευτικές κοινότητες, όχι μόνο σε σύγκριση με τα άλλα κράτη αλλά ακόμα και εντός της επικράτειάς του. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι πολλά νομικά συστήματα απαιτούν διάφορες προϋποθέσεις για την κτήση της νομικής προσωπικότητας όπως έναν ελάχιστο αριθμό πιστών, έναν ελάχιστο χρόνο δράσης και παρουσίας της θρησκευτικής οργάνωσης στη χώρα, ένα ελάχιστο αριθμό τοπικών εκκλησιασμάτων, ένα ελάχιστο ύψος οικονομικής σταθερότητας (ή ακόμα και προϋποθέσεις πιο αόριστες, όπως αυτή του αυστριακού συστήματος που απαιτεί από τη θρησκευτική κοινότητα «θετική στάση» προς το κράτος και την κοινωνία). Μάλιστα είναι συνήθης η - εντός της αυτής δικαιοταξίας (κράτους) και νομικού συστήματος - διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των θρησκευτικών κοινοτήτων (ένανς εύλογος βαθμός διαφοροποίησης, που βασίζεται κυρίως στις ιστορικές και θρησκευτικές ρίζες της συγκεκριμένης κοινότητας στη συγκεκριμένη κοινωνία), έχοντας φυσικά εξασφαλίσει σε όλες τα ίδια θεμελιώδη δικαιώματα (L FRIEDNER, «Churches and other religious organisations as legal persons» Peeters Leuven 2007, *passim* και ιδίως σελ. 7 επ). Για παράδειγμα, στην Πορτογαλία απαιτείται η παρουσία της κοινότητας για τριάντα τουλάχιστον χρόνια, προκειμένου να απολαμβάνει το υψηλότερο status της παγιωμένης θρησκείας. Γενικότερα, οι ρυθμίσεις της κατάστασης των θρησκευτικών κοινοτήτων διαφέρουν από χώρα σε χώρα, ρυθμίσεις οι οποίες είναι απολύτως συνδεδεμένες με την εν γένει λειτουργικότητα του εθνικού νομικού συστήματος (ISCOMET - Institute for Ethnic and Regional Studies, «Legal Position of Churches and Religious Communities in South - Eastern Europe» Ljubljana 2004, σελ. 19 επ.).

Στη Γερμανία (όπου δεν υφίσταται κρατική εκκλησία), κάθε θρησκευτική κοινότητα είναι αυτόνομη και δύναται να οργανώνει και να ρυθμίζει κατά το δοκούν τις εσωτε-

ρικές υποθέσεις της, μπορεί δε να προσλάβει νομική προσωπικότητα, σύμφωνα με τις διατάξεις περί σωματείων (Ν.Π.Ι.Δ.), ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι συνεχίζουν να διατηρούν την ιδιότητα του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου όσες την είχαν κατά τη ψήφιση του Συντάγματος της Βαϊμάρης του 1919 (τα σχετικά άρθρα διατηρήθηκαν σε ισχύ δυνάμει του άρθρου 140 του ισχύοντος Γερμανικού Συντάγματος), ήτοι τότε η Καθολική και η Ευαγγελική - Προτεσταντική Εκκλησία. Ωστόσο, μπορούν να θεωρηθούν Ν.Π.Δ.Δ. και να αναγνωριστούν με διοικητική πράξη ως τέτοια, κατόπιν σχετικής αίτησης, και όσες κοινότητες, βάσει του οργανισμού και του αριθμού των μελών τους, παρέχουν «εγγυήσεις διαρκείας» (Grosse Kirchen), κριτήρια της οποίας αποτελούν η γενικότερη κατάσταση της κοινότητας και ο αριθμός των μελών της κατά το χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης προς το Κράτος, ήτοι πρέπει να αποδείξουν ότι συνιστούν πράγματι μόνιμη κοινότητα. Τέτοια αναγνώριση έχουν επιτύχει πολλές κοινότητες (πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι σήμερα, μόνο μία θρησκευτική κοινότητα -οι μάρτυρες του Ιεχωβά - αιτήθηκε την μετατροπή της σε Ν.Π.Δ.Δ. και το αίτημά τους απορρίφθηκε σε πρώτο βαθμό και τελικά η υπόθεση τους έφθασε στο Συνταγματικό Δικαστήριο. Η Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη της Γερμανίας (η οποία έχει παρουσία εκεί τουλάχιστον από το 1828), προσέλαβε την αναγνώριση της ως Ν.Π.Δ.Δ. με διαδοχικές ξεχωριστές αιτήσεις της στα διάφορα κράτη - μέλη της Ομοσπονδιακής Γερμανίας, καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, καίτοι η πρώτη αίτηση της για την περιοχή της Βαυαρίας αρχικώς απορρίφθηκε (οράτε σχετικά και την ΓνωμΕισΑΠ 2/1992, Τ.Ν.Π ΔΣΑ). Φυσικά, δεν πρέπει να παραγνωριστεί ότι οι θρησκευτικές κοινότητες δεν θεωρούνται κρατικά όργανα ούτε φυσικά ενσωματώνονται στον κρατικό οργανισμό, ακόμα και αν έχουν προσλάβει (προφανώς δια ρητής διάταξης νόμου) μορφή και νομική προσωπικότητα δημοσίου δικαίου, (αναλυτικά γι' αυτό ΜΙΧΑΗΛ ΒΡΟΝΤΑΚΗΣ, «Το ζήτημα της συνταγματικής προστασίας της ιδιοκτησίας των δημόσιων νομικών προσώπων» in Τόμος Τιμητικός του ΣτΕ 1929-1979 σελ. 438 επ.), έχουν ωστόσο το δικαίωμα να επιβάλλουν φόρο στα μέλη τους, προκειμένου να ενισχύουν τα έσοδα τους. (οράτε: ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΦΟΥΝΤΕΔΑΚΗ, «Σχέσεις κράτους και εκκλησίας στον ευρωπαϊκό χώρο», ΤοΣ 4-5/2000 σελ. 647 επ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΡΙΠΠΑΣ «Σχέσεις Εκκλησίας Πολιτείας εις τα χώρας της Ευρωπαϊκής Ενωσης (παλαιάς και νεοεισελθούσας το έτος 2004)», Εκκλησία 2/2006 σελ. 134 επ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «Η Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολις Γερμανίας και ο Καταστατικός αυτής Χάρτης», Θεολογία 1/1979 σελ. 71 επ.).

Στην Αυστρία ισχύει το σύστημα της αναγνωρισμένης θρησκείας, ήτοι απαιτείται η αναγνώριση, δια σχετικού διατάγματος, της οργάνωσης της ως θρησκευτικής και της πρόσληψης νομικής προσωπικότητας (εφόσον αυτές πληρούν κάποιες προϋποθέσεις όπως συγκεκριμένη ομολογία πίστωσης, καταστατικό σύμφωνο με τους νόμους και τα χρηστά ήθη, μόνιμο τόπο συνάθροισης, ελάχιστος αριθμός πιστών), ωστόσο υπάρχουν προβλέψεις και για τις λοιπές μορφές συλλογικής θρησκευτικής εκδήλωσης. Έτσι, οι ιστορικές Εκκλησίες (η Καθολική, η Προτεσταντική, η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, η Ιουδαϊκή Κοινότητα, διάφορες μουσουλμανικές κοινότητες) έχουν αναγνωριστεί με τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ. sui generis. Προβλέπεται επίσης, με το νόμο περί του νομι-

κού καθεστώτος των θρησκευτικών ομολογιών του 1998, η δυνατότητα θρησκευτικών κοινοτήτων που δεν πληρούν τις αυστηρότερες προϋποθέσεις για τις ιστορικές εκκλησίες να καταχωρίζονται κατά τον Αστικό Κώδικα και να λαμβάνουν το καθεστώς του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου. Βέβαια, ο πρόσφατος νόμος του 1998 θέτει κάποιες προϋποθέσεις για την καταχώρηση αυτή, εκ των οποίων απαιτείται ένας ελάχιστος αριθμός τουλάχιστον τριακοσίων πιστών, κατοίκων Αυστρίας που δεν είναι μέλη άλλης θρησκευτικής κοινότητας, η ύπαρξη της κοινότητας για τουλάχιστον εικοσι έτη, η ανάλυση των δογμάτων της και των οικονομικών πηγών της. Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα για μια κοινότητα να λειτουργήσει με τη μορφή συλλόγου, χωρίς ωστόσο να έχει τα δικαιώματα που έχουν οι αναγνωρισμένες και καταχωρισμένες κοινότητες. Πρέπει να σημειωθεί ότι μία θρησκευτική οργάνωση μπορεί να διαλυθεί και με απλή διοικητική πράξη, χωρίς να απαιτείται η έκδοση δικαστικής απόφασης. (Γ. ΚΡΙΠΠΑΣ, όπου παραπάνω, Εκκλησία 3/2006 σελ. 198 επ, ΑΛΤΑΝΑ ΦΙΛΟΥ - ΠΑΤΣΑΝΤΑΡΑ «Η νομική προσωπικότητα των θρησκευτικών κοινοτήτων σε χώρες της Ευρώπης», ΕφημΔΔ 4/2012 σελ. 563 επ., GERHARD ROBBERS (επιμέλεια) με επιστημονική απόδοση στην Ελληνική από τον Κυριάκο Κυριαζόπουλο, «Κράτη και Θρησκείματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Αθήνα 2007, σελ. 6 επ.).

Στη Γαλλία, στην οποία θεωρείται ότι υπάρχει το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα καθεστώτος πλήρους χωρισμού κράτους και εκκλησίας (θεμελιώθηκε ήδη από το 1905 με ειδικό νόμο), κάθε θρησκευτική κοινότητα δικαιούται να αιτηθεί νομική προσωπικότητα, σύμφωνα με τις διατάξεις του κοινού - ιδιωτικού δικαίου, προβλέποντας την ίδρυση των θρησκευτικών σωματείων (associations cultuelles), που υπάγονται στον κοινό για όλα τα σωματεία νόμο (της 1.7.1901), αφού το κράτος δεν υποχρεούται να χορηγήσει κάποια ειδική νομική υπόσταση στις διάφορες θρησκείες, πέραν αυτής που προβλέπεται από το νόμο για τις κάθε είδους ενώσεις του ιδιωτικού δικαίου. Ωστόσο, σε δύο συγκεκριμένες περιοχές της γαλλικής επικράτειας, την Αλσατία και τη Λωρραίνη (οι οποίες εντάχθηκαν στην γαλλική επικράτεια μετά την υιοθέτηση του καθεστώτος πλήρους χωρισμού), έχει κατοχυρωθεί η αναγνώριση τεσσάρων συγκεκριμένων θρησκευτικών κοινοτήτων (η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, η Εβραϊκή Κοινότητα και δύο Προτεσταντικές Εκκλησίες) με τη μορφή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, όλες οι υπόλοιπες μπορούν να καταχωρισθούν ως σωματεία, κατά το αστικό δίκαιο. Σε κάθε περίπτωση, το θρησκευτικό σωματείο πρέπει να έχει αποκλειστικά θρησκευτικούς σκοπούς, προϋπόθεση που ελέγχεται από τα αρμόδια δικαστήρια, τα οποία μπορούν να διατάξουν τη διάλυση ενός τέτοιου νομικού προσώπου, αν διαπιστωθεί ότι οι δραστηριότητες του παρουσιάζουν ορισμένους κινδύνους (GERHARD ROBBERS, ο.π σελ. 65 επ., ΑΛΤΑΝΑ ΦΙΛΟΥ - ΠΑΤΣΑΝΤΑΡΑ ο.π σελ. 554).

Στην Ιταλία, οι διατάξεις του άρθρου 8 του Συντάγματος προβλέπουν για όλες τις θρησκείες τη δυνατότητα αυτοοργάνωσης κατά το καταστατικό τους, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό δεν είναι αντίθετο με τους νόμους. Μάλιστα, οι σχέσεις τους με το κράτος μπορούν να ρυθμίζονται με νόμο, βασισμένο σε διμερή σύμβαση που συνάπτουν μεταξύ τους, αποκτώντας έτσι νομική προσωπικότητα, το είδος της οποίας διαφέρει κατά περίπτωση και ανάλογα με το περιεχόμενο της σύμβασης (Art. 8: All

religious denominations are equally free before the law. Denominations other than Catholicism have the right to self-organization according to their own statutes, provided these do not conflict with Italian law. Their relations with the State are regulated by law, based on agreements with their respective representatives.). Επιπλέον, υπάρχουν και θρησκευτικές κοινότητες που δεν έχουν συνάψει καμία συμφωνία με το Ιταλικό Κράτος, για τις οποίες ισχύουν οι διατάξεις του νόμου 1159/1929, σύμφωνα με τις οποίες μπορούν να αποκτήσουν νομική προσωπικότητα κατά τις προβλέψεις του Αστικού Κώδικα (είτε ως μη αστικές εταιρίες - *associazione non riconosciuta*- είτε ως σωματεία - *associazione riconosciute*). Όσον αφορά στη σχέση Κράτους και Καθολικής Εκκλησίας, το άρθρο 7 του Ιταλικού Συντάγματος ορίζει ότι και τα δύο είναι ανεξάρτητα και κυρίαρχα, καθένα εντός της σφαιρας δράσης τους. Περαιτέρω, με το άρθρο 7 παράγραφος 2 κατοχυρώθηκε συνταγματικά η Σύμβαση του Λατερανού του 1929, με την οποία ιδρύθηκε το Κράτος της Πόλης του Βατικανού και προσδόθηκε στην Αγία Έδρα καθεστώς ανεξάρτητης κυριαρχίας, καθορίζονται και ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες αυτής της σχέσης π.χ. προνόμια, ιδιοκτησιακά δικαιώματα, φορολογικές συμφωνίες κ.λπ.. (Art. 7: The State and the Catholic Church are independent and sovereign, each within its own sphere. Their relations are regulated by the Lateran pacts. Amendments to such Pacts which are accepted by both parties shall not require the procedure of constitutional amendments.).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, εκτός από την Εκκλησία της Αγγλίας (επίσημη εκκλησία του κράτους) και την Εκκλησία της Σκωτίας, οι θρησκευτικές κοινότητες λειτουργούν ως ενώσεις προσώπων (κυρίως ως σύλλογοι), ήτοι ως «private societies» (associations) χωρίς κάποιο ιδιαίτερο σύστημα κανόνων, ειδικό καθεστώς ή μητρώο, ώστε έχουν τα ίδια δικαιώματα με οποιαδήποτε άλλη εκούσια συνένωση. Εφαρμόζονται οι γενικές αρχές και διατάξεις που αφορούν στα φιλανθρωπικά ιδρύματα και trusts. Ωστόσο προβλέπεται η καταχώρηση τόπων λατρείας (ως τόποι ιερών τελετών), εφόσον φυσικά οι αιτούντες αποτελούν θρησκευτική κοινότητα. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο εσωτερικός κανονισμός με τον οποίο λειτουργούν και οργανώνονται οι εκκλησίες, αντιμετωπίζεται από το αγγλικό δίκαιο ως ένα ιδιωτικό συμβόλαιο μεταξύ των μελών της εκκλησίας (ΑΛΤΑΝΑ ΦΙΛΟΥ - ΠΑΤΣΑΝΤΑΡΑ ο.π σελ. 566, GERHARD ROBBERS, ο.π σελ. 191 επ.), άλλωστε η έννοια του Ν.Π.Δ.Δ. που επικρατεί στο ηπειρωτικό ευρωπαϊκό δίκαιο είναι ξένη προς το αγγλοσαξονικό δικαϊκό σύστημα.

Στις Κάτω Χώρες, το καθεστώς των εκκλησιών (έννοια η οποία δεν προσδιορίζεται) ρυθμίζεται από τον Αστικό Κώδικα και αυτές θεωρούνται ως νομικά πρόσωπα *sui generis*, διακρινόμενες από τα λοιπά Ν.Π.Ι.Δ. (π.χ. σωματεία, ιδρύματα).

Στη Δανία οι θρησκευτικές κοινότητες, εκτός αυτής της Λαϊκής Εκκλησίας που το νομικό πλαίσιο της αποτελεί μέρος του δημοσίου δικαίου και προσομοιάζει με κρατική υπηρεσία, διακρίνονται σε: (α) στις αναγνωρισμένες με ειδικούς νόμους όπως οι Ευαγγελικές, η Βαπτιστική Εκκλησία, η Φιλανδική, η Ισλανδική, η Μεταρρυθμιστική Εκκλησία της Δανίας, (β) οι κοινότητες που έχουν το δικαίωμα να τελούν την ιεροτελεστία του γάμου, δικαίωμα που το αποκτούν υπό προϋποθέσεις όπως ομολογία πίστεως, τελετουργικό συμβατό με τους κανόνες δημόσιας τάξεως και τα χρηστά ήθη, σαφής θρη-

σκευτικός χαρακτήρας της κοινότητας με διαρθρωμένη οργάνωση και καθορισμένη εκπροσώπηση, επαρκή μέλη και (γ) οι κοινότητες χωρίς αναγνώριση, το καθεστώς των οποίων ρυθμίζεται από το ιδιωτικό δίκαιο (ΑΛΤΑΝΑ ΦΙΛΟΥ - ΠΑΤΣΑΝΤΑΡΑ ο.π σελ. 567).

Στη Σουηδία ισχύει σύστημα αρχείου όπου εγγράφονται οι αναγνωρισμένες θρησκευτικές οργανώσεις στο ειδικό μητρώο, εφόσον πληρούν συγκεκριμένες αντικειμενικές προϋποθέσεις (π.χ. ο θρησκευτικός - λατρευτικός σκοπός τους, ικανός αριθμός μελών), αποκτώντας έτσι νομική προσωπικότητα, χωρίς φυσικά αυτό να είναι υποχρεωτικό για να λειτουργήσει μία θρησκευτική κοινότητα. Η εγγραφή όμως προσδίδει δικαιώματα όπως η κρατική οικονομική στήριξη και η τέλεση γάμων με έννομες συνέπειες στην πολιτική κατάσταση του ατόμου. (ΑΛΤΑΝΑ ΦΙΛΟΥ - ΠΑΤΣΑΝΤΑΡΑ ο.π σελ. 565).

Στην Ουγγαρία ισχύει η αναγνώριση της κάθε θρησκευτικής κοινότητας, κατόπιν ειδικής δικαστικής διαδικασίας, όμοιας με την αναγνώριση των σωματείων, και εγγραφής τους σε ειδικό βιβλίο. Στην Εσθονία επίσης η έγκριση νομικής προσωπικότητας απαιτείται η έγκριση του αρμοδίου Υπουργείου Εσωτερικών (και γνώμη επιτροπής ειδικών) και η εγγραφή σε ειδικό βιβλίο. Στην Τσεχία βασική προϋπόθεση αναγνώρισης είναι η εκκλησία να έχει τουλάχιστον δέκα χιλιάδες μέλη ή τουλάχιστον πεντακόσια, εφόσον στην τελευταία περίπτωση η εκκλησία είναι μέλος του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών. Αντίστοιχη διαδικασία προβλέπεται στην Πολωνία, όπου η έγκριση του Υπουργείου Εσωτερικών δίδεται υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (αίτημα τουλάχιστον εκατό πολιτών, υποβολή πληροφοριών για το δόγμα, το καταστατικό, της έδρα της θρησκευτικής οργάνωσης κ.λπ.). Στην Λεττονία επικρατεί αντίστοιχο σύστημα από το 1995 και η απόκτηση νομικής προσωπικότητας, που προϋποθέτει την έγκριση της αρμόδιας κρατικής υπηρεσίας και την καταχώρηση στο ειδικό μητρώο, χορηγείται εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις (π.χ. ελάχιστος αριθμός μελών άνω των πενήντα πολιτών), μάλιστα μόνο οι εγκεκριμένοι θρησκευτικοί οργανισμοί έχουν δικαίωμα να ανεγείρουν ναούς, να ιδρύουν μονές και να παρέχουν θρησκευτικές υπηρεσίες εντός κρατικών υπηρεσιών (στρατός, νοσοκομεία, φυλακές κ.λπ.).

Στην Ομοσπονδία της Ρωσίας, σύμφωνα με τον Ειδικό Ομοσπονδιακό Νόμο του 1997, διακρίνονται οι θρησκευτικές ομάδες, οι οποίες δεν αποκτούν νομική προσωπικότητα και οι θρησκευτικοί οργανισμοί που καταχωρούνται ως νομικά πρόσωπα, τα οποία μπορούν να ιδρύσουν πολίτες ή μη της ρωσικής Ομοσπονδίας, εφόσον αυτοί κατοικούν μόνιμα και νόμιμα στην επικράτεια της. Η διάκριση αυτή είναι ουσιώδης, αφού ο νόμος αναγνωρίζει λιγότερα δικαιώματα στις άτυπες θρησκευτικές ομάδες (π.χ. δεν μπορούν να ιδρύουν μέσα μαζικής ενημέρωσης, εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδρύματα εκπαίδευσης των θρησκευτικών λειτουργών και του θρησκευτικού προσωπικού τους). Οι οργανισμοί αυτοί, που λειτουργούν, σύμφωνα με το καταστατικό τους, διακρίνονται σε τοπικούς και συγκεντρωτικούς. Οι τοπικοί οργανισμοί αποτελούνται από δέκα τουλάχιστον μέλη, μόνιμους κατοίκους του ίδιου τόπου ή της ίδιας περιοχής. Αντί της δικής μας έννοιας περί γνωστής θρησκείας, η ίδρυση ενός τέτοιου οργανισμού απαιτεί ένα ειδικό πιστοποιητικό (που εκδίδει η τοπική διοίκηση) από το οποίο να προκύπτει ότι η συγκεκριμένη θρησκευτική ομάδα υπάρχει στη συγκεκρι-

μένη περιοχή επί τουλάχιστον δέκα πέντε έτη, άλλως ό- τι η ομάδα αυτή είναι μέλος ενός συγκεντρωτικού ευρύ- τερου θρησκευτικού οργανισμού. Προβλέπεται η δυνα- τότητα αναγκαστικής διάλυσης του οργανισμού, ύστερα από αίτηση της εισαγγελικής ή της διοικητικής αρχής, ε- φόσον ο οργανισμός επανειλημμένα ή μαζικά παραβιά- ζει το Σύνταγμα και τους νόμους ή αναπτύσσει συστημα- τικά δραστηριότητες αντίθετες από τους καταστατικούς σκοπούς του. Βέβαια πρέπει να προσθέσουμε ότι το σύ- στημα αυτό υφίσταται κριτική για τη συνταγματικότητα διάφορων ρυθμίσεων του (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΥΡΙΑΖΟ- ΠΟΥΛΟΣ, «Κράτος και θρησκευόμενα στην Ομοσπονδία της Ρωσίας», ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ 2/2006).

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, σύμφωνα με την Πρώτη Τροπολογία του Συντάγματος, η οποία συ- μπληρώνεται από την πλούσια νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου (στο χώρο του αγγλο-αμερικάνικου νομικού συστήματος, βασική πηγή του δικαίου είναι τα δικαστικά προηγούμενα) και την ερμηνεία, δεν επιτρέπεται η επέμ- βαση του κράτους στα εσωτερικά των εκκλησιών ή των λοιπών θρησκευτικών οργανισμών, τους οποίους δέχε- ται ως αυτόνομες και ανεξάρτητες νομικές οντότητες (entities, όχι όμως υπό τη διάκριση που αντιλαμβάνομα- στε στο ηπειρωτικό ευρωπαϊκό δίκαιο περί νπιδ και νπδδ) και οι οποίοι όχι μόνο είναι ελεύθεροι να θεσμοθε- τήσουν τους κανονισμούς λειτουργίας και διοίκησης τους αλλά μπορούν να θεσμοθετήσουν «δικαστικά όργα- να» για να επιλύουν διαφορές σχετικά με αυτά τα ζητή- ματα, οι αποφάσεις των οποίων δεν μπορούν να ελεγ- χθούν από την τακτική δικαιοσύνη. Γενικότερα, οι τυπι- κές κανονιστικές διατάξεις ρυθμίζουν δευτερεύοντα θέ- ματα, όπως τη φορολογία ή την υγειονομική κάλυψη του κλήρου. Οι εκκλησίες και οι θρησκευτικοί οργανισμοί ι- δρύονται υπό τη μορφή μη κερδοσκοπικού οργανισμού (nonprofit corporation) χωρίς να απαιτείται άδεια κρατι- κού οργάνου. (BRETT G. SCHARFFS «The Autonomy of Church and State» Brigham Young University Law Review 2004, σελ. 1278 , PAUL HORWITZ «Churches as First Amendment Institutions: Of Sovereignty and Spheres» σε Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review vol. 44).

B. ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 1

Έννοια Θρησκευτικής Κοινότητας

Στο πρώτο άρθρο δίδεται ο ορισμός της θρησκευτικής κοινότητας, με εννοιολογικά στοιχεία: (α) τον ικανό α- ριθμό (φυσικών) προσώπων, χαρακτηριστικό που έχει α- πασχολήσει επί δεκαετίες τη νομολογία, επ' αφορμής του απαιτούμενου αριθμού ατόμων για την ίδρυση ευ- κτήριων οίκων, με αποφάσεις που έκριναν υπέρ της ευ- μενέστερης ερμηνείας, προκειμένου να διασφαλιστεί η ελευθερία άσκησης της λατρείας (β) με κοινή μεταξύ τους θρησκευτική Ομολογία, ήτοι το γεγονός ότι μοιρά- ζονται την αυτή πίστη περί (γ) γνωστής θρησκείας, νομι- κής έννοιας που προβλέπεται στο Σύνταγμα, έχει παγιω- θεί στην ελληνική έννομη τάξη και έχει απασχολήσει επί χρόνια την νομολογία, που χαρακτηρίζεται κυρίως από την ύπαρξη λατρείας, δόγματος και τελετουργικού (φα- νερών και όχι κρυφών), αποκλείοντας έτσι φιλοσοφικά ρεύματα, θρησκευτικά κινήματα και ομάδες προβληματι- σμού. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υφίσταται ορι- σμός της έννοιας της θρησκείας καθολικά αποδεκτός (ό-

ταν μάλιστα αποτελεί αντικείμενο πολλών διαφορετικών επιστημών όπως η θεολογία και θρησκείολογία, η φιλο- σοφία, η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία), φθάνοντας στο σημείο μερικές από τις μεγαλύτερες και γνωστότε- ρες θρησκείες να αρνούνται ακόμα και αυτό το χαρακτη- ρισμό για τη δική τους πίστη. Ωστόσο μερικά από τα βα- σικά στοιχεία της έννοιας αυτής, που την διαχωρίζουν α- πό απλές φιλοσοφικές, ηθικές ή κοσμοθεωριακές αντι- λήψεις, είναι η βεβαιότητα (πίστη) για την ύπαρξη μιας υ- περβατικής δύναμης, η ανάγκη έκφρασης αυτής της πί- στης με λατρευτικές εκδηλώσεις και η συμμετοχή του πιστού σε μια κοινότητα που τελεί υπό τις αυτές υπερβα- τικές αντιλήψεις (Αρχ. Τιράνων και Πάσης Αλβανίας Α- ΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ) «Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού» Αθήνα 2004, σελ. 27 επ). Έτερο στοι- χείο μπορεί να είναι ένα δεσμευτικό για τον πιστό ήθος, ήτοι ένα συγκεκριμένο και οριοθετημένο τρόπο ζωής (ΜΑΡΙΟΣ ΜΠΕΓΖΟΣ, «Θρησκείολογικό Λεξικό» Αθήνα 2000, σελ.242επ. και σε «Φιλοσοφικό - Κοινωνιολογικό Λεξικό», τόμος Β΄, Αθήνα 1995, λήμμα Θρησκεία, σελ. 278). Άλλως, θρησκεία εννοείται το σύνολο των συναι- σθημάτων, των πεποιθήσεων και των κατά παράδοση τε- λούμενων πράξεων του ατόμου που αναφέρονται στο θεό (ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ, «Η θρησκευτική ελευθε- ρία», Αθήνα 1972, σελ.1). (δ) μόνιμα εγκατεστημένοι, ή- τοι αποτελούν μόνιμη και όχι παροδική ή περιφερόμενη κοινότητα (ε) σε καθορισμένη γεωγραφική περιοχή, η ο- ποία φυσικά δεν μπορεί να εκτείνεται αυθαίρετα αλλά προσδιορίζεται από την περιοχή στην οποία κατοικούν ή διαμένουν τα πρόσωπα της συγκεκριμένης κοινότητας. Ωστόσο, η ανάγκη του σαφούς προσδιορισμού της γεω- γραφικής περιοχής δεν μπορεί, από την άλλη, να οδηγή- σει σε έναν αυθαίρετο περιορισμό της έννοιας της (π.χ. σε ένα επίπεδο διοικητικής διαίρεσης όπως ο δήμος), κα- τά τρόπο που ουσιαστικά να αναιρεί το χαρακτήρα (και τον αυτοπροσδιορισμό) της ομάδας αυτής ως ιδιαίτερη θρησκευτική κοινότητα, αλλά μπορεί να ανταποκρίνεται και σε πολύ ευρύτερη περιοχή (νομός Αττικής, Στερεά Ελλάδα), αφού στην έννοια της θρησκευτικής κοινότη- τας μπορεί να περιλαμβάνεται τόσο μια ευρύτερη ομάδα πιστών που εκτείνεται σε όλη την ελληνική επικράτεια, όσο και η τυχόν «μερικότερη» θρησκευτική κοινότητα που μπορεί να αφορά σε ομάδα ατόμων της ίδιας θρη- σκείας σε περιορισμένη και καθορισμένη γεωγραφική περιοχή. Σε κάθε περίπτωση, οι πιστοί μιας θρησκευτικής κοινότητας συγκεκριμένης πόλης ή περιοχής της, αποτε- λούν ταυτόχρονα και μέλη της ευρύτερης θρησκευτικής κοινότητας της θρησκείας αυτής στην Επικράτεια. (στ) με σκοπό την κοινή άσκηση της λατρείας, σκοπός ο ο- ποίος είναι θεμελιώδης για μία θρησκευτική κοινότητα (αφού αποτελεί ειδικότερη έκφανση της ελευθερίας εκ- δήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων, πάντα υπό την επιφύλαξη της δημόσιας τάξης, των χρηστών ηθών και της απαγόρευσης του προσηλυτισμού), χωρίς αυτός φυσικά να αποκλείει τυχόν άλλες εκφάνσεις της θρη- σκευτικής και - ατομικής ή συλλογικής - κοινωνικής συ- μπεριφοράς της, της εκδήλωσης της αγάπης προς τον άνθρωπο, της φιλευσπλαχνίας, της αγαθοεργίας και της κοσμοαντίληψής της περί κοσμοθεωρίας π.χ. εκπαιδευτι- κές, φιλανθρωπικές και γενικότερα κοινωφελείς δραστη- ριότητες. Ο απαιτούμενος σκοπός της κοινής λατρείας είναι sine qua non στοιχείο για την πλήρωση του εννοιολο- γικού περιεχομένου του ορισμού. Με άλλα λόγια, πι- στοί μιας συγκεκριμένης θρησκείας που κατοικούν στον

ίδιο δήμο, δεν αποτελούν κατ' ανάγκην ιδιαίτερη θρησκευτική κοινότητα, όταν και οι ίδιοι δεν αντιλαμβάνονται εαυτούς ως μέλη της, αντίθετα πιστοί ακόμα και διάσπαρτοι σε μια ευρύτερη περιοχή (π.χ. Στερέα Ελλάδα), μπορούν να αποτελέσουν ιδιαίτερη κοινότητα, εφόσον υφίσταται τέτοια συναντίληψη.

Η έννοια της «θρησκευτικής κοινότητας», χωρίς όμως να προσδίδονται τα χαρακτηριστικά της, απαντάται κυρίως σε ευρωπαϊκά κείμενα, είτε στα βασικά συμβατικά (άρθρο 17 της Σ.Λ.Ε.Ε) είτε στο παράγωγο κοινοτικό δικαίο (π.χ. ΚανΕΚ 1099/2009 του Συμβουλίου «για την προστασία των ζώων κατά τη θανάτωση τους», Οδηγία 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας», Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου «για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία»). Ένα σαφή ορισμό της έννοιας βρίσκουμε στο 18ο τίτλο του Κώδικα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (U.S.C), ο οποίος αποτελεί μια κωδικοποίηση των κυριότερων γενικών διατάξεων των Η.Π.Α. και ειδικότερα στο στοιχείο 7 της παραγράφου 1093, όπου ορίζεται ότι με τον όρο «θρησκευτική κοινότητα» νοείται μια ένωση φυσικών προσώπων των οποίων η ταυτότητα διακρίνεται από το κοινό σύστημα θρησκευτικών ηθικών αξιών, πεποιθήσεων, δοξασιών, πρακτικών ή τελετουργιών ((7) the term: «religious group» means a set of individuals whose identity as such is distinctive in terms of common religious creed, beliefs, doctrines, practices, or rituals). Παρόμοιος ορισμός δίδεται και στο δίκαιο της Μεγάλης Βρετανίας (Crime and Disorder Act 1998), όπου περιλαμβάνεται στον ορισμό και η έλλειψη της θρησκευτικής πίστεως, ήτοι η αθεΐα ((5) In this section «religious group» means a group of persons defined by reference to religious belief or lack of religious belief.)

Ωστόσο, η έννοια αυτή δεν έχει τύχει ευρείας χρήσεως στο ημεδαπό θετικό δίκαιο, καθόσον αυτή καθ' αυτή απαντάται για πρώτη φορά στο ν. 3512/2006 περί της παραχώρησης της χρήσης του Ισλαμικού Τεμένους Αθηνών στις μουσουλμανικές θρησκευτικές κοινότητες που διαβιούν στην Αττική). Έμμεση αναφορά στα βασικά εννοιολογικά χαρακτηριστικά μίας θρησκευτικής κοινότητας θα μπορούσε να θεωρηθεί πως κάνει η ισχύουσα μέχρι σήμερα διάταξη του άρθρου 1 του ν. 2456/1920 «Περί Ισραηλιτικών Κοινοτήτων», αφού προβλέπει πως μπορεί να ιδρυθεί Ισραηλιτική Κοινότητα (η οποία οργανώνεται ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου) μόνο σε πόλεις που κατοικεί «μονίμως πλείονες των είκοσι ισραηλιτικών οικογενειών», προτάσσοντας έτσι ως δύο αναγκαίες προϋποθέσεις (και sine qua non στοιχεία της έννοιας) αφενός μεν τη μόνιμη εγκατάσταση (και προφανώς όχι την προσωρινή διασύνδεση μίας θρησκευτικής ομάδας με το χώρο ή την ελεύθερη περιφορά της ανά περιοχές), αφετέρου δε έναν ελάχιστο αριθμό μελών, που αφενός μεν θεμελιώνει την ανάγκη ίδρυσης της κοινότητας, αφετέρου διασφαλίζει και την ομαλή λειτουργία και βιωσιμότητα της από κάθε άποψη (οικονομική, βιολογική, κοινωνική).

Αντίθετα από το θετικό δίκαιο μας, η έννοια αυτή χρησιμοποιείται ευρέως - χωρίς κάποιο ειδικότερο περιεχόμενο ή προσδιορισμό - στις αποφάσεις τόσο των ημεδαπών δικαστηρίων (π.χ. ΣτΕ 2188/2010, ΑΠ 1331/2010, ΑΠ 1777/2006, ΣτΕ 2880/2001, ΕφΑθ 5018/2011) όσο και του ευρωπαϊκών Δικαστηρίων, χωρίς μέχρι σήμερα να έ-

χει δοθεί κάποιος ορισμός της, που είναι απαραίτητος για τον σαφή προσδιορισμό της κοινότητας και τη διάκρισή της από άλλες ομάδες με θρησκευτικό χαρακτήρα, που όμως δεν εμφανίζουν τα ίδια σταθερά και παγιωμένα χαρακτηριστικά, όπως αυτό της μονιμότητας, της σύνδεσης της με ένα στενότερο ή ευρύτερο χώρο της επικράτειας (και συνακόλουθα του σταθερού δεσμού της με την ημεδαπή πολιτειακή δικαιοταξία) και του ελαχίστου αριθμού μελών. Δηλαδή, η έννοια αυτή -χωρίς να περιορίζει το συνταγματικό δικαίωμα των μεμονωμένων ατόμων ή των ομάδων π.χ. μεταναστών, να ασκήσουν ατομικά ή και συλλογικά τα θρησκευτικά δικαιώματά τους και τα λατρευτικά τους καθήκοντα (αφού ακόμα και μία ομάδα λίγων ατόμων μπορεί να αιτηθεί την ίδρυση και λειτουργία ευκτήριου οίκου)- επιτρέπει στην πολιτεία να χαράξει καλύτερα και συστηματικότερα την πολιτική της για τις θρησκείες και την οργάνωσή τους, ιδίως σε μία εποχή που ο χάρτης τους εμφανίζει τεράστιες αλλαγές με την ίδρυση νέων θρησκειών και την έντονη κινητικότητα τους σε όλη την υφήλιο. Έτσι, ο ορισμός αυτός, ενώ εξυπηρετεί απολύτως τους στόχους του παρόντος, αφού η νομική έννοια της θρησκευτικής κοινότητας αποτελεί το βασικό στοιχείο για την οργάνωση και την πρόσληψη νομικής προσωπικότητας από μία ένωση πιστών, μπορεί να λειτουργήσει οριζόντια, σε όλο το φάσμα του δικαίου των θρησκευτικών ελευθεριών. Είναι αυτονόητο ότι, από νομικής τουλάχιστον απόψεως, είναι τελείως διαφορετική η έννοια της θρησκευτικής κοινότητας (π.χ. ομάδα πεντακοσίων ευαγγελικών στο Βόλο) από την ένωση κάποιων μελών αυτής της κοινότητας για δημιουργία ενός θρησκευτικού νομικού προσώπου, γεγονός που απαιτεί έντονο το στοιχείο του animus για τέτοια οργάνωση, δεδομένη και εκπεφρασμένη βούληση κάποιων από τα μέλη της θρησκευτικής κοινότητας (μπορεί λιγότερα από το σύνολό τους αλλά τουλάχιστον ισάριθμα με τον προβλεπόμενο αριθμό) να οργανωθούν κατά το νομικό αυτό τύπο, ώστε να ασκούν συλλογικά τη λατρεία τους (και) μέσω του συγκεκριμένου Ν.Π.Ι.Δ..

Άρθρο 2 Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο

Δεν αμφισβητείται ότι οι θρησκευτικές κοινότητες των γνωστών θρησκειών μπορούν να ασκούν ανεμπόδιστα τα λατρευτικά τους καθήκοντα, χωρίς διατυπώσεις (εκτός αυτών που προβλέπονται για την ίδρυση των ευκτηρίων οίκων και ησυχαστηρίων τους που στερούνται ίδιας νομικής προσωπικότητας), υπό την επιφύλαξη της δημόσιας τάξης και των χρηστών ηθών. Ωστόσο, η έννομη τάξη μέχρι σήμερα δεν προέβλεπε την οργανωμένη και συστηματική άσκηση της λατρείας μέσω τυπικών μορφών κοινωνικής συνεργασίας, εκτός ενός πολύ συγκεκριμένου πλέγματος ρυθμίσεων, που προέκυψαν για λόγους εθνικούς, ιστορικούς αλλά και λόγω υποχρεώσεων της Ελληνικής Πολιτείας προερχομένων από διεθνείς συνθήκες. Τέτοιες διατάξεις προβλέπουν την οργάνωση των Εκκλησιών της Ελληνικής Επικράτειας (Εκκλησία της Ελλάδος, Εκκλησία της Κρήτης και Ιερές Μητροπόλεις της Δωδεκανήσου και Πατριαρχική Εξαρχία Πάτμου) και των νομικών προσώπων τους (δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου), των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων και των Μουφτειών σε συγκεκριμένες περιοχές της επικράτειας. Μάλιστα, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η πρόσληψη της ιδιότητας του νομικού προσώπου άρρησε

ακόμα και για την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, αφού προβλέφθηκε και προσδόθηκε νομική προσωπικότητα στην κεντρική και περιφερειακές οργανώσεις της δεκαετίας μετά τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους, ήτοι το πρώτον στις Ενορίες μόλις το 1910, στις Μητροπόλεις το 1931 και στην ίδια την Εκκλησία της Ελλάδος μόλις το 1969 με το άρθρο 1 του ν.δ. 126/1969 περί Καταστατικού Χάρτη της (το προγενέστερο καθεστώς του ν. 671/1943 στο άρθρο 59, αναγνώριζε ως Ν.Π.Δ.Δ μόνο την Αρχιεπισκοπή Αθηνών και τις Μητροπόλεις). Με το άρθρο αυτό, και προκειμένου να διευκολυνθεί η συλλογική δράση στο πεδίο της θρησκευτικής ελευθερίας (όπως άλλωστε τονίζει ο Δ. Τσάτσος «η δράση των μελών μιας κοινωνίας δεν είναι μόνον ατομική, είναι δράση κατ' εσχολήν συλλογική», Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη δικαιώματα Γενικό Μέρος, Αθήνα 1988, σελ. 151, 176), προβλέπεται ένα νέου τύπου νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (εκτός αυτών που προβλέπονται στον Αστικό Κώδικα και στους ειδικότερους νόμους π.χ. σωματείο, ίδρυμα, αστική εταιρία, συνεταιρισμοί, επαγγελματικές οργανώσεις), το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο, το οποίο έχει ως αποκλειστικό σκοπό του την οργανωμένη πλέον άσκηση της λατρείας από τα θρησκευόμενα πρόσωπα - μέλη του, υπό την τυπική μορφή ενός νομικού προσώπου, με τις δυνατότητες αλλά και τις υποχρεώσεις που φέρει η οργάνωση αυτή. Πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3Σ, είναι εντός των πλαισίων της θρησκευτικής ισότητας, συνταγματικώς ανεκτή και δικαιολογημένη μια εξαιρετική μεταχείριση της επικρατούσας θρησκείας (η οποία εν προκειμένω οργανώνεται ως Ν.Π.Δ.Δ.) που αντανάκλα στα πληθυσμιακά μεγέθη των πιστών της θρησκείας αυτής αλλά και τις ιδιαίτερες ιστορικές και κοινωνικές καταβολές και συνθήκες, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι η μεταχείριση αυτή δεν οδηγεί σε θεσμοθέτηση ανεπίτρεπτων και αδικαιολογητων προνομίων που καθιστούν τη θέση των λοιπών θρησκειών μειονεκτική και δεν παρακωλύει τις δικές τους θρησκευτικές ελευθερίες (σχετικώς η με αριθμ. πρωτ. 12424/2007 υπόθεση του Συνηγόρου του Πολίτη περί ανέγερσης ορθόδοξου ναού σε κοινόχρηστο χώρο νοσοκομείου). Αντίθετα, η θέσπιση ενός ενιαίου συστήματος ως προς το νομικό καθεστώς των θρησκευτικών κοινοτήτων - πέραν των όποιων τυχόν αντιθέτων απόψεων που σχετίζονται με τη θέση συγκεκριμένων θρησκευτικών κοινοτήτων στην ιστορική - κοινωνική πραγματικότητα και τις διαφορετικές έννομες σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ αυτών και του Ελληνικού Κράτους κατά την πάροδο του χρόνου - θα οδηγούσε σε ενιαία αντιμετώπιση ανόμοιων μεταξύ τους καταστάσεων.

Για την απόκτηση της νομικής προσωπικότητας, προτιμάται, ως η πλέον ασφαλής και ανεξάρτητη της κρατικής εξουσίας λύση, η - κατόπιν δικαστικής απόφασης (και όχι κάποιας διοικητικής άδειας, όταν μάλιστα ρητά το άρθρο 12 παράγραφος 1Σ αναγνωρίζει το αναφαίρετο δικαίωμα των Ελλήνων να συστήνουν ενώσεις κάθε είδους, χωρίς αυτό το δικαίωμα τους να εξαρτάται από προηγούμενη άδεια - εγγραφή της οργάνωσης αυτής σε ειδικό βιβλίο θρησκευτικών νομικών προσώπων που θα τηρούν τα πρωτοδικεία, σύμφωνα με το σύστημα της τήρησης των νομίμων διατυπώσεων (κατά το πρότυπο των σωματείων). Έτσι, ενώ αποτελεί έκφραση της θρησκευτικής ελευθερίας η δυνατότητα των θρησκευτικών κοινοτήτων να αυτοδιοικούνται, σύμφωνα με τους κανόνες της επιλογής τους, ώστε η Πολιτεία υποχρεούται να α-

πέχει από κάθε ανάμιξη της σε θέματα οργάνωσης, εσωτερικής διάρθρωσης και διοίκησης τους (Σ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «Η νομική υπόσταση της Λατινικής Αρχιεπισκοπής των εν Αθήναις Καθολικών» ΝοΒ 1983/485), ωστόσο αυτό το δικαίωμα δεν μπορεί να οδηγήσει στην εξαίρεση των συστηματικά οργανωμένων μορφών των κοινοτήτων αυτών από τους ισχύοντες νόμους και τη δημόσια τάξη και την πλήρη απουσία της από ένα ελάχιστο περιεχόμενο ρύθμισης της οργάνωσης αυτής, όταν μάλιστα αυτές οι μορφές επιδιώκουν να αναπτύξουν σχέσεις και δραστηριότητες που έχουν συνέπεια στην ημεδαπή έννομη τάξη. Ούτε φυσικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι η κάθε θρησκευτική κοινότητα μπορεί να αποκτήσει νομική προσωπικότητα *ipso iure*. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι νομική προσωπικότητα απονέμεται στις θρησκευτικές διοικήσεις και συσσωματώσεις που έχουν αναλάβει την οργάνωση της άσκησης της λατρείας και τη θεραπεία των κοσμικών αναγκών των θρησκευτικών κοινοτήτων. Η κάθε θρησκεία, δόγμα και Ομολογία δεν έχει νομική προσωπικότητα.

Η σύστασή του απαιτεί τουλάχιστον τριακόσια πρόσωπα (με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα), αριθμός ο οποίος κρίνεται αναγκαίος τόσο για την βιωσιμότητα, την εύρυθμη λειτουργία και την οικονομική στήριξη του νομικού προσώπου - αφού η δημιουργία ενός νομικού προσώπου χωρίς ταυτόχρονα τη διασφάλιση της λειτουργίας του δεν εξυπηρετεί ούτε το σκοπό της διάταξης ούτε τις προσδοκίες των μελών του, που αναμένουν από αυτό να καταστεί βασική μονάδα οργάνωσης της θρησκευτικής ζωής - όσο και για την αντιπροσωπευτικότητα της συμμετοχής της θρησκευτικής κοινότητας. Έτσι, ο αριθμός αυτός των πιστών κρίνεται ότι μπορεί να στηρίξει την ανάπτυξη και λειτουργία του νομικού προσώπου, με μικρές και προσιτές σε όλους τους θρησκευόμενους εισφορές (ή και χωρίς εισφορές, αν υπάρχουν έσοδα από ίδια περιουσία π.χ. προερχόμενη από δωρεά), ώστε να μην αποκλείονται άτομα με μειωμένες οικονομικές δυνατότητες (φυσικά ο τυχόν καθορισμός χρηματικών ή άλλων εισφορών των μελών του νομικού προσώπου καθορίζεται από το ίδιο, στα πλαίσια της αυτοοργάνωσης του). Αντίστοιχες άλλωστε αριθμητικές απαιτήσεις ισχύουν και για την περιφερειακή διοικητική οργάνωση της Εκκλησίας της Ελλάδας, αφού, σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη της (ν. 590/1977) και του Κανονισμού 8/1979 (Α' 1/1980), προβλέπεται ως ελάχιστος αριθμός για την ίδρυση ενοριών της σε μικρές πόλεις οι τριακόσιες τουλάχιστον οικογένειες (οι οποίες προφανώς διαμένουν μόνιμα στη περιφέρεια της). Η απαίτηση αυτή δεν έρχεται σε αντίθεση με τη διαμορφωμένη νομολογία του ΣτΕ που εύλογα αρκείται σε πολύ μικρότερους αριθμούς για την ίδρυση ευκτήριου οίκου (ΣτΕ 881/1962 που κρίνει την αίτηση πέντε πιστών), αφού δεν απαιτείται νομική προσωπικότητα για την ίδρυση και λειτουργία μίας θρησκευτικής κοινότητας και την άσκηση της κοινής λατρείας.

Αντίστοιχα ή και αυστηρότερα πληθυσμιακά κριτήρια έχουν θεσπίσει και άλλες έννομες τάξεις ευρωπαϊκών χωρών. Σε κάθε περίπτωση, οι νομικοί τύποι που παρέχει ο Αστικός Κώδικας δεν αποκλείονται και οι θρησκευτικές κοινότητες μπορούν να επιλέγουν καμία ή και άλλη μορφή συλλογικής οργάνωσης (π.χ. σωματείο), που να προσιδιάζει στις ιδιαίτερες ανάγκες τους.

Απαραίτητο μέλος για τη σύσταση και λειτουργία ενός θρησκευτικού νομικού προσώπου είναι ο θρησκευτικός

λειτουργός της κοινότητας (ιερέας, ποιμένας, ιερουργός), ο οποίος είναι επιφορτισμένος με την διαποίμανση της κοινότητας και ασκεί τα λατρευτικά καθήκοντα, χωρίς τον οποίο το νομικό πρόσωπο δεν μπορεί να εκπληρώσει το σκοπό του, ήτοι την οργανωμένη άσκηση της λατρείας. Έτσι, δεν επιτρέπεται το συλλογικό όργανο διοίκησης να απαρτίζεται μόνο από λαϊκούς, ωστόσο μπορεί να συμμετέχουν μόνο θρησκευτικοί λειτουργοί, χωρίς κανένα λαϊκό μέλος.

Σημειώνεται ότι το δικαίωμα της θρησκευτικής ένωσης (ερείδόμενο και στις διατάξεις του άρθρου 12Σ) δεν περιορίζεται μόνο στους ημεδαπούς (οι οποίοι αποτελούν και τους ρητά κατονομαζόμενους φορείς του δικαιώματος της συγκεκριμένης συνταγματικής διάταξης) αλλά και σε αλλοδαπούς, αφού ήδη παγίως η νομολογία των δικαστηρίων μας (ΜΠρΑθ 4300/1996 ΝοΒ 1997/253, ΜΠρΑθ 665/2007 ΝοΒ 2008/1791, ΜΠρΑθ 332/2006, ΜΠρΘεσ 5251/2004 ΑΡΜ 2004/987, ΜΠρΘεσ 16520/2004 ΑΡΜ 2005/204, αλλά και ΝΣΚ 213/2009) δέχεται, δυνάμει των διεθνών συμβάσεων περί δικαιωμάτων του ανθρώπου, πως και οι αλλοδαποί -ακόμα και οι προερχόμενοι από κράτη μη μέλη της Ένωσης- έχουν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, κατηγορημένης μάλιστα σιωπηρώς και της σχετικής πρόβλεψης του άρθρου 107 ΑΚ περί υποχρεωτικής διοίκησης σωματείων μόνο από ημεδαπούς.

Άρθρο 3

Διαδικασίες και διατυπώσεις σύστασης

Για τη σύσταση του θρησκευτικού νομικού προσώπου προβλέπεται παρόμοια διαδικασία με αυτήν που ισχύει για το σωματείο, δηλαδή έλεγχος νομιμότητας από τις δικαστικές αρχές, οι οποίες, ιδίως τα τελευταία χρόνια, έχουν ασχοληθεί εκτενώς με την συλλογική οργάνωση των διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων, τις εκφάνσεις της θρησκευτικής ελευθερίας και τα σχετικά ζητήματα που αφορούν στο Σύνταγμα και στη δημόσια τάξη, έχοντας αναπτύξει πλούσια νομολογία. Η αίτηση δικάζεται κατά την εκουσία δικαιοδοσία εξαιρετικά ενώπιον του αρμοδίου μονομελούς πρωτοδικείου και όχι του ειρηνοδικείου (όπου μεταφέρθηκε το σύνολο σχεδόν της εκουσίας δικαιοδοσίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4055/2012 πλην συγκεκριμένων περιπτώσεων, όπως η ανακοπή του άρθρου 82 ΑΚ) λόγω της σπουδαιότητας της υπόθεσης για την απόλαυση θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος και η αίτηση εισάγεται πάντα σε ακροατήριο και σε ακροαματική διαδικασία (ανάλογη ρύθμιση με διακριτική εξουσία του δικαστηρίου προβλέπεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 747 Κ.Πολ.Δ., όταν το δικαστήριο μπορεί να δρα και αυτεπαγγέλτως π.χ. διορισμός επιτρόπου ή δικαστικού συμπαραστάτη), όπου φυσικά ισχύει το ανακριτικό σύστημα και επιτρέπει στο δικαστή ευρεία εξουσία για την εξέταση πλήρωσης των νόμιμων προϋποθέσεων. Επί της αιτήσεως εκδίδεται απόφαση και δεν αρκεί η διαταγή που εισήγαγε η νέα διαδικασία του ν. 4055/2012 για τα κοινά σωματεία. Η αίτηση πρέπει να υπογράφεται από όλα τα ιδρυτικά μέλη και σε αυτήν επισυνάπτονται η συστατική πράξη του νομικού προσώπου, η Ομολογία πίστεως (ήτοι οι βασικές δογματικές αρχές που συγκροτούν τον πυρήνα της συγκεκριμένης θρησκείας και τη διαχωρίζουν από τις άλλες, όπως για παράδειγμα είναι το Πιστεύω για την Ορθόδοξη, την Καθολική και την Ευαγγελική Εκκλησία), τα ονόματα της διοί-

κησης του, ο κανονισμός του με τις υπογραφές όλων των αιτούντων - μελών και ημεροχρονολογία και οι χώροι που χρησιμοποιεί η κοινότητα για την άσκηση των λατρευτικών της καθηκόντων. Ειδικά όσον αφορά στην Ομολογία πίστεως, υπενθυμίζεται ότι στο άρθρο 17 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε. ορίζονται τα εξής: «1. Η Ένωση σέβεται και δεν θίγει το καθεστώς που έχουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο οι εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες στα κράτη μέλη. 2. Η Ένωση σέβεται επίσης το καθεστώς που έχουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο οι φιλοσοφικές και μη ομολογιακές οργανώσεις. 3. Η Ένωση διατηρεί ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις εκκλησίες και τις οργανώσεις αυτές, αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη ταυτότητα και συμβολή τους.» Ωστε και η ίδια η Συνθήκη Λ.Ε.Ε., υπολαμβάνει ως εγγενές και χαρακτηριστικό στοιχείο μιας θρησκείας τον ομολογιακό χαρακτήρα της, διακρίνοντας έτσι τις θρησκευτικές ενώσεις από τις μη ομολογιακές οργανώσεις ή λοιπές ενώσεις με κεντρικό συνεκτικό στοιχείο αυτό των κοινών πεποιθήσεων.

Εξυπακούεται πως οι λατρευτικοί χώροι της κάθε θρησκευτικής ένωσης υπόκεινται στις κοινές διατάξεις περί αδειοδότησης των χώρων λατρείας, χωρίς οι παρούσες ρυθμίσεις να μεταβάλουν το συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο. Επιπλέον, στη διοίκηση πρέπει υποχρεωτικά να περιλαμβάνεται και ο θρησκευτικός λειτουργός της κοινότητας, ο οποίος πρέπει να υποβάλει πλήρες βιογραφικό σημείωμα από το οποίο υποχρεωτικά προκύπτει αφενός ο τρόπος και ο χρόνος με τον οποίο απέκτησε την ιδιότητα αυτή (π.χ. εκλογή, διορισμός) εντός της συγκεκριμένης κοινότητας ή εκτός αυτής, την οποία φυσικά αναγνωρίζει και αποδέχεται η τελευταία, αφετέρου οι τυχόν θρησκευτικές σπουδές του. Η δημοσιότητα αυτών των στοιχείων λειτουργεί εξασφαλιστικά έναντι των υφιστάμενων αλλά και των μελλοντικών μελών της κοινότητας, ώστε να δύνανται να ελέγξουν και να κρίνουν την επαρκή κτήση της δηλωθείσας ιδιότητας. Ωστόσο σε περιπτώσεις που η συγκεκριμένη θρησκεία δεν αναγνωρίζει τέτοια ιδιότητα, αρκεί η συμμετοχή στη διοίκηση του προσώπου που τα μέλη θεωρούν ως αρχηγό της κοινότητας.

Προκειμένου να αποφευχθούν περιπτώσεις στρεβλής ή και καταχρηστικής άσκησης αυτής της δυνατότητας οργάνωσης, το κάθε μέλος δεν μπορεί να είναι μέλος και σε άλλο θρησκευτικό νομικό πρόσωπο (της αυτής ή άλλης θρησκείας ή δόγματος) ταυτόχρονα, γεγονός που μπορεί να αποδεικνύεται με υπεύθυνη δήλωσή του, η οποία θα συνοδεύει τα λοιπά δικαιολογητικά. Εξυπακούεται πως το μέλος, στα πλαίσια της τυχόν αλλαγής κατοικίας του, έχει κάθε δικαίωμα να καταστεί μέλος στο θρησκευτικό νομικό πρόσωπο της αυτής θρησκείας που εδρεύει στην περιοχή κατοικίας του, έτι δε περαιτέρω έχει κάθε δικαίωμα να μεταβάλει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του και να αποφασίσει τη συμμετοχή του σε κάποιο άλλο θρησκευτικό νομικό πρόσωπο, άλλης θρησκείας ή δόγματος. Σε αυτές όμως τις περιπτώσεις, οφείλει προηγουμένως να λύσει το νομικό δεσμό με το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο στο οποίο ήδη συμμετείχε και να αποχωρήσει από αυτό, κατά τα προβλεπόμενα στον κανονισμό του.

Την αίτηση προς το δικαστήριο υπογράφουν μόνο τα μέλη της διοίκησης και όχι όλοι οι ιδρυτές του νομικού προσώπου, κατ' οικονομία της δίκης και προκειμένου να μην εμφανίζεται ένας τόσο μεγάλος αριθμός φυσικών προσώπων (τουλάχιστον τριακόσια άτομα) ως αιτού-

ντες, ήτοι ως διάδικοι (γεγονός που θα επέφερε διάφορες δικονομικές - διαδικαστικές δυσχέρειες). Ωστόσο, για τον έλεγχο τήρησης των προϋποθέσεων, πρέπει όλοι οι ιδρυτές - μέλη του θρησκευτικού νομικού προσώπου να υπογράψουν, με πλήρη στοιχεία ταυτότητας (ήτοι τα πλήρη στοιχεία που εμφανίζει ένα δελτίο αστυνομικής ταυτότητας ή ένα διαβατήριο, φωτοαντίγραφο της οποίας ταυτότητας ή διαβατηρίου θα πρέπει να κατατίθεται μαζί με τα λοιπά δικαιολογητικά, ως αποδεικτικό της αίτησης έγγραφο) και κατοικίας, τη συστατική πράξη του ν.π., ώστε να αποδεικνύουν ότι συντρέχει στην ένωση τους και η εδαφική απαίτηση του πρώτου άρθρου, ήτοι η σύνδεση των μελών της με μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή (στην οποία θα δραστηριοποιείται το νομικό πρόσωπο, όχι κατ' ανάγκη προσδιορισμένη ή περιορισμένη σε επίπεδο δήμου, αφού κάλλιστα μια θρησκευτική κοινότητα μπορεί να απαρτίζεται από πιστούς που κατοικούν μόνιμα σε διάφορους τόπους, αλλά έχουν επιλέξει ως κέντρο των θρησκευτικών δραστηριοτήτων τους -όπου και η έδρα του νομικού προσώπου- έναν άλλο τόπο, ο οποίος ενδεχομένως να εξυπηρετεί καλύτερα την πρόσβαση / μετακίνηση των πιστών ή να καλύπτει τις ανάγκες στέγασης λατρευτικού χώρου (ναού ή ευκτήριου οικου). Αυτός ο σύνδεσμος του μέλους με το έδαφος, εξεταζόμενος αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο (στα πλαίσια της συστηματικής λειτουργίας του ορισμού του πρώτου άρθρου με τις λοιπές διατάξεις), μπορεί να αποδεικνύεται με κάθε πρόσφορο δημόσιο έγγραφο (π.χ. εκκαθαριστικό σημείωμα, βεβαίωση μόνιμου κατοικίας του οικείου ΟΤΑ).

Αναγκαίο στοιχείο της προδικασίας είναι η πρόβλεψη της επίδοσης επίσημου αντιγράφου της καταθεθείσας αίτησης, με την πράξη ορισμού της συζήτησής της, με συνημμένα όλα τα δικαιολογητικά που θα τεθούν υπόψη του δικαστηρίου, στον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και στον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών, δέκα πέντε τουλάχιστον ημέρες πριν τη δικάσιμο, προκειμένου να λάβουν γνώση και να ασκήσουν τυχόν παρέμβαση υπέρ της δημόσιας τάξης. Η λύση αυτή, χωρίς να παρακωλύει στο ελάχιστο την ελευθερία των θρησκευτικών κοινοτήτων να οργανώνονται με τη συγκεκριμένη νομική μορφή, είναι σύμφωνη με την υποχρέωση της Πολιτείας να διαφυλάττει την ακώλυτη άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις όλων των υποκειμένων του ατομικού αυτού δικαιώματος, ώστε να προλαμβάνονται απόπειρες εκμετάλλευσης της θρησκευτικής πίστης και της ανθρώπινης ανάγκης να εκφραστεί αυτή. Παράλληλα, εξυπηρετείται η ανάγκη μίας ευνομούμενης πολιτείας να λαμβάνει γνώση για τα συμβαίνοντα στον ευαίσθητο αυτό χώρο άσκησης και απόλαυσης τόσο βασικού ατομικού δικαιώματος.

2. Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 2472/1999, τα προσωπικά δεδομένα που αφορούν στις θρησκευτικές πεποιθήσεις (ήτοι στην επιλογή της θρησκείας ή του δόγματος που πρεσβεύει ένα άτομο, η οποία επιλογή εκδηλώνεται σαφώς και δια της δήλωσης της βούλησης συμμετοχής του σε θρησκευτικό νομικό πρόσωπο της συγκεκριμένης θρησκείας ή δόγματος) αποτελούν ευαίσθητα δεδομένα, τα οποία υπόκεινται σε αυστηρή προστασία, όσον αφορά στην συλλογή, τήρηση και επεξεργασία τους. Φυσικά, όταν το υποκείμενο των δεδομένων επιθυμεί να ασκήσει κάποιο δικαίωμα του, τότε οικειοθελώς εκδηλώνει και φανερώνει τα δεδομένα αυτά, εν προκειμένω με την υπογραφή της συστατικής

πράξης και του κανονισμού του υπό σύσταση θρησκευτικού νομικού προσώπου, προκειμένου αυτά να υποβληθούν στο αρμόδιο δικαστήριο, ως έγγραφα της σχετικής δικογραφίας, πολλώ δε μάλλον όταν η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, με σειρά αποφάσεων της, έχει κρίνει ότι ο φάκελος της δικογραφίας που έχει προσκομιστεί ενώπιον δικαστικής ή εισαγγελικής αρχής δεν αποτελεί αρχείο κατά τις διατάξεις του ν. 2472/1997 (147/2001, 68/2004, 31/2005), έστω και αν αυτός περιέχει τέτοια δεδομένα. Η ανακίνωση όμως αυτή, ούσα οικειοθελής και στα πλαίσια δικαστικής διαδικασίας, δεν μπορεί να οδηγήσει άνευ ετέρου, έστω και εμμέσως, σε άρση της προστασίας των δεδομένων αυτών και σε πρόσβαση τρίτων σε αυτά. Έτσι, ενώ είναι αυτονόητο ότι το δικαστήριο (δικαστικοί λειτουργοί, γραμματείς), θα έχουν πρόσβαση σ' αυτά τα δεδομένα, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, τα στοιχεία (στοιχεία ταυτότητας, υπογραφές) που ταυτοποιούν τα πρόσωπα που υπογράφουν τη συστατική πράξη και τον κανονισμό των πιστούς της συγκεκριμένης θρησκείας ή δόγματος, δεν γνωστοποιούνται σε τρίτους ούτε περιλαμβάνονται στο τηρούμενο βιβλίο θρησκευτικών νομικών προσώπων. Οι διοικητικές υπηρεσίες των δικαστηρίων διαφυλάσσουν τα στοιχεία αυτά και δεν τα χορηγούν σε τρίτους, όταν για παράδειγμα χορηγείται εκ του τηρούμενου αρχείου, αντίγραφο του κανονισμού του νομικού προσώπου. Η απαγόρευση αυτή φυσικά δεν μπορεί να αφορά στα στοιχεία ταυτότητας των μελών της διοίκησης, αφού εκεί κάμπτεται η προστασία λόγω των αναγκών αυξημένης δημοσιότητας (η διοίκηση ασκεί την αίτηση ενώπιον του δικαστηρίου και εκπροσωπεί το υπό σύσταση νομικό πρόσωπο).

3. Προκειμένου να εξυπηρετείται η κεντρική δομή που τυχόν εμφανίζει η συγκεκριμένη θρησκεία ή δόγμα στη διοικητική οργάνωση της και παράλληλα να προστατεύεται η ταυτότητα της από αθέμιτες προσβολές και αντιποιήσεις (πράξεις που μπορεί να παρασύρουν και τους πιστούς), τα υπό σύσταση θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που υπάγονται πνευματικά και διοικητικά σε συγκεκριμένο εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο, υποβάλουν υποχρεωτικά κοινή αίτηση με το τελευταίο.

Άρθρο 4 Κανονισμός

Ο κανονισμός για να είναι έγκυρος πρέπει να έχει ένα ελάχιστο περιεχόμενο, με ρητή διατύπωση των βασικών προβλέψεων, χωρίς να παραπέμπει σε άλλα, θρησκευτικά ή κοσμικά, ημεδαπά ή αλλοδαπά, κείμενα και έννομες τάξεις, ώστε η λειτουργία και οι νομικές του σχέσεις να καθορίζονται από το συστατικό του κείμενο προκειμένου να είναι εφικτός ο έλεγχος της νομιμότητας από την δικαστική αρχή. Έτσι, πρέπει να καθορίζει τουλάχιστον τα εξής: α) την επωνυμία, η οποία πρέπει να είναι αμέσως ενδεικτική της θρησκείας που ακολουθεί το νομικό πρόσωπο, χωρίς να δημιουργείται καμία σύγχυση για την ταυτότητα της τελευταίας, ακολουθούμενη πάντα από την ένδειξη «Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο» ώστε να γνωρίζει ο κάθε συναλλασσόμενος τη νομική φύση του, β) την έδρα, γ) την εσωτερική οργανωτική δομή του, ήτοι τον τρόπο με τον οποίο καθορίζεται τόσο η ίδια η οργάνωση της άσκησης της λατρείας όσο και οι αναγκαίες, θρησκευτικές ή μη, δομές για τη διοικητική υποστήριξη και επίτευξη του σκοπού της, δ) τα όργανα της διοίκησης

σης, τους όρους ανάδειξης ή διορισμού και παύσης τους και τους κανόνες λειτουργίας τους. Επισημαίνεται ότι στο ανώτατο συλλογικό όργανο της διοίκησης μετέχει οπωσδήποτε ο κύριος θρησκευτικός λειτουργός της κοινότητας, ε) τους όρους ανάδειξης, εκλογής ή επιλογής των θρησκευτικών λειτουργών, ώστε να είναι διαφανής ο τρόπος ανάδειξης των ιερουργών και της πνευματικής ηγεσίας της κοινότητας αλλά και να γνωρίζουν τα μέλη τα τυχόν δικαιώματα ή υποχρεώσεις τους στη διαδικασία αυτή, στ) τον τρόπο της δικαστικής και εξωδικαστικής αντιπροσώπευσης, ο οποίος φυσικά δεν μπορεί να ανατίθεται σε όργανα άλλα πλην της διοικήσεως, ζ) τους όρους εισόδου, αποχώρησης και αποβολής των μελών του, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, η) τους όρους με τους οποίους συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει το ανώτατο συλλογικό όργανο, θ) τους πόρους του και την προέλευση τους, ώστε να αποφευχθούν αθέμιτες εξαρτήσεις, ι) τις τυχόν σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις, πνευματικούς και διοικητικούς δεσμούς με υφιστάμενο ημεδαπό εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο (ώστε να προκύπτει η τυχόν σύνδεση του με συγκεκριμένη Εκκλησία), καθώς και με θρησκευτικές κοινότητες ή οργανώσεις της αλλοδαπής, ια) τους όρους τροποποίησης του κανονισμού και ιβ) τους όρους για τη διάλυση του νομικού προσώπου.

Η πρόβλεψη περί του ελαχίστου περιεχομένου του κανονισμού, που εξαντλείται ακριβώς στην ανάγκη ρύθμισης των συγκεκριμένων θεμάτων και δεν επεκτείνεται στην ίδια την ουσία των επιλογών του κανονισμού (π.χ. οι όροι εισόδου και αποβολής των μελών καθορίζονται κατ' απόλυτη ελευθερία και, σύμφωνα με τη θρησκεία της κοινότητας, αφού εν προκειμένω δεν μπορούν να ισχύσουν γενικοί κανόνες ελεύθερης εισόδου ή ισότητας πρόσβασης που μπορεί να απαντώνται σε άλλες συσσωματώσεις), έτσι δεν αναιρείται η βασική αρχή που διέπει το νομοθέτημα περί ελευθερίας της εσωτερικής οργάνωσης του νομικού προσώπου (άλλωστε σχετικές διατάξεις προστασίας των εσωτερικών κανόνων κάθε θρησκευτικής κοινότητας έχουμε και σε βασικά νομοθετικά κείμενα π.χ. στο άρθρο 1367 ΑΚ περί τέλεσης της ιεροτελεστίας του γάμου κατά το τυπικό και τους κανόνες της συγκεκριμένης θρησκείας ή στα άρθρα 175-176 ΠΚ περί της αντιποίησης της ιδιότητας θρησκευτικού λειτουργού οποιασδήποτε γνωστής θρησκείας, η οποία φυσικά αποκτάται χωρίς την παραμικρή κρατική παρέμβαση). Όπως κρίθηκε και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων σε πλήθος αποφάσεων του, η κυβέρνηση ενός δημοκρατικού κράτους δεν πρέπει να αναμιγνύεται στα εσωτερικά των θρησκευτικών κοινοτήτων, οι οποίες είναι ελεύθερες να επιλέγουν, κατά τους δικούς τους κανόνες, τη θρησκευτική ηγεσία τους, στα πλαίσια του θρησκευτικού πλουραλισμού (υπόθεση Αγκά κατά Ελλάδα της 17.10.2002: «...σε δημοκρατικές κοινωνίες δεν χρειάζεται το Κράτος να λαμβάνει μέτρα για να εξασφαλίζει την παραμονή ή την υπαγωγή θρησκευτικών κοινοτήτων σε ενιαία θρησκευτική ηγεσία...», και υπόθεση Σερφ κατά Ελλάδα της 14.12.1999 «...η τιμωρία ενός προσώπου, αποκλειστικά και μόνον για το γεγονός ότι ενήργησε ως θρησκευτικός ηγέτης μίας ομάδας που εκούσια τον ακολουθούσε δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις θρησκευτικού πλουραλισμού σε μία δημοκρατική κοινωνία.»). Ωστόσο, το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού της κάθε θρησκευτικής κοινότητας (δηλαδή το δικαίωμα της να ο-

ρίζει η ίδια τους εσωτερικούς κανονισμούς και την οργάνωση της, τη διοίκηση και τα οικονομικά) δεν είναι φυσικά απεριόριστο ούτε μπορεί να ασκείται κατά τρόπο που να θίγει δικαιώματα τρίτων προσώπων. Για παράδειγμα, όσον αφορά στην ελεύθερη επιλογή της ονομασίας της, το δικαίωμα αυτό οριοθετείται από τα δικαιώματα τυχόν προϋπάρχουσας και ήδη οργανωμένης θρησκευτικής κοινότητας, η οποία μπορεί να χρησιμοποιεί κάποιον τίτλο ή προσωνυμία επί μακρόν, ώστε η χρήση του τίτλου αυτής ή συγκεκριμένων λέξεων της από την έτερη κοινότητα να αποτελεί κίνδυνο συγχύσεως και παρεξηγήσεως των πραγματικών θρησκευτικών πεποιθήσεων της (τόσο το Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο BGH, με την απόφαση της 24.11.1993 (<https://www.jurion.de/de/document/show/0:60163,0/>) όσο και το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο BVerfG με την απόφαση της 31.3.1994 (<https://www.jurion.de/de/document/show/0:121785,0/>) δέχθηκαν ότι οι όροι «Καθολική» και «Ρωμαιοκαθολική» προστατεύονται και δύναται να χρησιμοποιούνται μόνον από την ομώνυμη Εκκλησία). Πρέπει να σημειωθεί άλλωστε ότι η επιλογή του ονόματος δεν αφορά μόνο στον αυτοπροσδιορισμό και στην εσωτερική αυτό-οργάνωση της κοινότητας, αλλά και στις εξωτερικές σχέσεις που η κοινότητα αυτή αναπτύσσει με την Πολιτεία και τους λοιπούς κοινωνούς (νυν και τυχόν υποψήφια μέλη της, άλλες ομόδοξες ή ετερόδοξες ή ετερόθρησκες κοινότητες).

Ο σκοπός του νομικού προσώπου είναι εκ του νόμου θρησκευτικός (άρα δεν δύναται να αφίσταται αυτού), ήτοι η συστηματική και οργανωμένη άσκηση της λατρείας της και η συλλογική εκδήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων των μελών της, ώστε δεν απαιτείται να περιεχεται στο κανονισμό του. Στον κανονισμό επίσης ορίζεται με σαφήνεια και χωρίς αμφισημία η θρησκεία, το δόγμα και η Ομολογία πίστεως που καλείται να υπηρετήσει το νομικό πρόσωπο και τα μέλη του, περιγράφονται, τουλάχιστον στις βασικές αρχές τους, οι διδασκαλίες και οι λατρευτικές εκδηλώσεις (βασικό εννοιολογικό στοιχείο άλλωστε της έννοιας της «γνωστής θρησκείας», σύμφωνα με το ΣτΕ είναι η δημόσια διδασκαλία της και η φανερή λατρεία της) και μνημονεύονται όλα τα ιερά κείμενα και οι κανόνες που συγκροτούν το θρησκευτικό και οργανωτικό περιεχόμενο της και το δεσμεύουν, έτσι ώστε όλα τα μέλη του να γνωρίζουν το θρησκευτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο του νομικού προσώπου στο οποίο μετέχουν. Με τον τρόπο αυτό, διαφυλάττονται οι εσωτερικοί κανόνες κάθε θρησκείας, οι οποίοι μπορούν να αποτελούν μέρος της έννομης τάξης που ισχύει στο εσωτερικό του νομικού προσώπου και αποτελούν το πλαίσιο της οργάνωσης και λειτουργίας του, ωστόσο ως προς τις νομικές σχέσεις του προς τα έξω εφαρμόζεται ο κανονισμός του (που λαμβάνει την προβλεπόμενη δημοσιότητα) και η ημεδαπή δημόσια τάξη.

Άρθρο 5

Εγγραφή στο βιβλίο και απόκτηση νομικής προσωπικότητας

Το πρωτοδικείο, εφόσον κρίνει κατά τον έλεγχο νομιμότητας ότι συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις σύστασης, δέχεται την αίτηση και διατάζει την δημοσίευση στον τύπο της Ομολογίας πίστεως και περιλήψης του κανονισμού και την εγγραφή του νομικού προσώπου στο

δημόσιο βιβλίο. Η εγγραφή αυτή είναι πάντα χρονολογημένη, ήτοι σημειώνεται η ημερομηνία της, ώστε να μην υπάρχει καμία αμφιβολία για την έναρξη της «ζωής» του νομικού προσώπου και περιλαμβάνει τα βασικά στοιχεία που διακρίνουν το νομικό πρόσωπο, ήτοι την επωνυμία και την έδρα του, την Ομολογία πίστεως, τη χρονολογία του κανονισμού, τα μέλη της διοικήσεως και τον θρησκευτικό λειτουργό (που εκ του νόμου αποτελεί μέλος της διοίκησης του), καθώς και τους όρους που περιορίζουν αυτούς. Ο κανονισμός επικυρώνεται από τον πρόεδρο του δικαστηρίου και κατατίθεται στο αρχείο του, προκειμένου ο κάθε ενδιαφερόμενος, χωρίς ειδικό έννομο συμφέρον, να έχει ελεύθερη πρόσβαση. Το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο αποκτά προσωπικότητα από τη στιγμή που θα εγγραφεί στο βιβλίο, η εγγραφή γίνεται μόλις εκδοθεί η δικαστική απόφαση που τη διατάσσει. Προς εξασφάλιση της ευρείας δημοσιότητας που πρέπει να έχει η σύσταση ενός τέτοιας φύσεως νομικού προσώπου, οι δικονομικές προθεσμίες για την άσκηση των προβλεπόμενων ενδίκων βοηθημάτων και μέσων άρχονται, για μεν το δημόσιο από της κοινοποίησης της απόφασης στον εισαγγελέα, για τους τρίτους από την επόμενη της δημοσίευσης στον τύπο, κατά το διατακτικό της απόφασης.

Άρθρο 6

Παρεμβάσεις και ένδικα μέσα

Τρίτο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων μπορεί να ασκήσει μόνον κύρια παρέμβαση κατά τη συζήτηση της αίτησης, εφαρμοζόμενων των διατάξεων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Ο περιορισμός του δικονομικού δικαιώματος παρέμβασης σε μία εκκρεμή δίκη, μόνο στην κύρια παρέμβαση, προκειμένου να απορριφθεί η αίτηση και αποκλεισμένης της πρόσθετης υπέρ της αποδοχής της, αποτελεί αναγκαία ρύθμιση για την προστασία όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων και γενικώς των θρησκευόμενων προσώπων. Θεμελιώδης αρχή της κάθε θρησκείας είναι η κατοχή της μόνης Αλήθειας, συνεπώς όσοι θρησκευόμενοι στην περιφέρεια του νομικού προσώπου έχουν την αυτήν Ομολογία πίστεως, μπορούν να εκδηλώσουν εμπράκτως το ενδιαφέρον τους για την αποδοχή της αίτησης αποτελώντας μέλη του. Στα πλαίσια μίας ευνοημένης πολιτείας, άλλα πρόσωπα και οργανισμοί που προεβέθουν διαφορετική Ομολογία δεν έχουν έννομο συμφέρον να αιτηθούν την αποδοχή της αίτησης για έναν οργανισμό που θα υπηρετεί διαφορετική «Αλήθεια». Ωστόσο, δικαίωμα πρόσθετης παρέμβασης υπέρ της αίτησης έχει το κατ' άρθρο 12 εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο, ήτοι η Εκκλησία που προεβέθει την ίδια θρησκεία και στην οποία εντάσσεται διοικητικώς το υπό σύσταση νομικό πρόσωπο, ή, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υφίσταται οργανωμένη και συνεστημένη ομόδοξη Εκκλησία ώστε να παρέμβει η ίδια, άλλα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα της αυτής θρησκείας και δόγματος. Τα ίδια δικαιώματα παρέμβασης και άσκησης τακτικών και έκτακτων ενδίκων μέσων κατά της απόφασης που δέχεται την αίτηση έχει και ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων ως εποπτεύουσα αρχή, κατ' ανάλογη ρύθμιση με τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 787 Κ.Πολ.Δ., καθώς και ο αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών, ανεξαρτήτως αν έχει αποκτήσει την ιδιότητα του διαδίκου στην πρωτοβάθμια δίκη, λύση που στο πα-

ρελθόν έχει βρει σύμφωνη τη νομολογία του Αρείου Πάγου για τα σωματεία.

Εξυπακούεται ότι οι τρίτοι που δεν προσκλήθηκαν ή δεν έλαβαν μέρος στη δίκη και έχουν έννομο συμφέρον (το οποίο νοείται και ως ηθικό συμφέρον ΕφΚρ 345/1987, 509/1985, ΕφΘεσ 2093/1989), μπορούν να προστατεύσουν τα έννομα συμφέροντα τους από την ισχύ της απόφασης και τις βλαπτικές δεσμευτικές συνέπειες της (για παράδειγμα χρήση επωνυμίας κατά παραπλανητικό ή καταχρηστικό τρόπο, που δημιουργεί εσφαλμένες εντυπώσεις στους πιστούς) δια της ασκήσεως των ενδίκων βοηθημάτων της ανακοπής (583 Κ.Πολ.Δ.) και τριτανακοπής (586 Κ.Πολ.Δ.), τα οποία ένδικα βοηθήματα κατ' αρχήν στερούνται προθεσμίας.

Άρθρο 7

Περιουσία νομικού προσώπου

Προκειμένου τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα να εκπληρώνουν το σκοπό τους, μπορούν να κατέχουν ή να αποκτούν περιουσία, προερχόμενη κυρίως από τα μέλη τους και την ελεύθερη βούλησή τους να συνδράμουν στο σκοπό αυτό, η οποία βούληση έχει ήδη εκδηλωθεί με τη συμμετοχή του μέλους στο νομικό πρόσωπο και την αποδοχή του κανονισμού του. Έτσι, στον κανονισμό μπορεί να ορίζεται κάποιο σταθερό ποσό ως τακτική εισφορά ή και η επιβολή έκτακτων εισφορών, σύμφωνα με τον τρόπο διοίκησης και λήψης αποφάσεων που έχει καθοριστεί, στα πλαίσια της αυτονομίας του νομικού προσώπου. Επίσης η περιουσία μπορεί να προέρχεται από δωρεές φυσικών ή νομικών προσώπων και κληρονομίες και από ενισχύσεις συνδεδεμένων με αυτό ημεδαπών νομικών προσώπων της αυτής εκκλησίας ή θρησκείας. Το νομικό πρόσωπο επίσης μπορεί να λαμβάνει δάνεια από τραπεζικά ιδρύματα αλλά και να διενεργεί εράνους, μόνον όμως για συγκεκριμένους φιλανθρωπικούς (και όχι γενικότερα κοινωφελείς σκοπούς), κατόπιν σχετικής αδειάς και κατά τις προβλεπόμενες διαδικασίες, όπως αυτές ορίζονται σήμερα στις διατάξεις του ν. 5101/1938. Τέλος, η περιουσία του μπορεί να προέρχεται και από τις προσόδους αυτής της περιουσίας (τόκοι καταθέσεων και ομολόγων, μερίσματα, αγοραπωλησίες μετοχών εισηγμένων εταιριών κλπ). Προκειμένου να διαφυλαχθεί η φύση και ο σκοπός του θρησκευτικού νομικού προσώπου και να αποφευχθεί η ανάληψη κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων, φυσικά μετά των συναφών επιχειρηματικών κινδύνων, που ενδέχεται να προτάξουν το λαϊκό στοιχείο και να θέσουν σε δεύτερη θέση το θρησκευτικό χαρακτήρα του, δεν μπορεί να λειτουργεί ατομικές επιχειρήσεις ούτε να κατέχει εταιρικές μερίδες σε προσωπικές εταιρίες. Επιτρέπεται ωστόσο, για τις ανάγκες αξιοποίησης και ενίσχυσης της περιουσίας του, να συμμετέχει σε κεφαλαιουχικές εταιρίες, σε περιορισμένο πάντα ποσοστό, που δεν θα υπερβαίνει το εκάστοτε ποσοστό της μεγάλης μειοψηφίας, ούτε θα διορίζει ή άλλως πως θα ελέγχει αμέσως ή εμμέσως τη διοίκηση του. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται ότι δεν θα υποκρύπτονται επιχειρηματικές δραστηριότητες πίσω από την ανάγκη συλλογικής θρησκευτικής έκφρασης.

Η περιουσία του θρησκευτικού νομικού προσώπου, όπως άλλωστε και του σωματείου ή του ιδρύματος, ουδέποτε διανέμεται ή μεταβιβάζεται στα μέλη του. Σε περίπτωση διάλυσης του, η περιουσία του μπορεί να περιέ-

χεται σε άλλο θρησκευτικό νομικό πρόσωπο ή σε συνεστημένη Εκκλησία της αυτής θρησκείας ή Ομολογίας, εφόσον αυτό προβλέπεται ρητά στον κανονισμό του. Σε περίπτωση που ο κανονισμός δεν ορίζει σχετικά, η περιουσία περιέρχεται στο Δημόσιο και διατίθεται κατά τις διατάξεις περί εθνικών κληροδοτημάτων, για φιλανθρωπικούς (και όχι γενικότερα κοινωφελείς) σκοπούς στην περιοχή όπου το νομικό πρόσωπο είχε την έδρα του, ώστε η περιοχή που φιλοξένησε τις δραστηριότητές του και κατά τεκμήριο διαβιών τα μέλη του, να απολαύσει την περιουσία που αφιερώθηκε στο σκοπό του κατά τη λειτουργία του.

Άρθρο 8 Διοίκηση και γενική συνέλευση

Το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο διοικείται, σύμφωνα με τον κανονισμό του από το θρησκευτικό λειτουργό του ή από πολυμελές όργανο στο οποίο αυτός μετέχει αναγκαστικά. Το όργανο δεν συγκαλείται ούτε συνεδριάζει νομίμως εάν απουσιάζει ο θρησκευτικός λειτουργός. Έτσι ίσως καθίσταται αναγκαίο, όχι όμως και υποχρεωτικό, το νομικό πρόσωπο να έχει περισσότερους από ένα θρησκευτικούς λειτουργούς, προκειμένου να επιτυγχάνεται η άμεση αναπλήρωση ή και η αντικατάσταση και να αποφεύγεται τυχόν αδυναμία του οργάνου να συνεδριάσει, σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος του βασικού θρησκευτικού λειτουργού. Η συγκεκριμένη ρύθμιση περί υποχρεωτικότητας της συμμετοχής του θρησκευτικού λειτουργού σε κάθε συνεδρίαση του πολυμελούς οργάνου διοίκησης μπορεί, *prima facie*, να οδηγήσει σε «υπερεξουσίες» του λειτουργού και δυνατότητα κατάχρησης της για την αθέμιτη άσκηση πίεσης προς τα λοιπά μέλη της διοίκησης. Ωστόσο, θα ήταν παράδοξο να μπορεί ένα πολυμελές όργανο διοίκησης σε έναν οργανισμό τέτοιου φύσεως, να λαμβάνει αποφάσεις εν απουσία και χωρίς τη συμμετοχή του θρησκευτικού λειτουργού που διαποιμαίνει τη θρησκευτική κοινότητα, ήτοι χωρίς το βασικό πρόσωπο που εξυπηρετεί το σκοπό του. Άλλωστε, με την αναγκαία συμμετοχή του, αυξάνει αντίστοιχα και ο βαθμός ευθύνης του, κατ' αρχάς έναντι της θρησκευτικής κοινότητας που υπηρετεί. Εναπόκειται λοιπόν στην αυτονομία και στην αυτοδιοίκησή του η ρύθμιση κατά τέτοιο τρόπο της εσωτερικής οργάνωσής του και η υιοθέτηση των αντίστοιχων προβλέψεων στον κανονισμό του, ώστε να εξασφαλίζεται κάθε φορά η ομαλή λειτουργία του διοικητικού οργάνου του. Φυσικά, προκειμένου να αποφευχθούν δυσλειτουργίες και έλλειψη διοίκησης σε περίπτωση που ελλείπει το πρόσωπο του θρησκευτικού λειτουργού (π.χ. παράιτηση, θάνατος κ.λπ.), δίδεται η απαιτούμενη περίοδος αντικατάστασης και έτσι προβλέπεται ότι το όργανο διοίκησης κατά την περίοδο αυτή συνεδριάζει και αποφασίζει νομίμως, για θέματα που αφορούν στην εύρυθμη λειτουργία του νομικού προσώπου. Εναπόκειται στην εσωτερική οργάνωση του θρησκευτικού νομικού προσώπου να ορίσει τους τρόπους αντικατάστασης του θρησκευτικού λειτουργού και τις διαδικασίες του, προκειμένου να διεξάγεται ομαλά η λειτουργία του.

Η συνέλευση δεν απαιτείται αλλά μπορεί να αποτελεί το ανώτατο όργανο του θρησκευτικού νομικού προσώπου, αφού αυτό συστάθηκε για την εξυπηρέτηση της συλλογικής έκφρασης της λατρείας, εφόσον φυσικά αυ-

τό ορίζεται ρητά από τον κανονισμό του. Προκειμένου να γίνει σεβαστή η εσωτερική οργάνωση όλων των θρησκευτικών κοινοτήτων και οι παγιωμένοι, ακόμα και επί αιώνες κανόνες τους, αλλά και να διαφυλαχθεί η υπόσταση του θρησκευτικού νομικού προσώπου από την εισαγωγή ξένων προς το σώμα του ρυθμίσεων, το σχέδιο νόμου παρεκκλίνει από το γενικό κανόνα που ισχύει στο δίκαιο των νομικών προσώπων, σύμφωνα με τον οποίο η συνέλευση των μελών αποτελεί το ανώτατο όργανο του. Τα μέλη του λοιπόν πρέπει να μετέχουν στη ζωή του νομικού προσώπου ενεργά, ώστε να εκπληρώνεται με τον καλύτερο τρόπο ο σκοπός του, χωρίς ωστόσο να καθίσταται υποχρεωτική η άσκηση συγκεκριμένης αρμοδιότητας ή καθήκοντος, εάν αυτό δεν προβλέπεται στον κανονισμό του ή αν η παράδοση ή η φύση της διοικητικής οργάνωσης του νομικού προσώπου δεν το επιτρέπει. Έτσι, στα πλαίσια της αυτονομίας του, εναπόκειται στον κανονισμό να ρυθμίσει όλα τα σχετικά ζητήματα ή να αφήσει άλλα αρρυθμίσιμα, έχοντας ως ελάχιστο σχετικό περιεχόμενό του τουλάχιστον τους όρους με τους οποίους συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει η συνέλευση.

Άρθρο 9 Ίδρυση Ευκτήριων Οίκων και Ησυχαστηρίων

Τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δικαιούνται να ιδρύουν, οργανώνουν και λειτουργούν επ' ονόματί τους ευκτήριους οίκους και ησυχαστήρια, υπό τη διοικητική και πνευματική τους εποπτεία, χωρίς χωρικούς περιορισμούς από την έδρα τους, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι τηρούνται οι ισχύουσες διατάξεις. Αυτοί οι χώροι λατρείας δεν χρειάζεται να περιβληθούν κάποιο ιδιαίτερο νομικό τύπο, άλλωστε μέχρι σήμερα, επί εβδομήντα και πλέον χρόνια, ο βασικός νόμος περί ιδρύσεως λατρευτικών χώρων (πλην των ναών και μονών της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος που οργανώνονται ως Ν.Π.Δ.Δ) του ν.1363/1938, όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του ν. 1672/1938 και του ν. 3467/2006, έχει λειτουργήσει για όλες τις θρησκευτικές ομάδες γνωστής θρησκείας, με έκδοση σχετικής αδείας από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, με βασική προϋπόθεση την καταλληλότητα του χώρου από πολεοδομικής απόψεως. Με την παρούσα διάταξη, η άδεια ίδρυσης και λειτουργίας θα εκδίδεται στο όνομα του θρησκευτικού νομικού προσώπου για την εξυπηρέτηση των θρησκευτικών αναγκών των μελών του αλλά και όσων άλλων θέλουν να εκφράσουν τα θρησκευτικά πιστεύω τους στο συγκεκριμένο ευκτήριο οίκο. Επίσης, οι οργανισμοί αυτοί, συνήθως δεν περιορίζονται στην άσκηση της λατρείας τους, αλλά αναπτύσσουν και άλλες δραστηριότητες μέσω των οποίων μπορούν εμπράκτως και ανιδιοτελώς να προσφέρουν προς το συνάνθρωπο. Έτσι, με το δεύτερο εδάφιο του άρθρου ορίζεται ρητώς ότι μπορούν να ιδρύουν και λειτουργούν, στο όνομά τους, κατασκηνώσεις, ιδρυτικά σχολεία και εκπαιδευτήρια, ραδιοφωνικούς σταθμούς, ιδρύματα φιλανθρωπικά, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σχετικά με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων αλληλεγγύης, υπό τις προϋποθέσεις των ειδικότερων κάθε φορά διατάξεων.

Άρθρο 10

Διάλυση θρησκευτικού νομικού προσώπου

Οι προβλέψεις για τη διάλυση του θρησκευτικού νομικού προσώπου είναι παρόμοιες με αυτές περί διαλύσεως του σωματείου, ήτοι διαλύεται στις περιπτώσεις που προβλέπει ο κανονισμός του και σε περίπτωση που τα μέλη του μείνουν λιγότερα από εκατό, ένας αριθμός που πλέον δεν διασφαλίζει ούτε την οικονομική ανεξαρτησία ούτε και την ομαλή λειτουργία του οργανισμού. Με απόφαση του πρωτοδικείου το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο μπορεί να διαλυθεί αν το ζητήσει η διοίκηση του για οποιοδήποτε λόγο, στα πλαίσια της αυτοδιοίκησής του, καθώς και αν το ζητήσει η εποπτεύουσα αρχή ή ο αρμόδιος εισαγγελέας για συγκεκριμένους λόγους, ήτοι: α) αν δεν έχει τουλάχιστον ένα θρησκευτικό λειτουργό για διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών, αφού το πρόσωπο αυτό αναγκαστικά μετέχει στη διοίκηση του και ασκεί τις λατρευτικές πράξεις, έτσι η έλλειψη του καθιστά το νομικό πρόσωπο αδρανές, β) αν στην πραγματικότητα επιδιώκει σκοπό διαφορετικό από αυτό που ορίζει ο νόμος (ακόμα και αν διαπιστωθεί ότι αφίσταται του δόγματος και της διδασκαλίας που πρεσβεύει η συγκεκριμένη θρησκεία ή κλάδος της, αφού σε τέτοια περίπτωση παρουσιάζεται με ψευδή θρησκευτική ταυτότητα) και γ) αν η λειτουργία του έχει καταστεί παράνομη ή ανήθικη ή αντίθετη προς τη δημόσια τάξη. Η δημόσια αρχή μπορεί να προβαίνει σε τακτικούς ή έκτακτους ελέγχους για την διακρίβωση της νόμιμης λειτουργίας του νομικού προσώπου, οι οποίοι περιορίζονται αποκλειστικά στη συνδρομή ή μη των λόγων διαλύσεως του, ώστε να αποφεύγονται αθέμιτες επεμβάσεις στην εσωτερική οργάνωση και ζωή του. Έτσι, οι ως άνω περιπτώσεις ουσιαστικά οριοθετούν και την εποπτεία που ασκείται από τη δημόσια διοίκηση, η οποία με τα κάθε φορά αρμόδια διοικητικά όργανα (φορολογικές και αστυνομικές αρχές, υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων) δύναται να εξετάζει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για να προκαλέσει τη διάλυση του νομικού προσώπου. Παράλληλα, διασφαλίζουν την ορθή άσκηση αυτής της εποπτείας μέσω του τελικής δικαστικής κρίσεως περί διαλύσεως του ν.π, προκειμένου έτσι να προστατεύονται τόσο τα δικαιώματα των θρησκευομένων που έχουν εμπιστευτεί την οργανωμένη άσκηση της λατρείας τους στο συγκεκριμένο οργανισμό όσο και η δημόσια τάξη από αθέμιτες ή παράνομες ενέργειες καλυπτόμενες υπό το θρησκευτικό μανδύα. Η διάταξη αυτή συμβαδίζει με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το οποίο έκρινε ότι το κάθε κράτος έχει την εξουσία να ελέγχει αν πράγματι ένα σωματείο επιδιώκει, εκτός από τους θρησκευτικούς σκοπούς που -αληθώς ή μη - επικαλείται, και δραστηριότητες επιβλαβείς για τον πληθυσμό, ωστόσο μπορεί να παρεμβαίνει μόνο αφού έχει εκδηλωθεί η προσβολή της δημόσιας τάξεως, ήτοι κατασταλτικά - για την προάσπιση των αναφερόμενων στην παράγραφο 2 του άρθρου 9 της Ε.Σ.Δ.Α σκοπών - και όχι προληπτικά (υπόθεση της 26.9.1996 Μανουσάκης κ.λπ. κατά Ελλάδας).

Άρθρο 11

Αναστολή λειτουργίας νομικού προσώπου

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνο εφόσον συντρέχουν λόγοι διάλυσης του θρησκευτικού νομικού προσώπου ή κίνδυνος διασάλευσης της δημόσιας τάξης, κατό-

πιν αιτήσεως της εποπτεύουσας αρχής ή του αρμόδιου εισαγγελέα πρωτοδικών, δύναται, να ανασταλεί η λειτουργία του θρησκευτικού νομικού προσώπου, να σφραγισθούν προσωρινά οι εγκαταστάσεις του (η έδρα του, οι ναοί, οι ευκτήριοι οίκοι, καθώς και τυχόν βοηθητικές εγκαταστάσεις του) και να ληφθούν τα κατάλληλα ασφαλιστικά μέτρα, με απόφαση του μονομελούς πρωτοδικείου της έδρας του, το οποίο δικάζει κατά τη διαδικασία των άρθρων 682 Κ.Πολ.Δ.. Τυχόν άλλα νομικά πρόσωπα που έχει ιδρύσει ή συνδέονται με αυτό, π.χ. σε δομή επισκοπική ή συνοδική, ελέγχονται κατά τις κείμενες διατάξεις και δεν συμπαράσφρονται από την απόφαση, σύμφωνα με την αρχή της αυτοτέλειας της νομικής προσωπικότητας.

Τίθεται ανώτερος χρόνος ισχύος της απόφασης, έξι μήνες, ώστε να περιορίζεται στο εύλογο και αναγκαίο μέτρο (προκειμένου η Πολιτεία να εξετάσει τους σοβαρούς λόγους που έχουν ανακύψει) η οποιαδήποτε διατάραξη της ομαλής ζωής του θρησκευτικού ή εκκλησιαστικού νομικού προσώπου. Κατά το χρονικό διάστημα ισχύος της απόφασης, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 693 Κ.Πολ.Δ. περί υποχρεωτικής άσκησης τακτικού ένδικου βοηθήματος εντός μηνός από την έκδοση της απόφασης. Ωστόσο, η εποπτεύουσα αρχή ή ο αρμόδιος εισαγγελέας οφείλει να καταθέσει αμελλητί την αίτηση για τη διάλυση του νομικού προσώπου, η οποία υποχρεωτικά προσδιορίζεται και συζητείται εντός του διαστήματος της αναστολής (κατά την εκουσία δικαιοδοσία, όπως άλλωστε και η αίτηση για τη σύσταση του).

Πρέπει να σημειωθεί ότι με τη διάταξη αυτή δεν εγκαθιδρύεται άنيση μεταχείριση μεταξύ των θρησκειών και των νομικών τους προσώπων, όταν ήδη η Πολιτεία έχει μεγαλύτερη δυνατότητα επέμβασης και ελέγχου, λόγω της φύσεώς τους ως νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των οργανισμών που ήδη ο νομοθέτης έχει ρυθμίσει για την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία, τις Μουφτείες και τις Ισραηλιτικές Κοινότητες,. Ο χαρακτηρισμός αυτών των θρησκευτικών κοινοτήτων και η ίδρυση των φορέων τους ως Ν.Π.Δ.Δ. αποσκοπεί κυρίως στην προστασία τους, μέσω και της υποβολής της διαχείρισής τους σε ελέγχους που διασφαλίζουν την περιουσία τους (ΝΣΚ 233/2011, 319/2008, 796/1991), ωστόσο επιφέρει και γι' αυτά πολύ συγκεκριμένες και αυστηρές δεσμεύσεις (που δεν αντιμετωπίζουν οι λοιπές θρησκευτικές κοινότητες) και τα εντάσσει, έστω και υπό προϋποθέσεις, στο χώρο εφαρμογής του διοικητικού δικαίου και στα υποκείμενα των διατάξεων του, διατηρώντας όμως τη φύση τους ως «μη κυβερνητικών οργανισμών» όπως παγίως δέχεται το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, χωρίς -λόγω ακριβώς αυτού του νομικού τύπου- να μεταλλάσσονται σε κρατικά όργανα αλλά διακρινόμενα σαφώς από τη δημόσια Διοίκηση.

Άρθρο 12

Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο

Στο άρθρο αυτό αντιμετωπίζεται η στενή, νομική έννοια της εκκλησίας ως ανθρώπινης κοινότητας (και όχι η μεταφυσική διάστασή της), ήτοι ένα σύνολο πιστών -είτε αυτοί είναι μέλη του κλήρου της, είτε μοναχοί είτε λαϊκοί- που ακολουθούν το ίδιο δόγμα αλλά και συναποτελούν μία ανεξάρτητη και αυτοδιοικούμενη θρησκευτική κοινότητα, με ενιαία νομική οργάνωση (Γ. Πουλής, «Η

συνταγματική επιταγή για την απαρασάλευτη τήρηση των Ιερών Κανόνων. Προβλήματα έκφρασης και κατανόησης της διάταξης του άρθρου 3 παρ. 1 του Συντάγματος» εις Αφιέρωμα εις τον Κωνσταντίνον Βαβούσκον, Θεσσαλονίκη 1990). Είναι αλήθεια ότι έχει προβληματίσει την ελληνική νομική επιστήμη ακόμα και η διάσταση της Εκκλησίας της Ελλάδος, αφενός μεν ως ευχαριστήριας κοινότητας, αφετέρου δε ως Ν.Π.Δ.Δ. (ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ, «Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας υπό το Σύνταγμα του 1975 και τον νέον Καταστατικόν Χάρτην της Εκκλησίας της Ελλάδος», Αθήνα 1984), ήτοι η νομική έννοια της, της οποίας βασικό χαρακτηριστικό είναι η σύλληψη της ως ανθρωπίνης κοινότητας (ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΥΛΗΣ, «Νομοθετικά κείμενα εκκλησιαστικού δικαίου», Θεσσαλονίκη 2000). Χωρίς να υπεισερχόμαστε σε δογματικά, εκκλησιολογικά ζητήματα, η έννοια της εκκλησίας εκλαμβάνεται εδώ ως τύπος διοικητικής οργάνωσης, ο οποίος είναι αλήθεια ότι απαντάται κυρίως στις χριστιανικές θρησκείες και δόγματα και όχι σε άλλες θρησκείες όπως η ισλαμική (που διατηρούν διαφορετικά συστήματα οργάνωσης και λειτουργίας της συλλογικής εκδήλωσης της θρησκευτικής πίστης, χωρίς αντίστοιχες περιφερειακές και κεντρικές δομές).

Έτσι, Εκκλησία είναι η ένωση τουλάχιστον τριών θρησκευτικών νομικών προσώπων της αυτής θρησκείας, ήτοι με την αυτή Ομολογία πίστεως και αποδεχόμενα τους ίδιους ιερούς κανόνες και κείμενα, χωρίς καμία διαφοροποίηση στο δόγμα τους, η οποία έχει επισκοπική ή συνοδική ή άλλη κεντρική δομή, λειτουργεί βάση του κανονισμού της και διοικείται από εκλεγμένα ή διορισμένα, ατομικά ή συλλογικά όργανα. Για την απόκτηση νομικής προσωπικότητας και την εγγραφή της στο ίδιο ειδικό βιβλίο που προβλέπεται για τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα, απαιτείται η κατάθεση κοινής αίτησης όλων των θρησκευτικών νομικών προσώπων που την απαρτίζουν στο Πρωτοδικείο της έδρας της Εκκλησίας. Στην αίτηση αυτή επισυνάπτονται η συστατική πράξη της, οι Ομολογίες πίστεως και των τριών θρησκευτικών προσώπων, προκειμένου να ελεγχθεί αν πράγματι πρεσβεύουν την αυτή θρησκεία, τα ονόματα των μελών της διοίκησης, η οποία αποτελείται αμιγώς από θρησκευτικούς λειτουργούς των μελών της και ο κανονισμός της. Οι διατάξεις που ισχύουν για τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα εφαρμόζονται ανάλογα και για τις εκκλησίες και στην επωνυμία τους πρέπει να θέτουν τον όρο «Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο». Περαιτέρω, διευκρινίζεται ότι ο όρος «Εκκλησία» μπορεί να χρησιμοποιηθεί από κάθε θρησκευτική κοινότητα, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, αφού με το συγκεκριμένο άρθρο σκοπείται μόνο η αντιμετώπιση της απόδοσης νομικής προσωπικότητας σε κοινότητες που οργανώνονται σε ευρύτερη - επισκοπική ή συνοδική δομή - και όχι φυσικά η αποστέρηση ενός παγιωμένου και καθιερωμένου όρου από τις θρησκευτικές κοινότητες που αυτοπροσδιορίζονται ως τέτοιες. Είναι αυτονόητο όμως ότι η χρήση του όρου αυτού από μια θρησκευτική κοινότητα, δεν μπορεί να οδηγεί σε αντιποίηση της επωνυμίας ενός συνεστημένου εκκλησιαστικού ν.π ή σε σύγχυση περί της ταυτότητας της.

Άρθρο 13

Αναγνώριση νομικής προσωπικότητας υφιστάμενων Εκκλησιών και νομικών προσώπων τους

Με το άρθρο αυτό σκοπείται, για λόγους ιστορικούς

που αφορούν στην μακρά και συνεχή λειτουργία οργανωμένων γνωστών θρησκειών που εκφράζουν ικανό τμήμα του πληθυσμού (ημεδαπού αλλά και παγκοσμίως), έχουν ενταχθεί ομαλά στον κοινωνικό ιστό και έχουν αναπτύξει σημαντική θρησκευτική δραστηριότητα, η εκ του νόμου αναγνώριση των Εκκλησιών τους και των τοπικών θρησκευτικών κοινοτήτων τους (οι οποίες συνδέονται με συγκεκριμένους λατρευτικούς χώρους) που έχουν αυτοτέλεια κατά την εσωτερική οργάνωσή τους, ως ίδια θρησκευτικά ή εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, χωρίς άλλες διατυπώσεις και χωρίς την κατάθεση σχετικής αίτησης ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου. Αντίστοιχες διατάξεις περί εδραιωμένων και ιστορικών θρησκευτικών κοινοτήτων, ανάλογα με την μακρά παρουσία τους υπό οργανωμένη μορφή, έχουν υιοθετηθεί και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, προκειμένου να τηρείται ενιαίο και πλήρες βιβλίο θρησκευτικών και εκκλησιαστικών νομικών προσώπων και να διασφαλίζεται η αρχή της δημοσιότητας, οφείλουν όλες οι ex lege αναγνωριζόμενες κοινότητες, εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους από την ισχύ του νόμου, να υποβάλουν τα σχετικά δικαιολογητικά στο πρωτοδικείο της έδρας τους, προκειμένου να εγγραφούν αυτόματα στο βιβλίο (όσον αφορά στη συστατική πράξη και τον κανονισμό, υποβάλλονται αυτά μόνο εφόσον υπάρχουν, αφού λόγω της ιστορικότητας μερικών θρησκευτικών κοινοτήτων, ανάλογα έγγραφα δεν είχαν συνταχθεί ή δεν διασώζονται ή είναι πλέον παρωχημένα, με ιστορική μόνο σημασία). Η εγγραφή τους γίνεται μόνο με πράξη του προϊσταμένου του δικαστηρίου, χωρίς δικαστική διάγνωση. Σημειώνεται ότι, λόγω της εκ νόμου αναγνώρισης των συγκεκριμένων ιστορικών θρησκευτικών κοινοτήτων και προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι άμεσες ανάγκες τους, η πρόσληψη της νομικής προσωπικότητας επέρχεται αυτόματα με την έναρξη ισχύος του νόμου (ήτοι τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης), και όχι από την εγγραφή τους στο οικείο βιβλίο (όπως συμβαίνει με τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 5 αλλά και για άλλες κατηγορίες νομικών προσώπων π.χ. καταχώρηση στο ΓΕΜΗ). Ωστόσο, οι αναγνωριζόμενες δια του άρθρου 13 κοινότητες οφείλουν να τηρήσουν την ανωτέρω προβλεπόμενη ενιαία προθεσμία, η άπρακτη πάροδος της οποίας θα επιφέρει ως συνέπεια την αδυναμία συναλλαγής τους με τις δημόσιες υπηρεσίες, ως ίδια νομικά πρόσωπα (με περαιτέρω δυσχέρειες και των λοιπών ιδιωτικών συναλλαγών τους π.χ. εμπράγματα και ενοχικές συμβάσεις).

Οι χώροι λατρείας που τυχόν εξυπηρετούν τοπικές κοινότητες πιστών των ανωτέρω αναγνωριζόμενων νομικών προσώπων, χωρίς αυτές οι κοινότητες να έχουν προσλάβει ίδια νομική προσωπικότητα, καθώς και οι χώροι λατρείας που θα ιδρύσουν εφεξής, θεωρούνται ως παραρτήματά τους, διοικούνται και εκπροσωπούνται από αυτές (εκτός φυσικά και εάν τηρήσουν τις διατυπώσεις του παρόντος περί απόκτησης ίδιας νομικής προσωπικότητας της θρησκευτικής κοινότητας που εξυπηρετείται από το συγκεκριμένο χώρο λατρείας). Προκειμένου να ολοκληρωθεί ομαλά και η διοικητική μετάβαση στο νέο καθεστώς, δίδεται η δυνατότητα στα ενδιαφερόμενα θρησκευτικά και εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα που έχουν ιδρύσει και λειτουργούν νόμιμα χώρους λατρείας, με αίτηση τους εντός προθεσμίας δύο ετών, την οποία αίτηση προσυπογράφει οπωσδήποτε και ο θρησκευτικός λειτουργός που διαποιμαίνει το χώρο λατρείας και έχει

οριστεί υπεύθυνος γι' αυτόν, να ζητήσουν την επανέκδοση των σχετικών αδειών, στο όνομα πλέον του νομικού προσώπου της συγκεκριμένης θρησκείας, χωρίς άλλες διατυπώσεις και χωρίς να υποβάλουν κανένα δικαιολογητικό (κατ' εξαίρεση της συνήθους διοικητικής διαδικασίας και των γενικών προβλέψεων της).

Άρθρο 14
Μητρώο Νομικών Προσώπων
και Θρησκευτικών Λειτουργών

Εκτός της εγγραφής των νομικών προσώπων στα βιβλία του αρμοδίου πρωτοδικείου, για λόγους καλύτερης εποπτείας και χάραξης της κρατικής πολιτικής στα θρησκευόμενα, τηρείται στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ηλεκτρονικό μητρώο θρησκευτικών και εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, στο οποίο καταχωρίζονται όλα τα νομικά πρόσωπα του παρόντος νόμου, η δικαστική απόφαση που έκανε δεκτή την αίτηση, η συστατική πράξη, η Ομολογία πίστωσης και ο κανονισμός τους. Επίσης, τηρείται ηλεκτρονικό μητρώο των θρησκευτικών λειτουργών που τελούν ιερολογίες με αστικές συνέπειες, είτε αυτοί ανήκουν σε θρησκευτική κοινότητα οργανωμένη καθ' οποιονδήποτε νομικό τύπο, είτε ανήκουν σε κοινότητα χωρίς νομική προσωπικότητα. Σημειώνεται ότι η τήρηση του μητρώου αυτού δεν συνιστά αθέμιτη προσβολή ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, αφού οι θρησκευτικοί λειτουργοί, ως υποκείμενα των δεδομένων αυτών (που αποτελούν πληροφορίες θρησκευτικής φύσεως δηλαδή του θρησκευόμενου που πρεσβεύουν και περαιτέρω της ιδιότητάς τους ως λειτουργοί του) αφενός μεν οι ίδιοι - είτε από τους κανόνες της θρησκείας τους είτε από την παράδοσή της - επιδιώκουν τη δημόσια εκδήλωση της πίστης τους με διάφορα μέσα (ακόμα και πανηγυρικά π.χ. ιδιαίτερη αμφίεση, κόμμωση), αφετέρου δε την εξωτερικεύουν με την ενεργό συμμετοχή τους στη δημόσια λατρεία της θρησκείας τους και την σύνταξη σχετικών πράξεων με έννομες συνέπειες (απευθυνόμενες σε δημόσιες υπηρεσίες).

Η καταχώρηση του κάθε θρησκευτικού λειτουργού, με τα στοιχεία ταυτότητας του και την θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει, γίνεται με επιμέλεια της τελευταίας, κατόπιν σχετικής αίτησης, όπου επισυνάπτεται βιογραφικό σημείωμα του λειτουργού και οι τίτλοι θρησκευτικών σπουδών που τυχόν διαθέτει, ήτοι οφείλουν να υποβάλουν πλήρες βιογραφικό σημείωμα στο οποίο θα αναφέρουν τον τρόπο με τον οποίο απέκτησαν την ιδιότητα του θρησκευτικού λειτουργού (ανάδειξη, εκλογή, διορισμός κ.λπ.) και τους τίτλους θρησκευτικών σπουδών που τυχόν διαθέτουν. Το σημείωμα αυτό δεν θα περιλαμβάνεται στο ηλεκτρονικό μητρώο ούτε θα δημοσιοποιείται, αφού εμπεριέχει προσωπικά δεδομένα, αλλά θα φυλάσσεται στο αρχείο του Υπουργείου. Οι θρησκευτικές κοινότητες με ή χωρίς νομική προσωπικότητα και οι θρησκευτικοί λειτουργοί τους υποχρεούνται να γνωστοποιούν αμελλητί τις αλλαγές στα τηρούμενα στοιχεία, ώστε να ενημερώνονται άμεσα τα τηρούμενα μητρώα, να είναι πάντα επίκαιρα και να μην διακινδυνεύουν οι πολίτες σοβαρότατες συνέπειες από άκυρες ή ακυρώσιμες πράξεις. Η διαγραφή από το μητρώο είναι δυνατή, εφόσον το πρόσωπο απωλέσει την ιδιότητα του.

Το μητρώο θρησκευτικών λειτουργών συνιστά για τα κατά τόπον αρμόδια ληξιαρχεία και για τις πράξεις που εγγράφουν στα βιβλία τους, επίσημη πηγή πληροφόρησης

της της ιδιότητας του θρησκευτικού λειτουργού και είναι ελευθέρως προσβάσιμο από αυτά μέσω της ιστοσελίδας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, προκειμένου να καθίσταται εφικτός ο άμεσος έλεγχος της συνδρομής της ιδιότητας αυτής στα πρόσωπα που συντάσσουν τη σχετική πράξη κατ' άρθρο 1367 ΑΚ.

Διευκρινίζεται ότι η εγγραφή στο μητρώο αφορά μόνο στις ενώσεις που επιθυμούν να προσλάβουν νομική προσωπικότητα και τους θρησκευτικούς λειτουργούς που οι ιεροτελεστίες τους παράγουν έννομα αποτελέσματα στην πολιτική κατάσταση των πιστών (γάμος), σε καμία περίπτωση δεν αφορά γενικότερα στις θρησκείες και στις θρησκευτικές ομάδες εν γένει, η ελεύθερη ύπαρξη και δράση των οποίων ούτε εξαρτάται, ούτε καθορίζεται, ούτε περιορίζεται από το μητρώο αυτό (ώστε με την εισαγωγή του μητρώου, δεν τίθενται νέοι όροι ή περιορισμοί για την ακώλυτη απόλαυση των σχετικών ατομικών ελευθεριών, όπως αυτές έχουν κατοχυρωθεί και προσδιορισθεί από τις συνταγματικές διατάξεις). Άλλωστε, δεν αμφισβητείται ότι στην ελληνική έννομη τάξη δεν απαιτείται καμία κρατική άδεια ή έγκριση για τη σύσταση μιας νέας θρησκευτικής ομάδας ή τη λειτουργία κάποιας γνωστής θρησκείας. Οι θρησκευτικοί λειτουργοί των κοινοτήτων που είναι οργανωμένες ως Ν.Π.Δ.Δ. δεν εντάσσονται στο μητρώο αυτό, αφού ήδη καλύπτονται οι ανάγκες δημοσιότητας και ασφάλειας δικαίου (ως κατωτέρω αναλύεται για το άρθρο 16).

Τέλος, προκειμένου να προστατευθεί το δημόσιο συμφέρον από φερόμενες ως «ιερουργίες» ψευδολειτουργιών και να διασφαλισθεί η δυνατότητα του κάθε πολίτη να λαμβάνει έγκυρη και άμεση πληροφόρηση για την ιδιότητα ενός προσώπου ως θρησκευτικού λειτουργού, ώστε να ασκεί με ασφάλεια τα θρησκευτικά αλλά και αστικά δικαιώματά του (έχοντας προς τούτο έντονο το έννομο συμφέρον) και να εκφράζει ακώλυτα τις απόψεις του περί θείου και τα λατρευτικά καθήκοντα που επιβάλλει η Ομολογία του, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων δύναται να αναρτήσει στο διαδίκτυο, ελευθέρως προσβάσιμη στο κοινό, ηλεκτρονική εφαρμογή, που να επιτρέπει την επιβεβαίωση της εγγραφής συγκεκριμένου προσώπου στο μητρώο θρησκευτικών λειτουργών και της θρησκευτικής κοινότητας στην οποία αυτό ανήκει. Η εφαρμογή αυτή δεν θα επιτρέπει τη δημιουργία καταλόγου ή τη γενική και αόριστη αναζήτηση προσώπων, βάσει της θρησκευτικής πίστης τους αλλά θα περιορίζεται στη δυνατότητα ελέγχου και επιβεβαίωσης της εγγραφής στο μητρώο βάσει των στοιχείων ταυτότητας συγκεκριμένου θρησκευτικού λειτουργού, ήτοι στοιχείων που πρέπει να είναι ήδη γνωστά στον ενδιαφερόμενο από το ίδιο το πρόσωπο η ιδιότητα του οποίου τίθεται υπό επιβεβαίωση.

Άρθρο 15
Ικανότητα Διαδίκου

Με τη διάταξη αυτή ορίζεται ότι οι θρησκευτικές κοινότητες χωρίς νομική προσωπικότητα, ήτοι χωρίς να έχουν οργανωθεί είτε κατά τις κοινές διατάξεις του Αστικού Κώδικα είτε κατά τις διατάξεις του παρόντος νομοσχεδίου, έχουν δικαίωμα να καθίστανται διάδικοι ενώπιον των πολιτικών (σύμφωνα και με τη διάταξη του άρθρου 62 εδ. β' του Κ.Πολ.Δ.) και διοικητικών δικαστηρίων (σύμφωνα με την παγιωμένη νομολογία τους), όχι όμως και των ποινικών δικαστηρίων για την παράσταση πολιτικής αγωγής

γής, αφού αυτή απαιτεί ιδίαν νομική προσωπικότητα προκειμένου να θεμελιώνεται η προϋπόθεση της άμεσης ζημίας εκ του αδικήματος. Εξυπακούεται ότι τα όποια δικαιώματα και υποχρεώσεις τους (π.χ. από δικαιοπραξίες) συνεχίζουν να ασκούνται στο όνομα των πιστών ή των μελών τους (που συμμετείχαν στη δικαιοπραξία), αφού αφενός μεν η θρησκευτική κοινότητα δεν αποτελεί αυτοτελές νομικό πρόσωπο, αφετέρου δε μεταξύ των μελών της δεν μπορεί να αναπτυχθεί κοινωνία δικαιώματος κατά τις διατάξεις του ΑΚ (αφού δεν υφίσταται κάποιο συγκεκριμένο κοινό δικαίωμα μεταξύ τους). Είναι δεδομένο ότι δεν μπορεί να καταστεί υποχρεωτική για μία θρησκευτική κοινότητα η οργάνωση κατά συγκεκριμένο νομικό τύπο προκειμένου αυτή να ασκεί τα δικαιώματα της και να εκφράζει τα μέλη της, ωστόσο η εκούσια ή ακούσια έλλειψη της τυπικής οργάνωσης δεν μπορεί να αποτρέψει την κοινότητα αυτή να προσφύγει στα αρμόδια δικαστήρια, υπό την συλλογικότητα που εκφράζει. Έτσι, εξασφαλίζεται ότι μπορούν να παρίστανται στα δικαστήρια υπό το όνομα της θρησκείας τους, όταν αιτούνται έννομης προστασίας στα πλαίσια του θρησκευτικού χαρακτήρα τους.

Άρθρο 16

Διατήρηση ειδικότερων νομικών καθεστώτων

Ειδικότερες προβλέψεις και παγιωμένες νομικές καταστάσεις δεν θίγονται, αμέσως ή εμμέσως από τον παρόντα νόμο. Έτσι, οι διατάξεις του παρόντος δεν εφαρμόζονται: (α) για την οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων που ανήκουν στην κανονική δικαιοδοσία και κλίμα της κατά το άρθρο 3 του Συντάγματος Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος ή των λοιπών, εντός ή εκτός Ελλάδος, ομόδοξων Εκκλησιών του Χριστού, Πατριαρχείων, Μητροπόλεων ή Μονών, που είναι ενωμένες δογματικώς με τη Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως και τηρούν, όπως και εκείνη, απαρασαλεύτως τους Ιερούς Αποστολικούς και Συνοδικούς Κανόνες και τις Ιερές Παραδόσεις. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία του Χριστού περιλαμβάνεται φυσικά τόσο η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας, όσο και η Εκκλησία της Κρήτης και οι Εκκλησιαστικές Επαρχίες της Δωδεκανήσου, που όλες είναι αναπόσπαστα ενωμένες δογματικώς με τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως και συνεχίζουν να οργανώνονται, σύμφωνα με τους Καταστατικούς Χάρτες, τους Κανονισμούς και τις λοιπές διατάξεις τους. Επιπλέον, όμως, περιλαμβάνονται και οι ομόδοξες Εκκλησίες που βρίσκονται σε κοινωνία με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι, ο νόμος δεν καταλαμβάνει κοινότητες Ορθόδοξων πιστών, οι οποίοι ενδεχομένως να προέρχονται αρχικώς από κάποιο άλλο, εκτός των εκκλησιαστικών κλιμάτων της Ελλάδος, αλλά πλέον, λόγω προσωρινής ή μόνιμης εγκατάστασής τους, ασκούν τα συλλογικά λατρευτικά τους καθήκοντα σε περιοχή εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας κάποιας εκ των ελληνικών Ιερών Μητροπόλεων. Αυτοί οι πιστοί, ακόμα και αν αποτελούν μια διακρινόμενη κοινότητα (συνήθως λόγω των κοινών τους χαρακτηριστικών εθνικότητας ή και γλώσσας που τους συνδέει ιστορικά και εκκλησιαστικά), δεν αποτελούν σε σχέση με τα εκκλησιαστικά κλίματα της Ελλάδος ξεχωριστές θρησκευτικές κοινότητες, αφού δεν είναι ούτε ετερόθρησκοι ούτε ετερόδοξοι. Έτσι, εντός της Ελληνικής Επικράτειας και της χωρικής αρμοδιότητας των αντίστοιχων εκκλησιαστικών κλιμάτων, αυτοί διαποιώνονται

από την τοπική εννορία και τον επιχώριο Μητροπολίτη, τελούντες υπό την πνευματική εποπτεία και κανονική δικαιοδοσία του και ο οποίος πάντα έχει τη δυνατότητα να εξυπηρετήσει τις ανάγκες τους (π.χ. να ορίσει ιερέα με γνώση της γλώσσας τους, πράγμα που συμβαίνει ήδη σε διάφορες περιοχές, όπου τελούνται οι λειτουργίες στη μητρική γλώσσα του ορθόδοξου ποιμνίου). Η εξαίρεση αυτή συνάδει όχι μόνο με την εκκλησιαστική τάξη και τους Ιερούς Κανόνες (τόσο των Οικουμενικών Συνόδων όσο και των τοπικών Συνόδων και των αγίων Πατέρων που επικυρώθηκαν από τις Οικουμενικές), οι οποίοι, στοχεύοντας στην τάξη και στην ειρήνη μεταξύ των ομόδοξων Εκκλησιών, αναγορεύουν σε σοβαρότατο εκκλησιαστικό παράπτωμα την εισπήδηση (π.χ. ίδρυση και λειτουργία ναού) σε δικαιοδοσία έτερου επισκόπου και φυσικά ισχύουν απαρεγκλίτως μεταξύ των διάφορων Ορθόδοξων Εκκλησιαστικών Κλιμάτων (Πρεσβυγενή και μη Πατριαρχεία, Αυτοκέφαλες Εκκλησίες κ.λπ.), που τελούν σε κοινωνία με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλης. Πολιτειακή έκφραση αυτού του ιερού κανόνα βρίσκουμε στο άρθρο 39 του ν. 590/1977 (Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος), όπου για την ίδρυση μετοχίων της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας εκτός του κλίματος της Εκκλησίας της Ελλάδος, απαιτείται άδεια του κράτους, κατόπιν συγκατάθεσης του επιχώριου Μητροπολίτη και εγκρίσεως της Δ.Ι.Σ.. (β) Για την οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων που πιστεύουν στον ιουδαϊσμό, για τις οποίες εφαρμόζονται οι διατάξεις περί ισραηλιτικών κοινοτήτων και (γ) για την οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων των μουσουλμάνων στις εδαφικές περιφέρειες των τριών μουφτειών (ως εκ τούτου, μουσουλμάνοι εκτός της γεωγραφικής περιοχής της Θράκης μπορούν να οργανωθούν κατά τις ρυθμίσεις του παρόντος). Οι θρησκευτικοί λειτουργοί των ως άνω θρησκευτικών κοινοτήτων δεν εντάσσονται στο μητρώο θρησκευτικών λειτουργών, αφού λόγω της ιδιαίτερης κρατικής μέριμνας για τις κοινότητες αυτές και την οργάνωσή τους ως νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, τις αυξημένες απαιτήσεις δημοσιότητας διορισμού, ανάληψης καθηκόντων αλλά και κάθε είδους υπηρεσιακών μεταβολών των λειτουργών τους (π.χ. δημοσίευση των διορισμών τους στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης), την ένταξή τους σε μισθοδοτικά μητρώα του Δημοσίου (για τους αρχιερείς και τους κληρικούς της Ορθόδοξης Εκκλησίας και τους Μουφτήδες) και γενικότερα της τυπικής - άμεσης ή έμμεσης - πολιτειακής σύμπραξης στο καθεστώς τους αλλά και λόγω της κατ'εξοχήν οργανωμένης και έντονης δημόσιας λειτουργίας και παρουσίας τους, αφενός μεν ήδη έχουν ενταχθεί σε κάποιο αρχείο (ο λογαριασμός μισθοδοσίας αποτελεί αρχείο προσωπικών δεδομένων) και έχει θεραπευθεί, και μάλιστα με επίσημο τρόπο, η όποια ανάγκη δημοσιότητας, αφετέρου δε ελλείπουν οι όποιοι κίνδυνοι περί της ιδιότητας του θρησκευτικού λειτουργού, που εμφανίζονται σε θρησκευτικές κοινότητες χωρίς νομική προσωπικότητα ή με προσωπικότητα ιδιωτικού δικαίου.

Άρθρο 17

Τεκμήριο γνωστής θρησκείας

Ήδη υπό το συνταγματικό καθεστώς του άρθρου 13 και την ελευθερία κάθε γνωστής θρησκείας, έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν εκατοντάδες θρησκευτικοί χώροι που είναι αφιερωμένοι σε ογδόντα περίπου θρησκείες

και δόγματα (με τουλάχιστον διακόσιους αδειοδοτημένους χώρους). Η έκδοση της άδειας ίδρυσης και λειτουργίας των χώρων αυτών ήδη αποτελεί μία έμμεση αναγνώριση από την πολιτεία για την ασκούμενη σ' αυτούς θρησκεία, περί της φύσεως της ως γνωστής (χωρίς κρυφές δοξασίες). Έτσι, προς ασφάλεια δικαίου αλλά και για την ευχερέστερη υπαγωγή των κοινοτήτων στις διατάξεις του παρόντος και την διευκόλυνσή τους ενώπιον των διοικητικών και δικαστικών αρχών, καθιερώνεται (μαχητό) τεκμήριο περί της φύσεως αυτής, για κάθε θρησκεία και δόγμα που για την άσκηση της λατρείας της, έχει ήδη εκδοθεί και τελεί εν ισχύ σχετική άδεια ίδρυσης και λειτουργίας ναού, ευκτήριου οίκου και γενικότερα θρησκευτικού χώρου λατρείας. Το τεκμήριο αυτό, το οποίο δεν επεμβαίνει ούτε αλλοιώνει το εννοιολογικό περιεχόμενο της αόριστης νομικής έννοιας της «γνωστής θρησκείας» (όπως αυτή διαμορφώνεται από τη νομολογία) και ισχύει ανεξαρτήτως της καθ' οιονδήποτε τρόπο νομικής οργάνωσης ή απόκτησης οποιασδήποτε νομικής προσωπικότητας που τυχόν έχει επιλέξει η θρησκευτική κοινότητα, η οποία ελέγχει τον αδειοδοτημένο χώρο. Πρέπει να σημειωθεί ότι το τεκμήριο αυτό δεν λειτουργεί σε βάρος θρησκευτικών κοινοτήτων που ακόμα δεν έχουν λάβει σχετική άδεια ούτε οριοθετεί ή άλλως πως περιορίζει την έννοια της «γνωστής θρησκείας», και φυσικά δεν εισάγει κάποιο νέο κριτήριο (αυτό της αδειοδότησης θρησκευτικού χώρου λατρείας) προκειμένου να αναγνωρίζεται ως γνωστή μια θρησκεία ή ένα δόγμα.

Άρθρο 18

Μεταβίβαση περιουσίας από υφιστάμενα νομικά πρόσωπα

Υπάρχουν θρησκευτικές κοινότητες που έχουν επιλέξει για την οργάνωσή τους κοινές μορφές νομικών προσώπων, σωματεία ή αστικές εταιρίες, τα οποία μπορεί να έχουν αποκτήσει ακίνητη περιουσία αναγκαία για την άσκηση της λατρείας τους. Οι κοινότητες αυτές, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου, μπορούν να οργανωθούν υπό τον παρόντα τύπο νομικού προσώπου και να μεταβιβάσουν λόγω δωρεάς, χωρίς φορολογική επιβάρυνση (εάν η μεταβίβαση λόγω δωρεάς λάβει χώρα εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους από την απόκτηση της νομικής προσωπικότητας του θρησκευτικού νομικού προσώπου και, πάντως, όχι πέραν αποκλειστικής προθεσμίας τριών ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου), την ακίνητη περιουσία που αποκτήθηκε στα νέα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα, προκειμένου αυτά πλέον να ασκήσουν το σκοπό τους χωρίς να επιβαρυνθούν για την απόκτηση ακίνητης περιουσίας που ήδη εξυπηρετούσε την αυτή ανάγκη. Με τη διάταξη αυτή, λοιπόν, καθίσταται δυνατή η μεταβίβαση περιουσίας σωματείου σε θρησκευτικό νομικό πρόσωπο, ακόμα και αν το καταστατικό του ορίζει διαφορετικά. Απαραίτητη προϋπόθεση προς τούτο είναι φυσικά η λήψη σχετικής ομόφωνης απόφασης όλων των μελών του, σε συνέλευση που θα συνέλθει ειδικά για το θέμα αυτό. Επίσης, για λόγους οικονομικής ενδυνάμωσης των θρησκευτικών νομικών προσώπων και ευχερέστερης εκπλήρωσης των σκοπών τους, Εκκλησίες που αναγνωρίζονται δυνάμει του άρθρου 13 μπορούν να μεταβιβάσουν, σύμφωνα με τις ειδικότερες προβλέψεις του κανονισμού τους και χωρίς φορολογική επιβάρυνση (εάν η μεταβίβαση λόγω δωρεάς λάβει χώρα εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έ-

τους από την απόκτηση της νομικής προσωπικότητας του θρησκευτικού νομικού προσώπου και, πάντως, όχι πέραν αποκλειστικής προθεσμίας τριών ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου), περιουσιακά τους στοιχεία σε άλλα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα που υπάρχουν σ' αυτές πνευματικά ή διοικητικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ
ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Άρθρο 19

Ρυθμίσεις για την Εκκλησία της Κρήτης

Με πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για την Εκκλησία της Ελλάδος, τροποποιήθηκε ο Καταστατικός Χάρτης της προκειμένου να αντιμετωπιστούν διάφορα οργανωτικά και διοικητικά προβλήματα που έχουν ανακύψει τα τελευταία έτη, να δοθούν σύγχρονα εργαλεία για την καλύτερη εξυπηρέτηση των σκοπών της και να εκσυγχρονιστούν οι κανόνες διαχείρισης της περιουσίας της (που είχαν παραμείνει αμετάβλητες επί δεκαετίες). Τις αυτές όμως ανάγκες εμφανίζει και η Εκκλησία της Κρήτης, η οποία έχει τον δικό της Καταστατικό Χάρτη (ν. 4149/1961 Α' 41), ώστε απαιτείται ειδική ρύθμιση για την κατ' αντιστοιχία τροποποίηση τους, σύμφωνα με αυτά που ήδη ισχύουν για την Εκκλησία της Ελλάδας, αφού δεν είναι δυνατή η αυτόματη ισχύς και εφαρμογή διάταξης που αφορά ένα εκκλησιαστικό καθεστώς σε έτερο (εκτός αν νόμος ορίζει διαφορετικά). Έτσι με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις ουσιαστικά επαναλαμβάνονται οι πρόσφατες νομοθετικές παρεμβάσεις, αυτή τη φορά ως προς την Εκκλησία της Κρήτης. Ειδικότερα:

Με την παράγραφο 1 προστίθεται ενδέκατη παράγραφος στο άρθρο 10 του ν. 4149/1961 (Α' 41), η οποία έχει ως εξής:

«11. α) Η Ιερά Επαρχιακή Σύνοδος της Εκκλησίας της Κρήτης δύναται, κατόπιν σχετικής προτάσεως του Αρχιεπισκόπου ή του επιχωρίου Μητροπολίτη, να συστήνει με αποφάσεις της εκκλησιαστικά Ιδρύματα για την προαγωγή μη κερδοσκοπικών φιλανθρωπικών, μορφωτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών σκοπών, τα οποία αποτελούν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και αποκτούν νομική προσωπικότητα από της δημοσίευσής της απόφασης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με την απόφαση αυτή εγκρίνεται ο Κανονισμός του Εκκλησιαστικού Ιδρύματος, ο οποίος περιέχει τους εν γένει κανόνες λειτουργίας και διαχείρισής του, με τους οποίους καθορίζεται οπωσδήποτε η επωνυμία, η έδρα, ο σκοπός του και το εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που το εκκλησιαστικό ίδρυμα επικουρεί, η διοίκησή του, οι πόροι, οι κανόνες διαχείρισης της περιουσίας του, καθώς και οι όροι διάλυσής του. Σε περίπτωση διάλυσης του εκκλησιαστικού Ιδρύματος, η περιουσία του περιέρχεται αυτοδικαίως στο εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, τους σκοπούς του οποίου επικουρεί. Εκκλησιαστικό Ιδρυμα που συστήθηκε για τη θεραπεία ορισμένου σκοπού και διαχειρίζεται περιουσία, η οποία διατέθηκε εν ζωή ή αιτία θανάτου σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου της Εκκλησίας της Κρήτης, ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό, δεν μεταβάλλει το σκοπό του, ει μη μόνον υπό τους όρους του άρθρου 109 του Συντάγματος και της κειμένης νομοθεσίας για τα κοινωφελή ιδρύματα, αναλόγως εφαρμοζόμενης στην περίπτωση αυτή στα εκκλη-

Έκθεση Συνεπειών Ρυθμίσεων

στο σχέδιο νόμου «Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις»

A. ΚΥΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ ΡΥΘΜΙΣΗ (πρώτο κεφάλαιο του νομοσχεδίου)

1. Αναγκαιότητα

1.1. Περιγράψτε το πρόβλημα (οικονομικό, κοινωνικό ή άλλο) το οποίο καθιστά αναγκαία την προώθηση και ψήφιση της αξιολογούμενης ρύθμισης

Η νομική οργάνωση των θρησκευτικών κοινοτήτων μέχρι σήμερα, για όσες από αυτές φυσικά επιθυμούν να αποκτήσουν νομική προσωπικότητα (πλην των κοινοτήτων των Ορθοδόξων Χριστιανών της Ανατολικής του Χριστού Εκκλησίας, των Εβραίων και των Μουσουλμάνων της μειονότητας της Θράκης, οι οποίες έχουν οργανωθεί de jure ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου), γίνεται κυρίως κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Λαμβάνουν δηλαδή το συνήθη νομικό τύπο του σωματείου ή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας. Ωστόσο είναι αληθές ότι οι ίδιες οι κοινότητες, ελλείψει ειδικότερων ρυθμίσεων, εξαναγκάζονται να καταφύγουν σε αυτές τις επιλογές, καίτοι θεωρούν ότι δεν συνάδουν με τις ιδιαιτερότητες τους ούτε καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες οργάνωσης και λειτουργίας τους. Για το λόγο αυτό, μεγάλες και ιστορικές θρησκευτικές κοινότητες προτιμούν να μην οργανωθούν νομικά, παραμένοντας άτυπες ενώσεις πιστών και λειτουργώντας ουσιαστικά εν μέσω μιας ιδιότυπης «γκρίζας ζώνης», αντιμετωπίζοντας όμως κατ' αυτόν τον τρόπο διάφορα πρακτικά προβλήματα σε κάθε έκφανση της κοσμικής δραστηριότητας τους (διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, απόκτηση και διοίκηση περιουσίας στο όνομα τους, παράσταση ενώπιον των διοικητικών και δικαστικών αρχών κλπ), προβλήματα στα οποία πολλές φορές το κράτος στέκει αμήχανο και δεν μπορεί να επιλύσει με τη συνήθη διοικητική διαδικασία και κανόνες. Μάλιστα, η συνεχής εξέλιξη και εξάπλωση του δικαίου σε νέους τομείς, αλλά και η μεγαλύτερη τυποποίηση και αυτοματοποίηση όλων των διαδικασιών της δημόσιας διοίκησης (διαχείρισης, ρύθμισης, εποπτείας), αναδεικνύουν άθελά τους όλο και πιο περίπλοκα ζητήματα, στα οποία η δημόσια αρχή και η κάθε θρησκευτική κοινότητα προσπαθούν να εξεύρουν ad hoc λύσεις. Για παράδειγμα, η έλλειψη νομικής προσωπικότητας της θρησκευτικής κοινότητας, μπορεί να εξαναγκάσει το θρησκευτικό ποιμένα της να εμφανίζεται τυπικώς και με άλλες ιδιότητες έναντι της δημόσιας αρχής, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι

ποικίλες ανάγκες της κοινότητας και του λατρευτικού χώρου της (πχ ως κύριος του έργου σε μια οικοδομική άδεια επισκευής, ως εργοδότης του βοηθητικού προσωπικού έναντι του ΙΚΑ), ακόμα και αν ουσιαστικώς δεν θα όφειλε να έχει αυτήν την ιδιότητα. Αυτή η ασάφεια περί του νομικού καθεστώτος που τελικώς διέπει αυτές τις κοινότητες, δεν αφορά μεμονωμένες περιπτώσεις αλλά αρκετές θρησκευτικές ομάδες και ιστορικές Εκκλησίες, που λειτουργούν στη χώρα μας ακόμα και πριν την εγκαθίδρυση και διαμόρφωση του Ελληνικού Κράτους.

1.2. Αναφέρατε τους στόχους που επιδιώκει η αξιολογούμενη ρύθμιση, συμπεριλαμβάνοντας επιπλέον τυχόν ποσοτικοποιημένα και ποιοτικά στοιχεία των επιδιωκόμενων στόχων και αποτελεσμάτων

Με το προτεινόμενο νομοσχέδιο θεσμοθετείται για πρώτη φορά η έννοια του θρησκευτικού νομικού προσώπου που αποτελεί ένωση φυσικών προσώπων (πιστών) και η έννοια του εκκλησιαστικού νομικού προσώπου που αποτελεί ένωση θρησκευτικών νομικών προσώπων (ένα είδος δευτεροβάθμιας οργάνωσης, για όσες θρησκείες έχουν συνοδική, επισκοπική ή ανάλογη δομή), ήτοι νέων μορφών νομικού προσώπου που προσιδιάζει στο σωματείο του Αστικού Κώδικα, προτείνοντας ωστόσο σημαντικές διαφορές από τον τύπο αυτό, προκειμένου να ρυθμίσει με τον καλύτερο τρόπο το ευαίσθητο θέμα της οργάνωσης και της απόκτησης νομικής μορφής θρησκευτικών ομάδων που επιθυμούν να λειτουργούν περισσότερο οργανωμένα και με έναν εξωτερικό νομικό τύπο που να αντιλαμβάνεται το εσωτερικό δίκαιο. Οι ρυθμίσεις αυτές εμπεριέχουν το απολύτως αναγκαίο περιεχόμενο, ώστε να επιτευχθεί μια βασική μορφή τυποποίησης των θρησκευτικών κοινοτήτων, σε τέτοια έκταση που το κράτος να αντιλαμβάνεται τη συσσωμάτωση αυτήν ως ξεχωριστή οντότητα με δική της προσωπικότητα (νομικό πρόσωπο), χωρίς όμως να παραγνωρίζονται οι θρησκευτικές, ιστορικές και κοινωνικές διαφορές, ιδιαιτερότητες και ξεχωριστές ανάγκες τους, όπως αυτές εκφράζονται στην εσωτερική ζωή τους. Οι θρησκευτικές κοινότητες συνεχίζουν να απολαμβάνουν τα συνταγματικά δικαιώματα της ελεύθερης εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας τους, υπόκεινται μόνο στις προβλεπόμενες τυπικές διατυπώσεις που σχετίζονται με τον προτεινόμενο εξωτερικό τύπο. Η δια της δικαστικής διαδικασίας (αίτηση ενώπιον του μονομελούς πρωτοδικείου κατά την εκουσία δικαιοδοσία) πρόσληψη αυτής της νομικής μορφής, η οποία φυσικά είναι εθελοντική και σε καμία περίπτωση υποχρεωτική, μπορεί να αφορά κάθε θρησκευτική κοινότητα που διαθέτει τον απαιτούμενο αριθμό πιστών. Επίσης, με το προτεινόμενο νομοσχέδιο αναγνωρίζονται ως θρησκευτικά και εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα ιστορικές Εκκλησίες (πχ Καθολική Εκκλησία της Ελλάδας) και

θρησκευτικές κοινότητες που έχουν στενούς δεσμούς με την ελληνική κοινωνία, οφείλοντας ωστόσο οι τελευταίες να υποβάλουν τους σχετικούς φακέλους στα αρμόδια πρωτοδικεία εντός αποκλειστικής προθεσμίας.

1.3. Αναφέρατε αναλυτικά τις κοινωνικές και οικονομικές ομάδες που επηρεάζει άμεσα και αυτές που επηρεάζει έμμεσα η αξιολογούμενης ρύθμισης και προσδιορίστε τον λόγο της επιρροής

Οι ρυθμίσεις αφορούν δεκάδες μικρές ή και μεγαλύτερες θρησκευτικές κοινότητες ετεροδόξων και ετεροθρήσκων, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να προσλάβουν νομική προσωπικότητα είτε ως θρησκευτικά νομικά πρόσωπα είτε και ως εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα, εφόσον η οργάνωση τους χαρακτηρίζεται από συνοδική δομή. Αποβλέπει σε θετική επίδραση, χωρίς να προβλέπονται αρνητικές συνέπειες για κανένα φυσικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων, αφού η δυνατότητα οργάνωσης κατ' αυτόν τον τρόπο (οικειοθελής, αποτελεί δικαίωμα και όχι υποχρέωση) λαμβάνει χώρα υπό τα εχέγγυα των δικαστηρίων, χωρίς εμπλοκή των διοικητικών αρχών. Σε κάθε περίπτωση, διατηρούνται εν ισχύ όλα τα δικαιώματα και δεν καταργείται καμία από τις δυνατότητες οργάνωσης που σήμερα έχουν οι θρησκευτικές κοινότητες, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους.

2. Καταλληλότητα

2.1. Αναφέρατε, εάν υπάρχουν, προηγούμενες προσπάθειες αντιμετώπισης του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος στην Ελλάδα και περιγράψτε αναλυτικά τα επιτυχή και τα προβληματικά σημεία των προσπαθειών αυτών

Δεν υπάρχουν άλλες συστηματικές προσπάθειες για τη συνολική ρύθμιση του προβλήματος αυτού στην Ελλάδα πέραν αποσπασματικών και γενικόλογων ρυθμίσεων που αφορούσαν ειδικά στην Καθολική Εκκλησία της Ελλάδας, χωρίς ωστόσο να επιλύονται τα προβλήματα διαχρονικά. Στο εξωτερικό παρατηρείται μεγάλη ποικιλία αντιμετώπισης των αντίστοιχων φαινομένων, ανάλογα με τις ιστορικές και κοινωνικές δομές κάθε κράτους (από την αναγνώριση νομικής προσωπικότητας δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και τη σύναψη συμβάσεων μεταξύ πολιτείας - θρησκευτικής κοινότητας μέχρι την πλήρη έλλειψη συστήματος τυπικής οργάνωσης, με κατοχυρωμένο όμως το δικαίωμα θρησκευτικής ελευθερίας).

2.2. Αναφέρατε τουλάχιστον ένα παράδειγμα αντιμετώπισης του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του ΟΟΣΑ (εφόσον υπάρχει) και αιτιολογήστε τον λόγο για τον οποίο επιλέξατε τη συγκεκριμένη χώρα

Το ελληνικό έθνος διακρίνεται για την αδιάσπαστη συνέχεια γλώσσας και πολιτισμού στη διάρκεια χιλιετιών. Το νεότερο ελληνικό κράτος που διαμορφώθηκε από τον απελευθερωτικό αγώνα του 1821-1829 στον οποίο συμμετείχε ενεργά και η Εκκλησία ήταν ήδη φορέας συγκεκριμένων αντιλήψεων που προσπαθούσαν να συγκεράσουν την πνευματική και πολιτιστική κληρονομιά του Βυζαντίου με τις θέσεις που είχαν αναπτυχθεί στην Ευρώπη κατά την περίοδο του Διαφωτισμού. Η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται, επίσης, από μεγάλη ομοιογένεια στις θρησκευτικές αντιλήψεις της, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό πολιτών ανήκει στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Έτσι, σύμφωνα και με τις εκτενείς αναφορές της αιτιολογικής έκθεσης του νομοσχεδίου, σε χώρες της ΕΕ ή του ΟΟΣΑ επελέγησαν ποικίλες νομοθετικές λύσεις (που μερικές φορές είναι παρόμοιες με αυτές του προτεινόμενου νομοσχεδίου), επελέγησαν δε ακόμα και διαφορετικά καθεστώτα ρύθμισης των θρησκευτικών κοινοτήτων εντός της αυτής εθνικής δικαιοταξίας. Ωστόσο, η άμεση σύγκριση με συγκεκριμένη χώρα και η εξεύρεση αναλογιών, ακόμα και με χώρες του ηπειρωτικού δικαίου (με τις οποίες διαπιστώνονται και οι μεγαλύτερες συγγένειες στο συνολικό νομικό σύστημα) είναι πολύ δύσκολη, ακριβώς λόγω των έντονων ιστορικών, πολιτιστικών και κοινωνικών καταβολών που καθοδηγούν τέτοιες ρυθμίσεις.

Το προτεινόμενο σύστημα ωστόσο εντάσσεται ομαλά στο συνολικό εθνικό αστικό και δημόσιο δικαίωμα πλαίσιο αλλά και στις διεθνείς συμβάσεις που κατοχυρώνουν εν γένει τα δικαιώματα της θρησκευτικής ελευθερίας και συνένωσης.

2.3. Απαριθμήστε αναλυτικά τα διατάγματα και τις κανονιστικές πράξεις που πρέπει να εκδοθούν, προκειμένου να εφαρμοστεί πλήρως η αξιολογούμενη ρύθμιση, και περιγράψτε για κάθε μία από αυτές τυχόν θέματα που πρέπει να προσεχθούν κατά την εφαρμογή της

Στο πρώτο κεφάλαιο του νομοσχεδίου δεν περιλαμβάνεται καμία νομοθετική εξουσιοδότηση, έχοντας εξαντλήσει τη ρύθμιση των συγκεκριμένων θεμάτων σε επίπεδο τυπικού νόμου, ώστε δεν απαιτείται η έκδοση προεδρικού διατάγματος ή άλλης κανονιστικής πράξης.

3. Συνέπειες στην οικονομία

3.1. Αναφέρατε αναλυτικά ποιες κατηγορίες επιχειρήσεων αφορά η αξιολογούμενη ρύθμιση

Δεν προβλέπονται συνέπειες στην οικονομία, αφού το νομοσχέδιο δεν αφορά σε επιχειρήσεις αλλά μόνο σε θρησκευτικές κοινότητες και θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

3.2 Αναφέρατε αναλυτικά την επίδραση της αξιολογούμενης ρύθμισης στη δομή της αγοράς

Το νομοσχέδιο δεν έχει καμία επίπτωση στην αγορά, αφού δεν αφορά σε κάποιον κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας.

3.3 Μετρήστε το κόστος εγκατάστασης για νέες επιχειρήσεις πριν και μετά την αξιολογούμενη ρύθμιση, με τη χρήση του «τυποποιημένου μοντέλου κόστους»

Κανένα.

3.4 Αναφέρατε αναλυτικά την επίδραση της προτεινόμενης ρύθμισης στις λειτουργίες της παραγωγής και του μάρκετινγκ των επιχειρήσεων

Καμία.

3.5 Αναφέρατε αναλυτικά και αιτιολογήστε την επίδραση της αξιολογούμενης ρύθμισης στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων

Καμία.

3.6 Προσδιορίστε το διοικητικό βάρος των επιχειρήσεων που προκαλεί ή αφαιρεί η προτεινόμενη ρύθμιση, εφαρμόζοντας το «τυποποιημένο μοντέλο κόστους»

Κανένα.

3.7 Προσδιορίστε ειδικότερα και μετρήστε αναλυτικά και ξεχωριστά το κόστος και τα οφέλη που θα προκύψουν από την προτεινόμενη ρύθμιση για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Κανένα.

3.8 Προσδιορίστε αναλυτικά τα οφέλη ή την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού, που αναμένεται να προκληθούν από την εξεταζόμενη ρύθμιση

Καμία επιβάρυνση.

3.9 Προσδιορίστε αναλυτικά τυχόν συνέπειες της προτεινόμενης ρύθμισης στην εθνική οικονομία

Καμία.

4. Συνέπειες στην κοινωνία και τους πολίτες

4.1. Αναφέρατε τις προσδοκώμενες συνέπειες της προτεινόμενης ρύθμισης στην κοινωνία γενικά και στις επηρεαζόμενες κοινωνικές ομάδες ειδικά.

Η αναμενόμενη συνέπεια είναι η -δια της επιλογής του συγκεκριμένου νομικού τύπου νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου- άρση νομικών εμποδίων και η επίλυση διάφορων πρακτικών και θεσμικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν ενώσεις πολιτών συγκεκριμένου δόγματος ή θρησκείας, κατά τη συστηματική οργάνωση τους σε θρησκευτικές κοινότητες, για τη συλλογική άσκηση των λατρευτικών καθηκόντων τους και την καλύτερη επίτευξη των θρησκευτικών σκοπών της ένωσης τους.

4.2. Αναφέρατε τα σημερινά δεδομένα για κάθε έναν τομέα και κάθε μία κοινωνική ομάδα που επηρεάζονται από την αξιολογούμενη ρύθμιση, όπως αυτά προκύπτουν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Δεν υπάρχουν ούτε συλλέγονται επίσημα στοιχεία για τη δυναμική και τον αριθμό των πιστών κάθε θρησκευτικής κοινότητας (ούτε από την Στατιστική Υπηρεσία ούτε κατά την έκδοση των δελτίων ταυτότητας). Ωστόσο από το αρχείο αδειοδοτήσεων λατρευτικών χώρων που τηρεί η Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων προκύπτει ότι έχουν αδειοδοτηθεί περί τις εκατό ετερόδοξες και ετερόθρησκες θρησκευτικές κοινότητες, πολλές από τις οποίες διατηρούν πλέον του ενός ευκτήριου οίκου ή ναού.

4.3. Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τα οφέλη που αναμένεται να προκύψουν για τον πολίτη από την προτεινόμενη ρύθμιση

Από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις του πρώτου κεφαλαίου, ο κάθε πολίτης - πιστός μιας συγκεκριμένης θρησκείας ή δόγματος, θα μπορεί να οργανώνεται στην οικεία θρησκευτική κοινότητα και να μετέχει σε οργανωμένη συλλογική θρησκευτική ζωή. Με το προβλεπόμενο μητρώο θρησκευτικών λειτουργιών και κοινοτήτων αντιμετωπίζονται τα προβλήματα που σχετίζονται κυρίως με τις καταχωριζόμενες στο ληξιαρχείο πράξεις, οι οποίες επιφέρουν αστικές συνέπειες (γάμοι κατά το τυπικό μιας θρησκείας), ώστε τελικώς να προστατεύεται ο πολίτης από τυχόν ανυπόστατες πράξεις. Επίσης, με την προβλεπόμενη δυνατότητα εξακρίβωσης της ιδιότητας του θρησκευτικού λειτουργού μέσω του διαδικτύου, προστατεύεται κάθε πολίτης που ενδιαφέρεται να ενταχθεί σε μια οργανωμένη θρησκευτική κοινότητα για την άσκηση των λατρευτικών καθηκόντων του.

4.4. Αναφέρατε τα σημεία της προτεινόμενης ρύθμισης τα οποία

επιφέρουν βελτίωση των υπηρεσιών του Κράτους προς τον πολίτη

Το νομοσχέδιο δεν επηρεάζει διοικητικές υπηρεσίες, η πρόβλεψη του μητρώου θρησκευτικών κοινοτήτων και λειτουργιών θα συντελέσει στην ασφαλή πληροφόρηση κάθε πολίτη για τις επιλογές του.

4.5. Αναφέρατε τα σημεία της προτεινόμενης ρύθμισης που απλουστεύουν τις διοικητικές διαδικασίες

Το νομοσχέδιο δεν επηρεάζει διοικητικές διαδικασίες.

5. Συνέπειες στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

5.1. Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης για τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων

Καμία συνέπεια για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

5.2. Αναφέρατε περιληπτικά τα βασικά σημεία της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την προτεινόμενη ρύθμιση (εφόσον υπάρχει)

Καμία συνέπεια για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

6. Συνέπειες στη Δημόσια Διοίκηση και την απονομή της Δικαιοσύνης

6.1. Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης για τη βελτίωση της λειτουργίας και της αποδοτικότητας της Δημόσιας Διοίκησης.

Οι ρυθμίσεις που σχετίζονται με το μητρώο θρησκευτικών λειτουργιών και τη δυνατότητα των ληξιαρχείων να λαμβάνουν, άμεσα δια του διαδικτύου, γνώση για αυτήν την ιδιότητα ενός προσώπου (και συνακόλουθα τη δυνατότητα του να τελεί τα κατά τη θρησκεία του μυστήρια που έχουν αστικές συνέπειες) θα βελτιώσει την παροχή των σχετικών δημοτικών υπηρεσιών προς τους πολίτες και την ασφάλεια δικαίου για τις καταχωριζόμενες στο ληξιαρχείο ιεραουργίες με αστικές συνέπειες.

6.2. Αναφέρατε τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης στον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης.

Η αναμενόμενη αύξηση της δικαστηριακής ύλης δεν είναι μεγάλη και θα είναι διεισπραμμένη σε όλα τα Πρωτοδικεία της χώρας (η αίτηση εισάγεται ενώπιον του μονομελούς πρωτοδικείου της έδρας του νομικού προσώπου, κατά την εκουσία διαδικασία), η οποία δε αύξηση της θα σημειωθεί κυρίως κατά το πρώτο διάστημα εφαρμογής των διατάξεων, οπότε και οι ενδιαφερόμενες θρησκευτικές κοινότητες

θα εκκινήσουν τις σχετικές διαδικασίες.

7. Νομιμότητα

7.1 Αναφέρατε το πλαίσιο διατάξεων του Συντάγματος στο οποίο εντάσσεται η προτεινόμενη ρύθμιση

Οι ρυθμίσεις εντάσσονται στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας της θρησκείας (άρθρο 13Σ) αλλά και του δικαιώματος συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12) για τους σκοπούς αυτούς. Οι νέοι τύποι νομικών προσώπων και οι προβλέψεις του νομοσχεδίου δεν αποστερούν τίποτα από όσα ήδη ισχύουν για τις θρησκευτικές κοινότητες, αντιθέτως θεσμοθετείται ακόμα μια επιλογή για την οργάνωση τους.

7.2. Αναφέρατε τυχόν νομολογία των εθνικών δικαστηρίων και ιδίως του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου που αφορά θέματα συναφή με την προτεινόμενη ρύθμιση

Οι διατάξεις του πρώτου κεφαλαίου εισάγουν νέες ρυθμίσεις, έτσι δεν υφίστανται δικαστικές αποφάσεις σχετικά.

7.3. Αναφέρατε τις σχετικές διατάξεις και προβλέψεις του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου και των διεθνών συμβάσεων που έχει κυρώσει η Ελλάδα, όπως επίσης και τυχόν νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Δεν υφίσταται νομική υποχρέωση της Ελλάδος, από διατάξεις του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου ή διεθνών συμβάσεων για τη θεσμοθέτηση ιδιαίτερου συστήματος περί της απόδοσης συγκεκριμένης νομικής προσωπικότητας σε θρησκευτικές κοινότητες, ούτε σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

7.4. Αναφέρατε τυχόν σχετικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Δεν υφίσταται νομική υποχρέωση της Ελλάδος, από διατάξεις της Ευρωπαϊκής κοινοτικού δικαίου ή διεθνών συμβάσεων για την απόδοση συγκεκριμένης νομικής προσωπικότητας σε θρησκευτικές κοινότητες ούτε σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

8. Αρμοδιότητα

8.1. Αναφέρατε τα υπουργεία που είναι συναρμόδια για το σχεδιασμό και την προώθηση της αξιολογούμενης ρύθμισης, αιτιολογώντας ειδικά τους λόγους συναρμοδιότητας

Για την κύρια ρύθμιση, αρμόδιο είναι το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, συναρμόδια για την εφαρμογή των ρυθμίσεων του νομοσχεδίου είναι και τα Υπουργεία Εσωτερικών, Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

8.2. Αναφέρατε τις οργανικές μονάδες με τις οποίες υπήρξε συνεργασία του επισπεύδοντος υπουργείου κατά το στάδιο προετοιμασίας της εξεταζόμενης ρύθμισης

Δεν υπήρξε συνεργασία με οργανικές μονάδες συναρμόδιων υπουργείων.

8.3. Αναφέρατε αναλυτικά τις υπηρεσίες που θα είναι αρμόδιες για την εφαρμογή κάθε ξεχωριστής δράσης που προέρχεται από την εξεταζόμενη ρύθμιση

Οι κρατικές υπηρεσίες που εμπλέκονται στην εφαρμογή των διατάξεων είναι τα Δικαστήρια και η Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

8.4. Σε περίπτωση που η προτεινόμενη ρύθμιση προβλέπει τη σύσταση νέου φορέα, υπηρεσίας, νομικού προσώπου, επιτροπής, συμβουλίου ή άλλου συλλογικού οργάνου, αναφέρατε συνοπτικά τη γνωμοδότηση της Διυπουργικής Επιτροπής της απόφασης Πρωθυπουργού Υ189/18-7-2006 (ΦΕΚ Β΄ 953) και επισυνάψτε τη μελέτη σκοπιμότητας και την οικονομοτεχνική μελέτη

Δεν προβλέπεται η ίδρυση νέου φορέα, υπηρεσίας ή νομικού προσώπου του δημόσιου τομέα.

9. Τήρηση Νομοτεχνικών Κανόνων και Κωδικοποίηση

9.1. Αναφέρατε τους νομοτεχνικούς κανόνες, οι οποίοι εφαρμόστηκαν κατά τη σύνταξη της προτεινόμενης διάταξης, με αναφορά στο εγχειρίδιο οδηγιών της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (ΚΕ.Ν.Ε.)

Έχουν ληφθεί υπόψην όλοι οι νομοτεχνικοί κανόνες και οι παρατηρήσεις της ΚΕΝΕ.

9.2. Προσδιορίστε τις διατάξεις που τροποποιεί, αντικαθιστά ή καταργεί η προτεινόμενη ρύθμιση και ιδίως αναφέρατε εάν υπάρχει ήδη κώδικας ρυθμίσεων συναφών με την προτεινόμενη

Οι ρυθμίσεις του πρώτου κεφαλαίου αποτελούν ένα νέο συστηματικό σύνολο για την συνολική αντιμετώπιση του ζητήματος, δεν επεμβαίνουν ούτε μεταβάλλουν υφιστάμενες ρυθμίσεις, εκτός από το γεγονός ότι καθιερώνουν εξαιρετική καθ' ύλην αρμοδιότητα στο οικείο μονομελές πρωτοδικείο για την εξέταση της αίτησης της θρησκευτικής κοινότητας, σε αντιδιαστολή με τη γενικώς ισχύουσα καθ' ύλην αρμοδιότητα του Ειρηνοδικείου για την εκουσία δικαιοδοσία και αντίστοιχα αντικείμενα (σωματεία), όπως ειδικότερα ορίζεται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

9.3. Αναφέρατε τις εν γένει βελτιώσεις που επιφέρει η προτεινόμενη ρύθμιση στο κανονιστικό περιβάλλον και ειδικά τις διατάξεις που κωδικοποιεί ή απλουστεύει

Οι νέες διατάξεις εισάγουν νέες ρυθμίσεις, ήτοι νέους τύπους νομικών προσώπων, το θρησκευτικό και εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο, αίροντας ένα κενό που υφίσταται στο θεσμικό πλαίσιο για τις θρησκευτικές κοινότητες. Δεν κωδικοποιεί ούτε απλουστεύει άλλες διατάξεις.

9.4. Προσδιορίστε τις διατάξεις της προτεινόμενης ρύθμισης που τροποποιούν εμμέσως υφιστάμενες ρυθμίσεις, χωρίς να τις καταργούν ρητώς, και αιτιολογήστε την επιλογή αυτή

Δεν τροποποιούνται εμμέσως υφιστάμενες διατάξεις.

10. Διαφάνεια - Κοινωνική συμμετοχή

10.1. Αναφέρατε αναλυτικά τους κοινωνικούς εταίρους και εν γένει τα ενδιαφερόμενα μέρη που εκλήθησαν να λάβουν μέρος στη διαβούλευση για την προτεινόμενη ρύθμιση

Για τις διατάξεις του πρώτου κεφαλαίου έγινε εκτενής διάλογος επί τουλάχιστον 20 μήνες με σημαντικό αριθμό θρησκευτικών κοινοτήτων. Επίσης έλαβαν χώρα συναντήσεις εργασίας με στελέχη Υπουργείων, Αρχών κλπ (πχ Υπουργείο Δικαιοσύνης, Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων). Για τις διατάξεις του δεύτερου κεφαλαίου οι οποίες αφορούν την Εκκλησία της Ελλάδος, την Εκκλησία της Κρήτης και τις Ιερές Μητροπόλεις Δωδεκανήσου προηγήθηκε διάλογος μαζί τους ενώ ενημερώθηκε και το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

10.2. Περιγράψτε αναλυτικά τον τόπο, τον χρόνο και τη διάρκεια της διαβούλευσης, τους συμμετέχοντες σε αυτήν, και τη διαδικασία διαβούλευσης που επελέγη, αιτιολογώντας τις επιλογές αυτές

Η διαβούλευση με τους ως άνω εμπλεκόμενους φορείς έγινε με συναντήσεις στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και ανταλλαγή αλληλογραφίας και απόψεων επί τουλάχιστον είκοσι μήνες. Επίσης, το νομοσχέδιο αναρτήθηκε για διαβούλευση στην σχετική ιστοσελίδα αλλά και στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων για χρονικό διάστημα είκοσι ημερών.

10.3. Αναφερθείτε στα αποτελέσματα της διαβούλευσης, αναφέροντας επιγραμματικά τις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν υπέρ και κατά της προτεινόμενης ρύθμισης ή επιμέρους θεμάτων της

Οι θρησκευτικές κοινότητες κατά κανόνα υποδέχθηκαν θετικά τις προτεινόμενες ρυθμίσεις, οι οποίες παρατηρήσεις τους σε επουσιώδεις λεπτομέρειες λήφθηκαν υπόψη.

10.4. Αναφέρατε το σχεδιασμό που έχει γίνει για τον κοινωνικό διάλογο και τη διαβούλευση και στο στάδιο της εφαρμογής της προτεινόμενης ρύθμισης

Δεν έχει προβλεφθεί άλλη διαδικασία κοινωνικού διαλόγου κατά την εφαρμογή των ρυθμίσεων, η αξιολόγηση τους και η παρακολούθηση των ζητημάτων που θα ανακύψουν θα γίνει από την αρμόδια προς τούτο Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Υπολογίζεται ότι τα πρώτα συμπεράσματα για την λειτουργικότητα των ρυθμίσεων θα εξαχθούν μετά το πρώτο έτος εφαρμογής τους, οπότε και θα έχουν συσταθεί (δια της δικαστικής απόφασης) τα πρώτα θρησκευτικά και εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα.

B. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

11. Γενική Αξιολόγηση

11.1 Περιγράψτε χωριστά και αναλυτικά το πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε μία «άλλη διάταξη» που περιλαμβάνεται στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου

Όσον αφορά στο δεύτερο κεφάλαιο: Η Εκκλησία της Κρήτης, οι Ιερές Μητροπόλεις της Δωδεκανήσου και η Πατριαρχική Εξαρχία της Πάτμου, ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, χρειάζονται τα κατάλληλα νομοθετικά εργαλεία προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι σύγχρονες ανάγκες τους και να εκσυγχρονιστούν οι κανόνες διαχείρισης της περιουσίας τους, οι οποίοι δεν παρακολουθούσαν τις νομοθετικές

ΕΚΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Τίτλος προτεινόμενου σχεδίου νόμου :

«Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις».

Ημερομηνία ανάρτησης του προσχεδίου νόμου στο διαδίκτυο :

Το πρώτο κεφάλαιο του σχεδίου νόμου (τα πρώτα δέκα οκτώ άρθρα πλέον του τελευταίου περί της έναρξης ισχύος) αναρτήθηκε σε δημόσια διαβούλευση στις 21 Μαρτίου 2014 με τίτλο: «Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα». Η διαβούλευση έληξε στις 11 Απριλίου 2014.

Αριθμός συμμετεχόντων :

Συνολικά υποβλήθηκαν 184 σχόλια.

Συνοπτική παρουσίαση σχολίων ανά άρθρο :

Άρθρο 1

Έννοια Θρησκευτικής Κοινότητας

(σχόλια 67) : Εκφράστηκαν αντιρρήσεις ως προς το ζήτημα του "ικανού" αριθμού πιστών στο νομοθετικό ορισμό της θρησκευτικής κοινότητας, υποστηρίζοντας ότι θα έπρεπε να ορίζεται ένας συγκεκριμένος αριθμός για να θεωρείται μια ομάδα ως θρησκευτική κοινότητα (πχ είκοσι άτομα, όπως το σωματείο). Ωστόσο, η χρήση αυτής της αόριστης νομικής έννοιας (υποκείμενη κάθε φορά στο δικαστικό έλεγχο) θεωρείται ασφαλέστερη επιλογή για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πιστών, αφού ένας ακριβής αριθμητικός προσδιορισμός, άρα και περιορισμός, μπορεί να οδηγήσει σε ανεπιεική αποτελέσματα και να προσβάλει το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας μικρών ομάδων πιστών συγκεκριμένης θρησκείας ή δόγματος. Οι

συνταγματικές διατάξεις είναι σαφείς και επιτρέπουν την ακώλυτη ατομική και συλλογική άσκηση των λατρευτικών καθηκόντων κάθε γνωστής θρησκείας (έστω και με τα εγγενή προβλήματα χαρακτηρισμού μιας πίστης ως θρησκείας), έτσι όλες οι διατάξεις που ρυθμίζουν αμέσως ή εμμέσως ζητήματα εντός του πλαισίου αυτής της θεμελιώδους συνταγματικής ελευθερίας, δεν μπορούν να οδηγούν σε ανεπίτρεπτους και αδικαιολόγητους περιορισμούς. Άλλωστε, το ΣΤΕ παγίως δέχεται ότι, προκειμένου για αδειοδότηση ευκτήριου οίκου (η μόνη διοικητική διαδικασία μέχρι σήμερα που οδηγεί -εμμέσως- σε "αναγνώριση" μιας θρησκευτικής κοινότητας), είναι αρκετοί ακόμα και πέντε πιστοί της συγκεκριμένης θρησκείας ή δόγματος. Άλλωστε, είναι διαφορετική η πρόβλεψη της κρίσιμης μάζας ("ικανού αριθμού") των πιστών για την θρησκευτική κοινότητα, αφού και μια μικρή ομάδα ατόμων μπορούν να έχουν αυτό το χαρακτηριστικό (και άρα να απολαμβάνουν όλα τα σχετικά συνταγματικά δικαιώματα περί της συλλογικής άσκησης της λατρείας τους πχ ίδρυση ευκτήριου οίκου), και διαφορετική η απαίτηση του νόμου (300 άτομα) για την πρόσληψη νομικής προσωπικότητας από μια θρησκευτική κοινότητα, αφού στην τελευταία περίπτωση πρόκειται για ίδρυση νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου.

Άρθρο 2

Θρησκευτικό Νομικό Πρόσωπο

(σχόλια 23) : Οι βασικές θέσεις αφορούσαν τον ελάχιστο αριθμό των τριακοσίων ατόμων - πιστών για την σύσταση του θρησκευτικού νομικού προσώπου, αριθμητικό όριο που άλλοι θεώρησαν ως αρκετά μικρό και περιορισμένο και άλλοι το θεώρησαν αρκετά μεγάλο και ουσιαστικά εμπόδιο στην άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας, ότι δηλαδή λόγω του μεγάλου αριθμού (τουλάχιστον 300) δεν θα είναι δυνατή η ίδρυση ευκτήριων οίκων από μικρότερες θρησκευτικές κοινότητες. Ωστόσο, αυτό αποτελεί παρανόηση αφού το νομοσχέδιο δεν μεταβάλλει στο ελάχιστο το σημερινό καθεστώς αδειοδότησης λατρευτικών χώρων, ούτε εξαρτά την ίδρυση και λειτουργία ευκτήριων οίκων από την πρόσληψη νομικής προσωπικότητας (πράγμα που αναλύεται επαρκώς στην αιτιολογική έκθεση), και φυσικά σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται η έννοια του θρησκευτικού νομικού προσώπου (ένωση φυσικών

προσώπων - πιστών) με την έννοια του ευκτήριου οίκου (λατρευτικός χώρος) που μπορεί να εξυπηρετεί και ομάδες πιστών, ολίγων ατόμων. Επιπλέον, τέθηκαν ζητήματα προστασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων (η θρησκευτική πίστη ατόμων που αποκαλύπτεται δια της συμμετοχής τους στη δικαστική διαδικασία σύστασης του ν.π), τα οποία ελήφθησαν υπόψη, προκειμένου να αποκλείεται η πρόσβαση τρίτων προσώπων στα στοιχεία ταυτότητας των ιδρυτών - πιστών του υπό σύσταση νομικού προσώπου (εκτός φυσικά της διοίκησης του, η οποία υποχρεούται να υπόκειται σε διατυπώσεις δημοσιότητας).

Άρθρο 3

Διαδικασία και διατυπώσεις σύστασης

(σχόλια 8) : Οι προβληματισμοί αφορούσαν στην πρόβλεψη για την ύπαρξη ενός τουλάχιστον θρησκευτικού λειτουργού στη διοίκηση του νομικού προσώπου και συνακόλουθα στην ανάγκη ύπαρξης τουλάχιστον ίσου αριθμού θρησκευτικών λειτουργών με τον αριθμό των νομικών προσώπων της αυτής θρησκείας. Ωστόσο, οι ελάχιστες απαιτήσεις για τη σύσταση ενός νομικού προσώπου αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση των πραγματικών αναγκών μιας θρησκευτικής κοινότητας και την αποφυγή καταχρηστικών ενεργειών με την ανεξέλεγκτη ίδρυση νομικών προσώπων, χωρίς την αναγκαία θρησκευτική υποδομή (κλήρος, ανθρώπινο δυναμικό).

Άρθρο 4

Κανονισμός

(σχόλια 3) : Το κύριο ζήτημα που τέθηκε ήταν η ελεύθερη ή υποχρεωτική είσοδος μελών και η αποβολή τους από το θρησκευτικό νομικό πρόσωπο (και συνακόλουθα η τυχόν παρεμβατική ή ρυθμιστική θέση της πολιτείας έναντι των πιστών και του νομικού προσώπου), ιδίως όταν αντιλήψεις του υποψηφίου μέλους έρχονται σε αντίθεση με τη πίστη ή τις παραδόσεις της θρησκευτικής κοινότητας. Είναι αυτονόητο πως τέτοια ζητήματα καλύπτονται από την ελευθερία της εσωτερικής οργάνωσης κάθε θρησκευτικής κοινότητας, ιδίως δε όταν τίθενται ζητήματα πίστης.

Άρθρο 5

Εγγραφή στο βιβλίο και απόκτηση νομικής προσωπικότητας

(σχόλια 2) : Χωρίς παρατηρήσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Άρθρο 6

Παρεμβάσεις και ένδικα μέσα

(σχόλια 2) : Η κύρια παρατήρηση περιορίζεται ότι χωρίς την ενημέρωση του κοινού (πχ δημοσίευση στον ημερήσιο τύπο της ημερομηνίας εκδίκασης της αίτησης) δεν θα μπορούν οι πολίτες να αντιλέξουν και να αποτρέψουν τη σύσταση του νομικού προσώπου, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζονται οι "παραθρησκείες και οι επικίνδυνες σέκτες χωρίς αντίλογο". Καταρχάς, προβλέπεται δικαίωμα του αρμοδίου εισαγγελέως αλλά και του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων να παρέμβουν κυρίως και να προβάλλουν τυχόν αντιρρήσεις σχετικά με την πλήρωση ή μη όλων των νομίμων προϋποθέσεων στο πρόσωπο των αιτούντων και της ένωσης τους. Σε κάθε όμως περίπτωση, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η παράγραφος 2 του άρθρου 13 Σ ορίζει : *"Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη..."*, ώστε το συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία έχει πολύ σαφείς και οριοθετημένους περιορισμούς (μη κρυφίες δοξασίες, μη αντίθεση στα χρηστά ήθη και τη δημόσια τάξη). Οι συνταγματικοί περιορισμοί όμως δεν μπορούν να εμποδίσουν την ανάπτυξη νέων θρησκειών ή τυχόν μεταβολές και διαφοροποιήσεις θρησκευτικών ομάδων εντός περισσότερο ή λιγότερο καθιερωμένων θρησκειών και δογμάτων (οι οποίες διαφοροποιήσεις συνήθως αντιμετωπίζονται ως αιρέσεις και σέκτες από τις βασικές θρησκείες).

Άρθρο 7

Περιουσία νομικού προσώπου

(σχόλια 14) : Η διάταξη δεν αφορά ούτε μεταβάλλει τη φορολογική αντιμετώπιση και υποχρεώσεις των θρησκευτικών νομικών προσώπων, ισχυουσών των γενικών και ειδικών φορολογικών διατάξεων.

Άρθρο 8

Διοίκηση και γενική συνέλευση

(σχόλια 0).

Άρθρο 9

Ίδρυση ευκτήριων οίκων και ησυχαστηρίων

(σχόλια 21) : Η δυνατότητα των θρησκευτικών νομικών προσώπων να ιδρύουν και να λειτουργούν επ' ονόματι τους λατρευτικούς χώρους ανά την επικράτεια αλλά και λοιπές δραστηριότητες που εξυπηρετούν τους σκοπούς τους (ραδιοφωνικούς σταθμούς, εκπαιδευτήρια κλπ) δεν αίρει φυσικά την εφαρμογή των λοιπών γενικών και ειδικών διατάξεων (για παράδειγμα, στην περιοχή όπου αιτείται το θ.ν.π την αδειοδότηση λατρευτικού χώρου, είναι αυτονόητο ότι το δικαίωμα αυτό εξυπηρετεί τις ανάγκες του, ήτοι υφίσταται έστω και μια μικρή κοινότητα πιστών). Οι διάφορες επιφυλάξεις που εκφράστηκαν για τη σκοπιμότητα της διάταξης, στηριζόμενες κυρίως στα ομοιογενή θρησκευτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας παραγνωρίζουν ότι ήδη η νομοθεσία (και η επ' αυτής διαμορφωμένη νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού) επιτρέπει τη λειτουργία λατρευτικών χώρων οποιασδήποτε γνωστής θρησκείας, ακόμα και με ελάχιστο αριθμό πιστών.

Άρθρο 10

Διάλυση θρησκευτικού νομικού προσώπου

(σχόλια 1) : Χωρίς παρατηρήσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Άρθρο 11

Αναστολή λειτουργίας νομικού προσώπου

(σχόλια 1) : Χωρίς παρατηρήσει ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Άρθρο 12

Εκκλησιαστικό νομικό πρόσωπο

(σχόλια 9) : Προβλημάτισε η χρήση του όρου "εκκλησιαστικού" για άλλες θρησκείες και δόγματα πχ ισλάμ, που δεν έχουν τέτοια οργάνωση. Ωστόσο, ο τύπος του εκκλησιαστικού νομικού προσώπου απευθύνεται φυσικά σε θρησκευτικές συσσωματώσεις που έχουν αντίστοιχη οργάνωση (πχ συνοδική δομή) ή ανάλογη παράδοση οργάνωσης και λειτουργίας. Η μεγάλη ποικιλομορφία οργάνωσης των διάφορων θρησκειών που εμφανίζεται σε όλο τον κόσμο, αντιμετωπίζεται στο παρόν νομοσχέδιο με το γενικό τύπο του θρησκευτικού νομικού προσώπου.

Άρθρο 13

Αναγνώριση νομικής προσωπικότητας υφιστάμενων Εκκλησιών και νομικών προσώπων τους

(σχόλια 12): Κυρίως τα σχόλια αφορούν στην ένταξη διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων στις εξαιρετικές διατάξεις του άρθρου.

Άρθρο 14

Μητρώο νομικών προσώπων και θρησκευτικών λειτουργιών

(σχόλια 3): Χωρίς αξίες λόγου παρατηρήσεις.

Άρθρο 15

Ικανότητα διαδίκου

(σχόλια 0).

Άρθρο 16

Διατήρηση ειδικότερων νομικών καθεστώτων

(σχόλια 0).

Άρθρο 17

Τεκμήριο γνωστής θρησκείας

(σχόλια 14) : Ο όρος "γνωστή θρησκεία" (όπως έχει διαπλαστεί από τη πάγια νομολογία του ΣτΕ) έχει συγκεκριμένο και σαφές περιεχόμενο τόσο για τη διοίκηση όσο και για τα δικαστήρια, ώστε δεν απαιτείται κάποιος νομοθετικός

ορισμός του. Το τεκμήριο δεν έρχεται να υποκαταστήσει ή να μεταβάλει τον όρο αυτό αλλά να απαλλάξει το δικαστή, ενώπιον του οποίου θα εκκρεμεί η αίτηση για σύσταση θρησκευτικού νομικού προσώπου, από τη σχετική δικανική κρίση, για όσες θρησκευτικές κοινότητες έχουν ήδη λάβει άδεια ίδρυσης και λειτουργίας ναού ή ευκτήριου οίκου (και συνεπώς ήδη η διοίκηση, δι' αυτής της διοικητικής πράξεως που εξέδωσε, θεώρησε ότι πρεσβεύουν γνωστή θρησκεία).

Άρθρο 18

Μεταβίβαση περιουσίας από υφιστάμενα νομικά πρόσωπα

(σχόλια 2) : Χωρίς παρατηρήσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Άρθρο 19

Έναρξη ισχύος

(σχόλια 2) : Χωρίς παρατηρήσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.